د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت

۱۳۹۵ ش کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د طنز لیکلو هنر

لیکوال: **عبدالنافع همت**

برېښنالیک: **an_himmat@yahoo.com**

د موبایل شمېره: **۰۷۹۵۲۵۲۶۵۲**

خپرندوی: **اکسوس کتابپلورنځی**

کمپوز او ډیزاین: **حسیب الرحمن**

تصحیح: **خلیل احمد شارن**

د چاپ کال: **۱۳۹۵ ش**

چاپځی: **وایگل چاپ**

Aksos

اکسوس کتابپلورنځی

دهبوریو پارک جنوبي دروازې ته مخامخ

۰۲۰۲۵۰٤٦۵۲ – ۰۷۹۸۹۸۹٦۹٦

aksosbookstore@gmail.com

aksosbookstore.af

aksos book store

aksosbookstore

ددغه کتاب د چاپ او هر ډول خپرولو حق له خپرندوی سره خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

دا کتاب هغه چاته ډالۍ کوم چې په هنري وسله پر اجتماعي فساد برید کوي.

(عبدالنافع همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

د طنز لیکلو هنر ۵
د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یادابښت: ۵
زه څه وایم؟... ۷
د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابښت: ۷
د خندا زرین کاڼي ۱۰
دځېړنوال عبدالغفور لېوال یادابښت:.. ۱۰
د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟ ۱۵
د لیکوال خپل یادابښت: ۱۵
په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ ۲۰
د طنز پېژندګلوي ۲۷
بلکې په ټولو ژبو کې یو پېچلی هنر بلل کېږي. ۲۸
د طنز هدف ۳۸
د طنز ارزښت.. ٤٥
طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟ ۵۳
د طنز سبکونه... ٦٤
د طنز بنسټونه ٦٨
د خندا لاملونه ٧٦
د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ ٧٩
په ټولنه کې ځانګړی تناسب او انساني تصور ٨٤
د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه ٨٦
طنز ته ورته خېلونه ٩٦
د طنز بڼې... ۱۰۸
د طنز قالبونه... ۱۱۷
د طنز لیکلو تخنیکونه.. ۱۳٤
د طنز ژبه.. ۱٦۱
د طنز لیکلو عملي پړاوونه ۱٦٦
ماخذونه: ۱۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر

د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یاداښت:

کله چې د شلمې پېړۍ په دوران کې پښتنو ادبي مطالعات پیل کړل، نو د پښتو ادبیاتو د ژانر شناسۍ په مباحثو کې یو و نیم ځای د طنز و مزاح په باب خبرې شوي او ورسره یې د معاصر دوران د طنز لیکونکیو یادونې هم کړي دي. مرحوم اجمل خټک، مرحوم ایوب صابر، محقق حبیب الله رفیع، سر محقق دوکتور سید محی الدین هاشمي او ځینې نور لیکوال دي ، چې موږ د دوی په ځینو آثارو کې د طنز پر اهمیت، ضرورت او جوړښت په باب یادونې مومو، خو د طنز لیکنې د هنر، تاریخچې، هدف، اهمیت ،جوړښتونو او ارزښتونو د ښوولو په باب تر اوسه په پښتو کې زما تر نظر بل اثر نه دی تېر شوی .
د خوښۍ ځای دی چې دا تشه ښاغلي عبدالنافع همت ډکه کړه او (د طنز لیکلو هنر) تر سرلیک لاندې یې دا مستقل اثر ولیکه او تر کومه ځایه چې ورته ممکنه وه د موضوع پر بېلابېلو اړخونو یې بحثونه کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د طنز ليکنـې د تـاريخ تـر څنـګ يـې د طنـز پـه پيژندنـه، هـدف، ارزښت او د طنز ليکنې پر اصولو او سبک ښه بحثونه کړي دي. د دې اثر له ليکلو سره زموږ په ادبي مطالعاتو کې يوه ښه اضافه وشـوه او د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ په لاره کې يو مفيد ګام اوچت شو. په کار ده چې زموږ هغه ځوانان او نور ښاغلې چې له پښتو مطالعاتو سره شوق لري، په مطالعاتو کې دي هغو موضوعاتو ته توجه وکړي ، چې تر اوسه هيڅ نه دي څېړل شوي، لږ څېړل شوي او يا زيات تحقيق ته يې ضرورت ليدل کېږي، لکه ښاغلي همت چې دا کار کـړی دی. زه همـت صاحب ته د دې کار له امله مبارکي وايم او د دې ليکنـې لـه لارې لـه خپلـو نـورو ښـاغليو څخـه هـم غـواړم چـې د پښـتو د ادبي مطالعـاتو د پرمختګ لپاره د ډېرو موضوعاتو مطالعې ته متوجـه شي او پـر تکـراري، زړو او ژووليو مضامينو باندې له شـخوند وهلـو ځانونـه وژغـوري. مـوږ د مضامينو او موضوعاتو له فقر سره نه يو مخامخ، بلکې د خپلـو مطالعـاتو لپاره وسيع ميدان لرو، يوازې زموږ کار، شوق، ذوق او له سهل انګاری نه پرهېز موږ خپل هدف ته نژدې کوي او په دې توګه بـه مـوږ د خپلـو ځوانو څېړونکيو په همت، د خپلو مطالعاتو نويو کولـو او بشـپړتيا خواتـه پرمخ ولاړشو او ورو ورو به هغه هدف ته نژدې شو، چې زموږ هېوادوال د پښتو آثارو د مطالعې ضرورت احساس کړي.

همت دې زموږ د ځوانانو مل وي.

په درناوي

سر محقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه څه وایم؟

د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابښت:

پخوا به پښتنو د مړو قدر کاوه، مړه به يې يادول، مړه به يــې لمانځـل، د مړو پاتې اثار به يې چاپول چې دا هم ښه کار و او که اوس هم څوک دا کار کوي، ښه کار کوي، خو له نېکه مرغه اوس د مـړو تـر څنـګ ژونـدي هم لمانځل کېږي، د هځو او مثبتو کارونو قدرداني يـې کېـږي چـې لـه دې قدرمنو نـه يـو هـم تکـړه ژورنالیسـت، شـاعر او لیکـوال عبـدالنافع همت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همت صاحب ډېر کمالونه لری، خو زما يې طنزونه تر ټولو ډېر خوښېږي. زما په اند چې د شعر، لنډو کيسو او نورو هنري اثارو په پرتله د طنز لیکل ستونزمن کار دی، ځکه که چېري طنز لیکل اسانه کار وای، نو موږ به په پښتو ژبه کې د ګوتو په شمېر طنز لیکوال نه درلودای. طنز لیکوال عبدالنافع همت پنځه کاله زما محصل و، زه یې په ټوله مانا پېژنم، د درنو خصوصیاتو لرونکی انسان و، برده بار و، تر ټولو ټولګیوالو په ادبي مسایلو ښه پوهېده، خو کله چې به په ټولګي کې د طنز خبره رایاده شوه، نو همت به همت وکړ، د طنز په اړه به يې دومره دقیق معلومات ورکول تا به ویل چې د طنز په اړه يې ځانګړې فاکولته لوستې ده.

همت صاحب د ټولګي د هڅاندو ټولګیوالو له ډلې څخه و، زما هم هغه محصل تر نورو ډېر خوښېږي چې خوځښت ولري، په ټولګي کې غلی ناست وي، پر ځای پوښتنې وکړي او استادان پر خوځښت او حرکت راولي چې دغه کمال همت صاحب درلود او تل به يې له استادانو څخه د اړوندو درسي موضوعاتو په اړه پوښتنې کولې او خپله هم په ډېرو مسایلو پوهېده، ځیرک او با استعداده شخص و.

ما چې کله دا اثر ولوست، نو راته څرګنده شوه چې همت صاحب په رښتیا د طنز د تیورۍ په اړه ډېر ښه مواد ترتیب کړي او په دې اړه یې ډېر زیار ګاللی دی. د طنز په اړه يې جامع او هر اړخیزه څېړنه کړې، د طنز په مختلفو اړخونه يې بحث کړی او په ځینو ځایونو کې يې له اړتیا سره سم د طنز نثري او منظومي بېلګې هم راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا يو غنيمت اثر دی او فکر کوم چې تر اوسه به په پښتو ژبه کې بل چا د طنز د تيورۍ په اړه تر همت صاحب پورته کار نه وي کړی. زه په پای کې همت صاحب ته د دې گټور اثر د چاپ مبارکي وايم او هيله لرم چې نور اثار هم وپنځوي او د پښتو ژبې مينه والو ته يې وړاندې کړي.

د عبدالنافع همت د برياوو په هيله

پوهاند پښتون آقا شېرزاد

ښوونې او روزنې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا زرین کاڼي
دڅېړنوال عبدالغفور لېوال یادابښت:

یو ولس چې څلوېښت کاله د غم په بټۍ کې نینې شوی، اوښکې یې وچې شوي او سپېرو شونډو یې خندا هېره کړې وي، د هغه ولس رواني حالت به څنګه څېړل کېږي؟ اوس دې نو اوتریشي زېګموند فروید او د هغه شاګردان کارل ګوستاو یونګ یا الفرد ادلر، اریک برن یا کوم بل یو د نوي زمانې اروا پوه راشي چې د دې مخلوق په سوځېدلو اروااوو کې څه موندلای شي؟

اروا پوهان له یوه اړخه د خوبونو پربنسټ اروا څېړنه کوي، هغه ملت چې څلوېښت کاله کېږي، خوبونه نه شي لیدلای څنګه یې ارزوئ؟ هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت چې ښايي ديوې موسکا لپار ه هم نړۍ ته د سوال لاسونه لپه کوي او خوبونه په خيرات کې غواړي.

ما با يد د ښاغلی عبدالنافع همت پر جالب او خورا ابتکاري کتاب خپله ليکنه له جدي مسايلو راپيل کړې وای، ښايي کره کتونکي به راته ووايي چې تا خو له پيله په غمجنو او شاعرانه ځگېرويو او ساندو خبره راپيل کړه، د دې ساندو له طنز او (د طنز ليکلو هنر) سره څه کار؟ رښتيا به وي، خو ما ولوستل چې تناقض (Incongruity) ، تضاد (Ambiguity) د طنز ځانگړنې دي او که يو څه ستاسو د تمې پرخلاف راپيل شول او تاسو ته يې د سرچپه پيل و پای پوښتنه پيدا نه کړه، په دې کې د طنز جوهر مه لټوئ. زه پوهېږم چې طنز نه ليکم، بلکې د طنز پوهنې پر يو داسې څېړنيز کتاب د څه ليکلو تکل لرم چې ما په خپله هم ډېر څه ورڅخه زده کړل.

طنز او د طنزي پېښو له امله د خندا جوهر زموږ په اروا کې نغښتی دی او کوم بهرنی عيني وجود نه لري. په طبيعت کې اشيا او په ټولنه کې انسانان زموږ له تصوراتو بهر او خپلواک دي، طنز زموږ په اروا کې د واقعيتونو انعکاس دی، هر کله چې دا انعکاس د منطقي تمې پر خلاف د تضاد، تناقض يا هم سرچپه هِرم په توگه راڅرگند شي، موږ خاندو او طنز زېږي.

بېرته ورگرځم د خپلې ليکنې د پيل کرښو ته. افغانانو د تاريخ په تر ټولو ترخو شپو ورځو کې طنزونه توليد کړل. زما يادېږي چې د کابل کوڅه کوڅه ، يوه له بلې سره جنگېده او د يوه کور بام د بل کور پر وړاندې سنگر گرځېدلی و، کابليانو به سياسي طنزونه په کوڅو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدول، طنزي نظمونه، طنزي پېښې، ټوکې ، هزل، هجو او آن د ماشومانو طنزي سندرې :

قوقو قو برگ چنار

رهبرا شیشته قطار ....

او دا هماغه ورځې وې چې د کابل وچ لښتي په وینو لانده و او کوڅه ډبو سپيو یوازې د مړو شویوکابلیانو غوښې خوړلې او بس. دا په دې مانا چې طنز و، طنز شته او طنز به وي. په هغو شپو او ورځو کې چې طنز ورک نه شو، هېڅکله به هم ورک نه شي.

ځو ورځې مخکې مې د استاد شاعر واصف باختري شهکار شعر (بیان نامه وارثان زمین) یوځل بیا ولوست. استاد ورته بل نوم هم ایښی دی: (شکرخند درمتن یک گریهٔ تلخ) :

((گوش فرا دارید

ای عوام کاالانعام!

مارا زبانی خاص است ...))

له کلونو کلونو مې په خپلو افغاني ادبیاتو کې د طنز برخلیک ته سودا وه، ما ویل دا ادبي ځبل لکه چې هېر شو؟ خو د استاد په دې شهکار منظوم طنز کې د دري ادبیاتو له اړخه او د ښاغلي همت په څېر د گڼو پښتنو طنز لیکونکیو د طنزونو په لوستلو سره چې گڼ یې د فیسبو ک په مجازي دنیا کې خپرېږي ، بېرته ډاډه شوم چې طنز په خپل ټول قوت سره لا ژوندی دی.

تر دې لا بل ښه زیری دا وگڼئ چې نه یوازې طنز، بلکې طنزخېړنه هم ژوندۍ او گړندۍ ده، بیا هم په دري کې زما د مشر۔ دوست ښاغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلال نوراني (هنرطنزپردازی) او په پښتو کې د محمود نظري (طنز څه شی دی؟) او دا دی تر ټولو نوی یې همدغه ستاسو په لاس کې کتاب (د طنز ليکلو هنر) زېری راکوي چې په تیوریک او څېړنيز ډګر کې هم طنز تر نورو ادبي ځېلونو وروسته نه دی پاتې.

د ښاغلي همت کار، زما لپاره څو داسې ځانګړنې لري چې تر نورو يې توپيرونه او نوښتونه را په ګوته کولای شي. ښاغلي همت په خپل کتاب کې د طنز اړيکه له خندا سره او په انساني اورګانيزم کې د خندا عوامل هم څېړلي دي. دا کټ مټ د شعر په اړه څېړنې ته ورته دی چې شعر له کوم ځايه راهستېږی او چېرته زغمل کېږي (جذبيږي) ؟ د طنز په اړه له دې ليدلوري، بحث ما ته په مخه نه و راغلی.

موږ ولې خاندو؟ که د دې ځواب مو وموندہ، نو د طنز هغه ځانګړنې چې په انساني اروا کې ښه ترا زغمل کېدلای شي، په اسانی سره موندلای شو. د هنر په اړه انتزاعي بحثونه د اوسنيو انسانانو لپا ره قناعت ښونکي نه دي. تجربي (Empirical) ميتود دلته هم د تطبيق وړ دی، اوس بايد په دې پسې وګرځو چې د انساني اروا کومې ځانګړنې هنر را جذبوي، دا څه ډول اړيکه ده؟

د ښاغلي همت کار له دې اړخه په زړه پورې دی چې طنز يې له ادبياتو څخه ور پورته د هنر په پراخه زمينه کې څېړلی دی، ځکه د ده په نظر طنز يوازي يو ادبي ځېل (ژانر Genre) نه، بلکې داسې يوه هنري تومنه ده چې په ګڼو ځېلونو او خېلونو کې ځان راڅرګندوي. که يوازي ادبي ليکنې طنز وبولو، نو په تمثيلي، تصويري، غږيزو او ترسيمي هنرونو کې طنز څه وبولو ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ څېړونکی په خپله استقرایي (Inductive) شېوه دې پوښتنې ته ځواب وایي، له همدې کبله موږ ګورو چې د هنر او ادبیاتو ترمنځ د طنز لپاره یو نوی ځای پرانیستل کېږي. د دې کتاب لیکوال پخپله یو پیاوړی طنز لیکونکی دی، له همدې کبله په دې کتاب کې هره نظریه د خپلو تجربو په زرینو کاڼو تلي او که کومه نظریه یې له تجربو سره جوړه نه وي، خپل نظر وایي. په څېړنه کې پر تجربو اتکا د دې ترڅنګ چې د څېړونکي ځانباوري ښيي، څېړنه د متعددو نظرونو ترمنځ د سرګردانۍ له ابهام څخه ژغوري او که بله لاره نه وي، څېړونکی د خپلې تجربې له لیدلوري، څخه پایلې ته نږدې کېږي.

که یو مهال د جګړې د اوږده دوران ادبیات روانکاوي کېږي، نو د تخلیقي - هنري اثارو تر څنګ د هماغې زمانې تحقیقي- تحلیلي اثار هم ورسره کتل کېږي، زه باور لرم چې زموږ د غمجنې زمانې د طنز لیکنې د تحلیل پرمهال به د ښاغلي همت دغه غنیمت کتاب هم د یوه په زړه پورې لاسوند په توګه د پښتو طنزلیکنې په برخه کې له مهمو سرچینو څخه وګڼل شي. د ټولو هېواد والو پرشوندو د یوې تلپاتې موسکا په دعا او ښاغلي عبدالنافع همت ته د تخلیق او تحقیق په برخه کې د نورو زړورو ګامونو د پورته کولو په هیله او تمه .

درنښت

څېړنوال عبدالغفور لېوال

د تلې لومړۍ نېټه، ۱۳۹۵ لمریز کال

کرغه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟
د لیکوال خپل یاداښت:

ادبي اثار لومړی زیږي او بیا یې تیوري لیکل کیږي. د ادبي تیورۍ یوه برخه د ادبپوهانو، ادیبانو، کره کتونکو او ټولنیزو علومو کارپوهانو نظریات په خپله لمنه کې رانغاړي او بله برخه یې خپله له ادبي اثارو څخه را ایستل کیږي. په پښتو ژبه کې که څه هم د ادبي تیورۍ په اړه کتابونه لیکل شوي، خو د هر ادبي ژانر، سبک او هر اړخ په اړه لیکل شویو کتابونه شمیر خورا لږ دی.

د ادبي اثارو په لړ کې یو هم طنز دی چې پښتو ژبې ته نوی راغلی دی. طنز که څه هم ډیر مینه وال لري او ډېری لیکوال غواړي طنز ولیکي، خو څرنګه چې د طنز په اړه تیوریک اثار لږ لرو، نو له همدې امله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول پوره طنزونو شمېر هم لږ دی. هغه څه چې دا مهال په لاس کې لرو، ډېری يې ژباړې او يا دبهرنيو تيوريو په رڼا کې ليکل شوي دي. په دې اثارو کې د افغاني ټولنې ټولنيز او فرهنگي جوړښت له پامه غورځول شوی او يوازې د بهرنيو پوهانو پر نظرياتو تکيه شوې ده. بله نيمگړتيا يې دا ده چې پښتو طنز د تيورۍ په کاڼې تلل شوی، خو د طنز تيوري د طنزي اثارو په تله نه ده تلل شوې، همدا لامل دی چې په پښتو ژبه ليکل شوي تيوريک اثار له طنز سره منطقي تړاو نه لري او ځوانو ليکوالو ته په عملي ډگر کې لاره نه شي ورښوولای. ډېری ځوان ليکوال نه يوازې دا چې غواړي طنز وليکي، بلکې له دې سره هم مينه لري چې د طنز په تيورۍ ځانونه پوه کړي.

لکه څنگه چې طنزي سبک په پښتو ادبياتو کې نوی دود شوی، دغسې د طنز تيوري هم نوی بحث دی او ډېری ليکوال څه چې آن ځينې طنزليکوال هم د طنز د تيورۍ په اړه کره معلومات نه لري. ځينې ځوان ليکوال د طنز په نوم يو څه ليکي او بيا يې په يوه ادبي غونډه کې لولي او يا يې په ټولنيزو رسنيو کې خپروي چې خورا تود هرکلی يې کېږي، خو وروسته خبرېږي چې ليکنه يې طنز نه، بلکې کوميډي، هزل يا هجوه ده، آن دا چې داسې کتابونه هم چاپ شوي چې پر پښتۍ يې طنز ليکلی، خو که د طنز په تله يې وتلو، نو طنز نه شو ورته ويلای.

زه له شلو کالو راهيسې طنز ليکم، د کره کتنې ډېرو باندارونو ته تللی يم، له ډېرو ليکوالو او کره کتونکو سره مې د طنز د تيورۍ په اړه بحثونه کړي، خو داسې څه مې نه دي موندلي چې د معاصر طنز ليکنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې دي د ځوانو ليکوالو لاسنيوی وکړی، ځکه نو ما هوډ وکړ چې (د طنز ليکلو هنر) کتاب وليکم.

دا کار په لومړي سر کې اسانه راته ښکاره شو، خو کله چې مې عملي څېړنه پيل کړه، نو پوه شوم چې يو ډېر گران کار تـه مې لاس وراچولی دی، ځکه په نړيوالو ژبو زه نه پوهېدم او د افغانستان په ملي ژبـو کې د طنز په اړه معلومات خورا لږ وو. د ماخذونو په پيدا کولو پسې مې ډېرې منډې وکړې او ډېرې ستړياوي مې وگاللې. په لومړي پړاو کې مې په دې برخه کې پښتو او بيا مې دري او اردو اثار ولوستل. بيا مې د ځينو دوستانو په مرسته له ځينو عربي او انگليسي کتابونو څخه معلومات تـر لاسه کړل او په پای کې مې له طنز ليکوالـو، کـره کتونکـو او ادبپوهـانو سره مرکې وکړې.

ما په دې کتاب کې هڅه کړې چې پښتو طنز لومړی د افغـاني ټـولنې په دننه کې مطالعه کړم او بيا يې د تيـورۍ پـه تلـه وتلـم. د طنـز هغـه اړخونه مې هم څېړلي چې تر ما مخکې لږ څېړل شوي او يا خو بيخي پام نه دی ورته شوی. په دې لړ کې د طنز په اړه يو نسبتاً جامع تعريـف يو اساسي اړتيا ده چې ما په دې اړه پـوره هڅـه کـړې ده. طنـز تـه ورتـه خېلونه څېړل او هغه ډلبندي کول يو ډېر ضروري کـار دی چـې تـر دې مهاله دومره پام نه و ورته شوی. د نوي ټيکنالوژۍ په راتلو سره د طنز په تصويري برخه کې د طنز کورته نوي مېلمانه راغلې او له دې تنې څخـه نوي څانگې هم رازرغونې شوي چـې بايـد وڅېـړل شي. ډېـری ليکـوال اوس هم د پخوا په شان تصوري طنز يوازي کارټون او کاريکـاټور بـولي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال دا چې دا ساحه اوس ډېره پرخه شوې او بايد ټولي ځانګې يې وڅېړل شي چې ما دې برخې ته ډېر پام کړی دی.
دغه ډول نژدې ټولو ليکوالو داسې انګېرله چې ګواکي طنز يو خپلواک ادبي ژانر دی، په داسې حال کې چې طنز ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی. ما هڅه کړې چې په دې برخه کې ډېر دلايل وړاندې او دا موضوع پوره وڅېړم. د طنزي سبکونو په اړه هم تر دې مهاله چا څه نه وه ليکلي چې زما په اند يوه تشه بلل کېده. د طنز ليکلو تخنيکونه يوه ډېره مهمه موضوع ده، خو چا په تفصيل بحث نه و ورباندې کړی. په طنز کې خندوونکی انځور يو مهم بحث دی چې د طنز له دوو بنسټونو څخه بلل کېږي، خو دومره نه و څېړل شوی. دغه ډول د طنز قالبونه هم يوه اساسي موضوع ده چې تر دې مهاله پوره پام نه و ورته شوی. دغه ډول د طنز ژبه هم يو ضروري بحث دی، خو له پامه غورځېدلې و. د طنز ليکلو عملي پړاوونه هم يوه ارزښتاکه موضوع ده، څکه څوان ليکوال غواړي پوه شي چې طنز ليکل څنګه پيل او څنګه يې پای ته ورسوي؟ دا ټول هغه موضوعات دي چې ما په دې څېړنه کې پوره پام ورته کړی دی.
څرنګه چې ما د خپل ادبي ژوند ډېره برخه طنز ته ځانګړې کړې، نو په دې څېړنه کې مې خپلو تجربو ته هم پوره ځای ورکړی دی. زه دا ادعا نه کوم چې په دې څېړنه کې ټولې خبرې نوي دي، خو د نويو خبرو تر څنګ هرې موضوع ته لږ تر لږه له نوي زاويې کتل شوي دي، هيله ده چې زما کتاب به د طنز په تيورۍ کې يو نوی رنګ وځلوي، د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالو به دې موضوع ته پام شي او په دې برخه کې به نور اثار هم ولیکي.

په پای کې لازمه ګڼم چې له ځینو دوستانو او استادانو څخه د زړه له کومي منته وکړم. په دې لړ کې د دري ژبې تکړه طنز لیکوال ښاغلي استاد جلال نوراني د احسان خورا ډېر پوروړی یم. د دې کتاب په لیکلو کې مې هم د ده له کتابونو او هم مشورو څخه پوره ګټه اخیستې ده.

دغه ډول د استاد سرمحقق زلمي هېوادمل، پوهاند پښتون آقا شېرزاد او څېړنوال عبدالغفور لېوال یې هم ډېر ډېر کور ودان چې پر دې کتاب یې یاداښتونه ولیکل او له دې لارې یې خپل نظریات هم زما او هم د دې کتاب له لوستونکو سره شریک کړل.

ورپسې یې د تکړه ډیراینر او مخلص دوست رضا پارسا هم کور ودان چې زما د نورو کتابونو په شان یې د دې کتاب پښتۍ هم راته ډیزاین کړه او په دې برخه کې یې ډېر زیار وکیښ. دغه ډول خپل بل اندېوال لیکوال او شاعر خلیل احمد څارن ته هم کوروداني وایم چې د دې کتاب پروف یې وکتل او د کتاب په ډیزاین او ترتیب کې یې مرسته راسره وکړه. هیله لرم چې زما او دې دوستانو زیار به نتیجه ورکړي او دا کتاب به لوستونکیو ته ګټور تمام شي.

په درنښت

عبدالنافع همت

د جدي دوهمه، ۱۳۹۵ش کال

خوشال خان مېنه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ

د طنز تر ټولو پخوانۍ بېلګې د ژویو کیسې بلل شوي چې تر میلاد شپږ پېړۍ مخکې په یونان کې ایزوپ (Aesop) لیکلي دي. تر هغه راوروسته د نامتو ډرامه لیکوال (اریستوفان) آثار د یادولو وړ دي چې له (۲۴) ډرامو څخه یې یوازې (۱۱) ډرامې تر موږ پورې رارسېدلي دي. دا ډرامې که څه هم هغه مهال کومیډي بلل کېدې او اوس یې ځینې ادبپوهان طنزي کومیډي بولي، خو د نوي وېش له مخې کومیډي جلا او طنز جلا سبکونه دي. د نوي نوېش او تعریف له مخې طنزي کومیډي هغه طنز ته ویل کېږي چې انتقاد یې لړ او د خندا پله یې درنه وي. (۳۴: ۲۵مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د معاصر طنز یا معاصر طنزته ورته سبک خبره کوو، نو لومړی مو د لرغوني روم دوه نومیالي طنزي شاعران (جووينال) او (هوراس) نومونه ذهن ته راځي. دې دوو شاعرانو تر نن پورې ګڼ شمېر لارويان درلودلي او اوس هم هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دوی د سبک لاروی بلل کېږي. د هوراس کتاب تر میلاد (۳۵) کاله مخکې لیکل شوی چې لومړني سیاسي طنزونه ورته ویلای شو. دا آثار که څه هم تر ډېره حده پورې هجوې ته ورته دي، خو هغه مهال ټولو طنزونو هجویه رنګ درلود او ورو ورو یې وده وکړه چې اوسنی طنز ځنې راوزېږېد. (۴٦: ۸ مخ)

ادبپوهان باور لري چې طنز له یوناني ژبې څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته د ژباړې له لارې راغلی دی. د دې خبرې د وضاحت لپاره به د عربي ادبیاتو شپږ دورې یادې کړو:

۱: د جاهلیت دوره چې تر بعثت یونیم سل کاله مخکې کلونه بلل کېږي.

۲: د صدر اسلام دوره چې تر څلوېښتم هجري کال پورې دوام کوي.

۳: اموي دوره چې تر (۱۳۲ه ق) پورې کلونه بلل شوي دي.

۴: عباسي دوره چې (٦٥٦ه ق) پورې کلونه ورته ویلای شو.

۵: فترت یا ترکي دوره چې تر (۱۲۱۳ ه ق) کال پورې دوام کوي.

٦: نهضت یا معاصره دوره چې تر اوسه پورې ادامه لري.

عرب ادبپوهان باور لري چې تر عباسي دورې مخکې په عربي ادب کې له ځینو ټوکو، هجویه او هزلیه اثارو پرته د طنز څرک نه لیدل کېږي، خو په عباسي دوره کې وینو چې طنز ته څه ناڅه پاملرنه شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. ځرنګه چې په عباسي دوره کې د یونان اکثره ادبي اثار عـربي ژبـې ته ژباړل شوي ، نو اټکل کولای شو چې طنز به هم لـه لـه یونـاني ځخـه عربي ژبې ته د ژباړې له لارې راغلـی وي. پـه دې دوره کـې د نومیـالي شاعر (ابن خلاد) یا (ابوالعیناء) نوم د یادونې وړ دی چې په بغداد کې اوسېده او په ظرافت کې یې ډېر شهرت درلود. (۱۱: ۴۵۳ مخ)

په دریمه هجري پېړۍ کې نامتو افغان عالم ابومحمد هاشم سرواني د خپل استاد (ابن خلاد) یو طنزي ډوله نظم پښتو تـه راوژبـاړه. ارواښـاد سرواني په (۲۲۳ه ق) کال د هلمند په سروان سیمه کې زېږېدلی او بیا د دیني زده کړو لپاره بغداد ته تللی دی. هلته یې له ابن خـلاد ځخـه د عربي ژبې د فصاحت او بلاغـت پـه برخـه کـې زده کـړې کـړي او بیرتـه خپل وطن ته راستون شوی دی. (۴۹: ۵۸ مخ)

دا چې د ارواښاد سرواني یا بل لیکوال او شاعر لیکلې طنزي بېلګـه پـه لاس کې نه لرو، نو همدا ژباړه په پښتو کې لومړنی طنز ګڼلای شـو. دا ژباړه که څه هـم د معـاصر طنـز ټـول خصوصـیات نـه لـري، هـنري او خندوونکی اړخ یې کمزوری دی، خو که د خپل وخت په تول یې وتلو، نو د طنز ابتدایي بڼه ورته ویلای شو.

د پښتو ادبیاتو لرغونې دوره له دوهمې هجري پېړۍ ځخه پیل او بیا تر یوولسمې هجري پېړۍ، یـاني روښـانیانو پـورې دوام کـوي. د دې دورې موضوعات لمانځنې، قومي ویاړنې، ویرنـې، مینـه، بېلتـون او اخلاقـي تعلیمات دي چې چندان لـوړ تخیـل او ادبي صـنعتونه نـه لـری. د دې دورې اثار که څه هم ښکلا لري، خو اکثره یې تش نظمونه او پـه وچـو الفاظو سره هدف بیان شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۸۲:۵۰ - ۸۳ مخونه)

د دې دورې ځینې شاعران او لیکوال په دربارونو کې اوسېدلي دي. د هغه مهال درباري شاعرانو معمولاً د پاچاهانو په ستاینه کې قصیدې ویلې او درباري امتیازات به یې تر لاسه کول، خو کوم شاعر چې به تش لاس پاته شو، نو په هجوه او بدو ویلو به یې خوله پورې کړه، نو له دې امله درباري ادیبانو طنز ته پام نه دی کړی. که له دربارونو څخه دباندې نورو پښتنو شاعرانو او لیکوالو ته راشو، نو اکثره یې صوفیان او عارفان تېر شوي دي. څرنګه چې صوفیان اکثره بشري ټولنې ته دومره پام نه کوي، له خلکو ګوښه اوسېږي او په خپل ریاضت او عبادت بوخت وي، نو له دې امله یې طنزونه نه دي لیکلي.

بله خبره دا ده چې د هرې ژبې ادبیات د خپلو ګاونډیو ژبو سره یو ځای پر مخ ځي. هغه مهال د پښتو په ګاونډیو ژبو کې طنز دومره چا نه پېژانده او هزلیه اثارو ډېر رواج درلود. په اتمه هجري پېړۍ کې د ایران مشهور لیکوال او شاعر عبید زاکاني څو منظوم او منثور هزلیه اثار ولیکل چې د فارسي ژبې ادبپوهان یې د اوسني طنز معادل ګڼي او زاکاني ته د طنز پلار وایي، نو ویلای شو چې په لرغونې دوره کې تر ښاغلي سرواني راوروسته په پښتو ژبه کې د طنز څرک نه لیدل کېږي او دا بهیر په ټپه ولاړ ښکاري.

د پښتو ادبیاتو منځنۍ دوره له شپاړسمې میلادي پېړۍ څخه پیل او تر شلمې پېړۍ پورې دوام کوي چې په روښاني ادبیاتو پیل کېږي. د دې دورې ادبیات په عمده ډول تبلیغ ته ځانګړي شوي او عرفاني ادبیات د وسیلې په توګه کارول شوي دي. په دې دوره کې د هنریت پر ځای پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغام ټینګار شوی او پیغام هم په عرفاني رنګ کې وړاندې شوی چې اصلي هدف یې د خلکو یو موټی کېدل و.

په منځنۍ دوره کې تر روښانیانو وروسته د خوشال بابا ادبي عصر راځي. په دې عصر کې پښتو ادبیات د مضمون او شکل له پلوه تر پخوا ډېر غني شول. د فارسي ژبې ټول قالبونه او ادبي صنعتونه په پښتو ادب کې تجربه شول. د نظامي مبارزې تاکتیک هم بدلون ومونډ. د پښتنو د راویښولو او یو موټی کېدلو لپاره د تصوف پر ځای قومي ارزښتونو ته پام وشو. د پښتنو اجتماعي نیمګړتیاوو ته ګوته ونیول شوه، انتقادي تفکر وده وکړه او د پخوا په پرتله هنریت ته ډېره پاملرنه وشوه. څرنګه چې انتقادي تفکر، ظرافت او اصلاح غوښتنه د طنز رغنده توکي بلل کېږي او خوشال بابا په دې دریو واړو ډګرونو کې مخکښ و، نو هغه دی چې په اثارو کې یې طنز هم تېغونه ووهل.

که د خوشال بابا په اثارو کې طنزونه ولولو، ځینې یې د معاصر طنز په تول پوره خېژي، نو ویلای شو چې د طنز بنسټ د خوشال با با په وخت کې ایښودل شوی دی. څرنګه چې هغه مهال د پښتو ژبې په ټولو ګاونډیو ژبو کې طنز له هجوې او هزل څخه پوره لاره نه وه جلا کړې، نو د خوشال بابا اکثره طنزي شعرونه هم هجویه او هزلیه رنګ لري. له خوشال بابا څخه رانیولې بیا د شلمې پېړۍ تر وروستۍ نیمایي پورې د بېلابېلو لیکوالو او شاعرانو په اثارو کې طنزي څرک لیدل کېږي، خو د نوي طنز په تول پوره او مستقل طنزي اثار نه دي لیکل شوي او که لیکل شوي هم وي، نو زموږ لاس ته نه دي راغلي. کله چې د شلمې میلادي پېړۍ په وروستۍ نیمایي کې د پښتو ادبیاتو نوې دوره پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، نـور ورسره سـم طنـز هـم بيرتـه نـوې سـا اخـلي او د اجتماعـي رسالت لپاره د يوې موثرې وسلې په توگه غوره کېږي.

د معاصرې دورې په ادبياتو کې نوي فکري او سياسي تمايلات رامنځ ته شول لکه بشري ارزښتونه، وطنپالنـه، ملتپالنـه، ولسـواکي، خپلـواکي او داسې نور. په دې دوره کې له لويديځ ادب څخه پښتو ژبې ته نوي ادبي ژانرونه، ميتودونه او سبکونه هم راغلل چې په دې بهير کـې پښـتو طنـز هم بلوغ ته ورسېد. (۱٦: ۳۸ - ۴۲ مخونه)

پخواني طنزونه اکثره د نظم په بڼه ليکل شوي، خو په دې دوره کې يـې نثر ته هم لاره موندله. په لسگونو شاعرانو او ليکوالو په تول پوره طنزونه وليکـل او يـا يـې وژبـاړل لکـه اسـتاد الفـت، اسـتاد بېنـوا، غنـي خـان، عبدالاحد وحيد، ډاکټر اسرار، سعدالله جان برق، منـان ملگـری، کاتـب پاڅون، عبدالباري جهاني او داسې نور يادولای شو. په دې وختونو کې نه يوازې دا چې پښتنو ليکوالو او شـاعرانو د خپـل وخـت پـه تـول پـوره طنزي اثار وليکل، بلکې نړيوال شاهکار طنزونه يې هم پښتو ته راوژباړل چې يوه بېلگه يې د ترکي شـاعر او ليکـوال عزيـز نسـين اثـار دي.د دې دورې طنزونه نه يوازې دا چې د تخيل، هنريـت او اجتماعـي پيغـام لـه پلوه ډېـر پيـاوړي دي، بلکـې پـه ډېـره زړه ورتيـا سره د ټـولنې لويـو بـې عدالتيو ته د انتقاد گوته پکې نيول شوې ده.

د دې دورې طنزونـو يـوه نيمگړتيـا هـم درلـوده چـې هغـه د متعهـدو او گوندي ليکوالو سياسي تمـايلات وو. گونـدي ليکوالـو طنـز د سـياسي مفکورې لپاره د آلې په توگه کارولی دی. اجتماعـي نـاخوالي يـې يـوې خوا ته پرې ايښې او يوازې يې خپل سـياسي مخـالفين د طنـز پـه ژبـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپلي دي، خو کله چې د ډاکټر نجیب الله حکومت ونړېد او ورسره سم په افغانستان کې د جهادي تنظیمونو تر منځ جګړې پیل شوې، نـو د آیډیالوژیکي سیالۍ میدان هم تش پاته شو او ټولو لیکوالو په ګډه ملي ارزښتونو ته پام وکړ. بې له دې چې د خپـل ګونـدي سـیال د ځپلـو پـه فکر کې شي، هر هغه څوک او هر هغه عمل یې په نښه کړ چې د مـلي ګټو په لار کې خنډ و. اوس پښتو ژبه نه یوازې دا چې په لسګونو طنزي اثار لري، بلکې د طنز د تیورۍ اړخ هم پوره بډای شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز پېژندګلوي

په دې بحث کې غواړو طنز تعریف کړو، خو دا کار خورا ګران دی، ځکه چې طنز هنر او د هنر تعریف او اندازه کول اسانه کار نـه دی او ځینــې ادبپوهان خو باور لري چې هنر ګردسره تعریف کېـدای نـه شي. د دوی اسـتدلال دا دی چــې هـنري کیفیـت درک کېـدای شي، خـو تعریـف کېدای نه شي.

د هنرمند کار د ساینسپوه له کار سره توپیر لري. یو ساینس پـوه کـولای شي چې د یوې تابلو مساحت معلوم او هغه په ارقـامو او شـمېرو واړوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د ښکلا معلوملو لپاره داسي دقيق مقياسي واحد نه لرو. (۱۷: ۱۰مخ)

په هر صورت د طنز پېژندګلوی ته راځو. طنز د عربي ژبې کلمه ده چې لغوي مانا يې ناز، نخره، پېغور، مسخره کول او ترټل دي. په پښتو کې عام او مناسب نوم نه ورته لرو او په همدې نوم يې يادوو. په فارسي کې هم طنز ورته وايي. په نوې عربي ژبه کې يې (الأدب الساخر)، اردو ژبه کې (طنز و مزاح) او په انګلېسي ژبه کې يې (Satire) بولي. په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې طنز لږ ليکل شوی دغه ډول يې په اړه معلومات هم لږ دي. که يو څوک په کوڅه، بازار او ولسي- بانډار کې يو خندوونکی حرکت وکړي يا يوه خندوونکې جمله ووايي، نو خلک يې هڅوي او وايي چې واه واه! ډېر ښکلی طنز و. د دې غير علمي قضاوتونو اصلي لامل دا دی چې ډېری اديبان، آن دا چې ځينې طنز ليکوال هم د طنز په اړه کافي معلومات نه لري. طنز يوازې په پښتو کې نه، بلکې په ټولو ژبو کې يو پېچلی هنر بلل کېږي.

طنز پوه (ليناركفين برګ) په خپل کتاب (طنز پېژندنه) کې وايي چې طنز يو داسي ظريف او بدلېدونکی هنر دی چې د دوو پوهانو تعريفونه هم په سلو کې سل سره ورته نه دي. د ايټاليا وتلی ليکوال (ليوناردو شاشا) وايي چې په طنز باندې پوهېدل تر ټولو ګران کار دی. دی وايي چې طنز يوازينی هنر دی چې تر اوسه پوره نه دی کشف شوی او نورو څېړنو ته هم اړتيا لري.(۴۷: ٦٦- ۷۰ مخونه)

دلته به د طنز څو تعريفونه وړاندې کړو او بيا به هر تعريف په لنډ ډول وڅېړو، وروسته به وګورو چې د تعريفونو تر منځ کوم مشترک ټکي ليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي؟ بیا د همدې مشترکو ټکیو په رڼا کې کولای شو چې یو نسبتاً جامع او د قناعت وړ تعریف وړاندې کړو. (۴:۲۱ مخ)

۱: طنز په واقعیت کې له کرکې او نفرت څخه ډکه خندا ده، دا خندا که له یوې خوا مقابل لوری

(لیدونکی، لوستونکی، اورېدونکی) خندوي، نو په عین وخت کې د بدو او ناوړو کارونو په مقابل کې د هغه قهر او کرکه هم راپاروي. (۵۲: ۱۰۰ مخ)

۲: روسی لیکوال نیکلای گوگول: طنز د نامریي اوښکو په منځ کې خندا ده.

۳: انگرېز ادبپوه جانسن: طنز هغه وینا ده چې پر اجتماعي فساد او نادودو باندې نیوکه کوي. (۱۹: ۱۵۷- ۱۵۸ مخونه)

۴: سیمون کریچلي: د طنز وظیفه یوازې د خلکو مسخره کول او شخصي عقدې پالل نه، بلکې په ټولنه کې له عمومي فساد سره کرکه ښوول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

۵: دیان جک: طنز د انتقاد محصول دی، هغه انتقاد چې په هنر بدل شوی دی.

٦: ډاکټر علي شریعتي: طنز یو واقعي هنر دی. که څه هم موږ بل ډول هم خندېدلای شو، خو دا ډول خندا د انساني معنویت محصول ده. طنز د خندوونکو شیانو بیان نه کوي، بلکې په خندا کې غمجنې خبرې کوي.

۷: ایرانی لیکوال او شاعر ډاکټر شفیع کدکنی: طنز د ټولنې د نیمگړتیاوو هنري انځور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸: ایرانی عالم فریدون تنکابنی د طنز پر هنریت او ښکلا ټینگار کوي او وايي: طنز د هنري اړخ په پام کې نیولو سره په رمز او کنایه سره پر اجتماعي نیمگړتیاوو انتقاد کوي.

۹: طنز په خپل ذات کې یو اجتماعي فعالیت دی چې په ځان کې د اعتراض او بغاوت تومنه لري

۱۰: نومیالی رومي طنز لیکوال او شاعر هوراس: غواړم چې حقیقت په خندا ووایم.

۱۱: میشل ریگن: طنز ځانگړي روشنفکرانه مسخرې دي.

۱۲: آرتورډ پولارډ: طنز اخلاقي او اجتماعي رسالت ادا کوي، ځکه خو نړیوال اعتبار لري.

(۹: ۷ مخ)

۱۳: چارلي چاپلین: طنز په ټولنه کې د وېرې او نفرت له منځه وړلو لپاره تر ټولو غوره زهر دي.

۱۴: پاکستانی طنزپوه ډاکټر ظفر عالم ظفري: طنز باید خامخا څه ناڅه د ملنډو او تریخوالي عنصر ولري. (۲۷: ۲۱ مخ)

۱۵: یوری، ب، بوریف: طنز ډیموکراټیک خوی لري، ځکه د خندا برخه یې له ټولنې څخه سرچینه اخلي.

۱۶: د. ایچ، لارنس: طنز هغه خواخوږي ده چې زموږ په ذهن کې گرځي راگرځي او باالاخره د طنز په بڼه بیانېږي.

۱۷: جانتن سویفټ: طنز هغه هینداره ده چې هر څوک له ځانه پرته د هر چا څېره پکې لیدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸: الکساندر پوپ: طنز د اعتراض له غريزې څخه زېږېدلی او په هنر تبديل شوی دی.

۱۹: هوګارت: په څمکه کې د انسان ژوند له خورا ډېرو خوښيو، غمونو او کړکېچونو څخه ډک دی. دې ژوند ته له ډول ډول زاويو کتلای او په بېلا بېلو لارو يې بيانولای شو. په دې لړ کې تر ټولو مهم او په زړه پورې لاره دا ده چې انسان ته د طنزي عينکو له لارې وګورو. که د انسان کړه وړه په ځير سره وګورو، نو خامخا د خندا وړ دي.

۲۰: جورج تست: طنز هغه ادبي اثر دی چې د ټولنې بداخلاقي، بد کړه وړه او اشتباهات په غير مستقيم ډول مسخره کوي.

۲۱: طنز هغه اثر دی چې په هغه کې د آيروني يا پېغور له تخنيک څخه کار اخيستل شوی او د خلکو پر ځينو کړنو بريد شوی وي.

۲۲: افغان طنز پوه استاد جلال نوراني د طنز لپاره دوه اساسي ارکان په ګوته کوي چې يو خندا او بل انتقاد دی.

۲۳: سرمحقق دوست شينواری: طنز هغه هنري اثر دی چې په هغه کې د ژوند ناوړه او منفي اړخونه انځور شوي او د لوستونکو د کرکې وړ ګرځېدلی وي. (۲۲: ۲۱۱ مخ)

۲۴: د انګلستان رومان ليکوال دانيال دفو وايي چې د طنز هدف اصلاح ده. (۴۲: ۴۹- ۹۳ مخونه)

۲۵: ډاکټر سيروس شميسا وايي چې طنز اجتماعي او اصلاح طلبانه هدفونه لري. (۲۳: ۲۳۸ مخ)

په لومړي تعريف کې له قهره ډکه خندا وينو چې په ټولنه کې د ناخوالو له امله راپيدا شوې ده. د نيکولای ګوګول په تعريف کې د قهر تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکو ته هم اشاره شوې ده، خو دا اوښکې نه لیدل کېږي، بلکې یوازې یې حالت احساس کېږي. د جانسن په تعریف کې له فساد سره کرکه کول اساسي توکی بلل شوی دی، هغه فساد چې خلک یې پر وړاندې خپله کرکه د ژړا پر ځای د خندا په بڼه څرگندوي. گوگول خندا او ژړا سره تړلې گڼي. رښتیا هم لیدلي به مو وي چې یو څوک له ډېر درد او قهر څخه خاندې او موږ یې ترخه خندا بولو. سیمون کریچلي هم د طنز وظیفه پر فساد نیوکه گڼي، خو ټینگار کوي چې باید په دې نیوکه کې شخصي عقدې و نه پالل شي او عمومي فساد په نښه شي. که په طنز کې شخصي عقدو ته ځای ورکړو، نو طنز بې لارې کېږي او په هجوه اوړي.

دیان جک هم ښه په تول پور ه خبره کوي او وایي چې انتقاد باید په هنري بڼه وي، ځکه چې طنز له ادبیاتو سره اړه لري او ادب هنر دی. ډاکټر علي شریعتي په طنز کې خندا یو مهم عنصر گڼي او طنزي خندا د انسان له معنوي نړۍ سره تړلې بولي. ډاکټر شفیع کدکني هم جانسن ته ورته نظر لري او د طنز موضوع په ټولنه کې پر فساد او ناخوالو باندې انتقاد کول گڼي.

فریدون تنکابنی هم د دیان جک غوندې د طنز پر هنریت ټینگار کوي او په انتقاد کې د رمز او کنایې خبره مطرح کوي. په دې نظر کې د هنري اثر یوه مهمه ځانگړتیا وینو، ځکه د هنري اثر یوه نښه دا ده چې خبره په رمز او اشاره کوي.

د ښاغلي تنکابنی تر تعریف وروسته په بل تعریف کې انقلابي رنگ وینو. دی وایي چې په طنز کې باید د اجتماعي ناخوالو او استبداد پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانـدې اعـتراض او بغـاوت نغښـتی وي. نومیـالی رومـي طنـز لیکـوال هوراس هم په طنز کې خنـدا تـه تـرجیح ورکـوي، خـو هغـه خنـدا چـې حقیقتونه بیانوي.

میشل ریګن هم په طنز کې انتقاد تـه اشـاره کـوي، خـو د انتقـاد لپـاره اخلاقي، مسئولانه او روښنفکرانه حدود وضع کـوي. د ریګـن نظـر هغـه اساس دی چې طنز له شخصي عقدو او کرکې څخـه جـلا او لـه ټـولنې سره یې تړي. که په طنز کې اخلاق او اجتماعي مسـئولیت نـه وي، نـو طنز له هجوې سره ګډېږي. چارلي چـاپلین هـم پـه طنـز کـې د انتقـاد خبره کوي، خو د برید او سزا خبره هم ورسره غوټه کوي. دی بـاور لـري چې باید زهر په خوړو کې ونغښتل شي او بیا په ټولنه کې پـه مفسـدینو باندې وخوړل شي. ډاکټر ظفـري هـم پـه طنـز کـې د تریخـوالي عنصر- ضروري ګڼي، خو د زهرو غوندې وژونکو ترخو توکو خبره نه کوي.

یوری، ب، بوریف هم پر خندا ټینګار کوي، خو له نورو سره یې تـوپیر دا دی چې خندا ډیموکراټیک ارزښت بولي. دی وایي چې د ډیموکراسـۍ بنسټ پر اکثریت ولاړ دی، څرنګه چې په ټولنه کې هر څـوک خانـدي، نو دا یو هنري اکثریت دی او بایـد چـې هـر طنـز خنـدا ولـري. د. ایـچ، لارنس بیا په طنز کې د کرکې تر څنګ د خواخوږۍ خبره هم کوي چې دا خبره ډېره پر ځای ده. یو خو دا چې پـه طنـز کـې د هجـوې غونـدې شخصي عقده ځای نه لـري او بـل دا چـې مـوږ پـه ټولنـه کـې هـره بـې عدالتۍ له دې امله غندو چې د یو چا حق تر پښو لاندې شوی دی. پـه ټولنـه کـې د نـاخوالو غنـدل پـه دې مانـا دی چـې لـه هغـو خلکـو سره خواخوږي ښیو چې د بې عدالتۍ قرباني شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانتن سویفټ هم د انتقاد خبره کوي، خو یوه نوې خبره هم ورسره غوټه کوي. دی وایي چې په طنز کې پر ځان انتقاد نه شي کېدای، ځکه چې طنز انفرادي نه، بلکې اجتماعي ناخوالو ته نغوته کول دي. الکساندړ پوپ هم په طنز کې هغه انتقاد او اعتراض ته اشاره کوي چې په هنري انداز کې وړاندې شوی وي. هوګارټ په طنز کې خورا مهمه موضوع مطرح کوي چې هغه ظرافت دی. ظرافت ځکه مهم دی چې په وینا او لیکنه کې اکثره وخت د خندا لامل ګرځي. د هوګارټ په اند طنز لیکوال په انتقادي بڼه د انسان کړه وړه خورا په دقت څاري او ولس ته هغه څه ورښیي چې عادي خلک یې نهویني.

جورج تست هم د نورو طنزپوهانو غوندې باور لري چې باید د ټولنې ناخوالي په غیر مستقیم ډول مسخره شي. په غیر مستقیم ډول یو شي ته اشاره کول په لیکنه کې هنري رنګ پیدا کوي چې دا ډول تخنیک یوه مهمه ادبي ځانګړنه بلل کېږي. تر جورتست وروسته نظر کې د انتقاد یوه خاصه بڼه یاده شوې چې هغه پېغور دی. پیغور د انتقاد تر ټولو زیږه او ترخه بڼه ده. د پېغور له لارې یو څوک ډېر ژر غبرګون ښیي او ځان ته متوجه کېږي. استاد جلال نوراني بیا په دې باور دی چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو ظرافت یا خندا او بل انتقاد دی. سرمحقق دوست شینواری په طنز کې د منفي اړخونو د غلولو هدف دا ښیي چې خلک کرکه ځنې وکړي. د انګلستان رومان لیکوال (دانیال دفو) بیا د طنز لیکلو هدف د ټولنې اصلاح ګڼي. ډاکټر سیروس شمیسا هم د طنز هدف عمومي اصلاح ګڼي. د ډاکټر شمیسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دفـو غونـدې لسـګونه لیکـوال او طنزپوهـان د طنـز هـدف د ټـولنې اصلاح بولي.

په پورتني بحث کې مو د طنز بېلابېل تعریفونه ولوستل او وموليدل چې په هر تعریف کې د طنز یو اساسي یا فرعي رکن یاد شـوی دی، خـو پـه دې تعریفونو کې لس ټکي خورا مهـم دي او لـه مـوږ سره مرسـته کـوي چې یو نسبتاً جامع تعریـف ولـرو، هغـه ټکـي دا دي: ((کرکـه، انتقـاد، فساد، ظرافت، خندا، قهر، ټولنه، هنري ډول، اجتماعي اخلاق یـا مـلي فرهنګ او اصلاح)). په دې لړ کې لومړی تـوکی کرکـه ده چـې انسـاني هیجان بلل کېږي او له هنر سره ډېـرې نـژدې اړیکـې لـري. د علمـي او ادبي ژبې تر منځ یو عمده توپیر دا دی چې علمي ژبـه تعلیمـي او ادبي ژبه پاروونکې وي. د علمي ژبې په مرسته له یـو شي خبرېـږو، خـو ادبي ژبه اغېز راباندې کوي او عواطف مو راپاروي، نو ویلای شو چـې ادبي او هنري اثار تر ډېره بریـده د عقـل پـر ځـای د انسـان لـه عواطفـو سره اړه لري.

انساني عواطف د هنر بنسټ بلل کېږي او د ادبیاتو ستره وظیفه هـم د عواطفو انتقال دی، همدا عواطف دي چې انسـان هڅـو او کوښـښ تـه چمتو کوي. د انساني عواطفوپه لړ کې کرکه، مینه، خوشالي، خندا، ژړا او داسې نور یادولای شو. کله چې انسان خوشـاله یـا خفـه شي، نـو دا حالت په بېلابېلو بڼو او شکلونو سره ځرګنـدېږي چـې عـاطفي غبرګـون بلل کېږي. عاطفي عکس العملونـه درې عمـده ځانګړتیـاوې لـري لکـه ذهني او ضمیري فعالیت، په جسمي حرکاتو کې بـدلون او د وجـود پـه ځینو برخو کې تغیرات. د بېلګـې پـه ډول خوشـالي پـه بېلابېلـو نښـو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علایمو سره ښوول کېږي چې یوه یې هم خندا ده. دغسې‌ ـ خفګان هم په رنګارنګ علایمو سره څرګندېږي چې یوه نښه یې ژړا ده، خو کله بیا د خوښۍ او خواشینۍ علایم سره ګډېږي، مثلا یو څوک د خوښۍ پر مهال ژاړي او د خواشینۍ یا قهر پر مهال خاندي چې موږ یې ترخه خندا بولو.

هغه توکي چې موږ له بېلابېلو تعریفونو راوایستل لومړی عنصر یې کرکه ده چې انساني هیجان بلل کېږي او د انتقاد په بڼه څرګندېږي. د طنز دوهم عنصر خندا ده. خندا هم ځان ته عوامل لري. اساسي عامل یې دا دی چې موږ په ټولنه کې د هر موجود په اړه په خپل ذهن کې یو تصویر لرو، دا تصویر د وخت په تېرېدو سره په یو تناسب اوړي او موږ ورسره عادت کېږو. کله چې موږ د دې تناسب خلاف یو څه وینو، نو خندا راځي، خو دا چې د دې ناانډولۍ یا عدم تناسب شا ته فساد وینو، نو خندا مو له قهر سره ګډه او د فساد پر ضد مو کرکه راپارېږي.

په طنز کې بل مهم توکی ظرافت دی چې د خندا سبب کېږي. طنز لیکوال موږ ته په ټولنه کې یو فوق العاده او زموږ د تصور خلاف حالت راښيي چې په نتیجه کې موږ ته خندا راځي. که د دې حالت شاته فساد نه وي، نو خندا تر پایه یوازې خندا پاته کېږي او که یې شاته بې عدالتي او د هغه عامل وینو، نو خندا مو په قهرجن او ژړغوني حالت بدلېږي. د کرکې او قهر تر منځ توپیر دا دی چې قهر د کرکې غبرګون او نښه بلل کېږي. په کومیډي کې هم خندا لرو، خو هلته خندا هدف او په طنز کې وسیله ده. بل توپیر یې دا دی چې په طنز کې د خندا هدف خندول او خوشالي کول نه، بلکې د فساد مسخره کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنزي خبره په کنايه، رمز او غير مستقيم ډول وي. دغه ډول سېمبوليک او خيـالي کرکټرونـه هغـه څـه دي چـې طنـز تـه هـنري او ادبي رنـګ ورکوي. څرنګه چې طنز له هنر او ادبيـاتو سره اړه لـري، نـو بايـد انتقـاد هنري بڼه ولري.

د انتقاد وړ لورى هم ډېر مهم دى. بايد د انتقاد ګوته ځـانګړي شـخص ته نه، بلکې د ټولنې عمومي فساد تـه ونيـول شي، ځکـه چـې د واقعـي شخص تورنول قضايي او عدلي بڼه غوره کوي. که موږ پر واقعي شـخص باندې تور پورې کوو، نو بايد د خپل تور د اثبـات لپـاره واقعـي اسـناد او شواهد پيدا کړو. کله چې مو په طنز کې نومونه، ځايونه، نېټې، پېښـې، اسناد او د موضوع ټول اړخونه په واقعي بڼه بيان کـړل ليکنـه هـنري او ادبي ارزښت له لاسه ورکوي او ژورنالستيکه بڼه غوره کوي.

بل مهم توکی اجتماعي اخلاق يا د ټولنې اصيل ارزښتونه دي. کله چې په ټولنه کې فسـاد او بـې عـدالتي غنـدو، نـو بايـد د ټـولنې اخلاقـي او فرهنګي ارزښتونه په تېره بيا د ژبې عفت مراعت کړو. د طنز وروسـتی او اساسي توکی هدف دی. کله چې فساد غندو او عدالت غواړو، نو ښکاره خبره ده چې د ټولنې اصلاح غواړو او يا مو نيت دا وي چې په ټولنه کې د خلکو پام فساد او بې عدالتۍ ته راوګرځوو.

تر دې ځايه مو په بېلابېلو تعريفونو کې د طنز اساسي تـوکي وپېژنـدل، اوس کولای شو چې دا توکي سره يو ځای او د طنز لپـاره داسي تعريـف وړاندې کړو: طنز هغه ادبي سبک دی چې په هغه کې د اصـلاح لپـاره په هنري، ظريفانه او خندوونکي ډول د ټـولنې د اخلاقـي معيـارونو پـه پام کې نيولو سره پر اجتماعي فساد انتقاد شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز هدف

طنز له ادب او ادب له هنر سره اړه لري. د طنز تر هدف مخکې ضروري ده چې د هنر هدف هم څه ناڅه وپېژنو. کله چې په هنر کې د هدف خبره کوو، نو دوې مشهورې تیورۍ مو مخ ته راځي. یو دا چې (هنر د ژوند لپاره) او بل (هنر د هنر لپاره). اپلاتون به شاعران له دې امله محکومول چې اجتماعي مکلفیتونو او اخلاقي ارزښتونو ته پام نه کوي، خو د اپلاتون شاګرد ارستو بیا په هنر کې پر ښکلا ټینګار کوي او التزام له پامه غورځوي. تر ارستو وروسته په دې اړه ډېرو پوهانو بحثونه کړي، خو المانی عالم (ایمانویل کانت) لومړنی فیلسوف دی چې د نګه یا سوچه هنر لپاره یې تیوریکي بنسټ کښېښود. دی وایي چې هنر په خپله هدف دی، باید د هیڅ ډول هدف لپاره د وسیلې په توګه استخدام نه شي. دا شعار تر ډېره حده د نامتو فرانسوي لیکوال (ویکټور هوګو) له خوا دود شو. تر هوګو وروسته بل فرانسوي عالم (تیوفیل ګوتیه) هم په هنر کې د التزام او مکلفیت موضوع رد کړه. دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي مهمه نه ده چې هنر دي ګټه ولري. ايا دا کفايت نه کوي چې يو ادبي اثر ښکلی دی؟ د ګلانو، عطرونو، مرغيو او ټولو هغو شيانو په ډول ښکلی هنر چې انسان له خپلې خوښې سره سم بدلون نه شي ورکولای. (۱۷: ۳۳ - ۸۱ مخونه)

(هنر د ژوند لپاره) پلويان بيا د ګټور هنر او رياليزم موضوع مطرح کوي. د دې نظريې سرلارې فرانسوي نامتو ليکوال (بالزاک) او د انګلستان مشهور ليکوال (چارلس ډيکنز) دی. دوی وايي چې د ژوند پېښې په مجرد ډول نه مطالعه کېږي، بايد ټول هغه عوامل وڅېړل شي چې د پېښو پر کميت او کيفيت اغېز لري. د دې تيورۍ تر ټولو مشهور پلوی سن سيمون (Saint Simon) دی.

دی وايي چې د هنري اثارو هدف د ټولنې د افرادو تر منځ د همکارۍ او خواخوږۍ د احساس پيدا کول دي، نو بايد هنر د ټولنې خدمت ته وقف شي. نامتو ارواپوه (زيګمونډ فرويډ) هم د هنر لپاره هدف ټاکي. دی وايي چې انساني غريزې بايد صيقل شي چې هنر په دې برخه کې ښه خدمت کولای شي. (۲۲: ۳۹ مخ)

تر دې ځايه مو د هنر پر هدفونو خبرې وکړې اوس د طنز هدف ته راځو. طنز يو داسې هنر دی چې د دواړو تيوريو پلويان ورسره موافق دي، ځکه چې طنز هم خوند او تفريح لري او هم په هنري بڼه اجتماعي پيغام رسوي. البته دا د لوستونکو په اړتيا او سليقه پورې اړه لري چې کوم اړخ يې خوښوي يا کوم اړخ ته يې ډېره اړتيا لري، لکه د غره په لمنه کې يوه ښکلې او مېوه لرونکې ونه چې يو سيلاني يې ښکلا ستايي، يو ستړی شپونکی يې په ټکنده غرمه کې سيوري ته دمه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یو وړی لاروی یې خوږه مېوه خوري. موږ په دې بحث کې د طنز د هدف په اړه د بېلابېلو طنز لیکوالو او ادبپوهانو نظریات راوړو او بیا د دوی تر منځ مشترک ټکي راباسو، وروسته به څرګنده شي چې د طنز هدف څه دی؟

په طنز کې معمولاً اصلاح غوښتونکی هدف نغښتی وي. په پیل کې داسې برېښي چې طنز یوازې د خندا او شوخۍ لپاره دی، خو وروسته څرګندېږي چې لیکوال د ټولنې له نادودو او بدمرغیو څخه ځورېږي او د دې پر ځای چې خپل دغه درد د ګیلې یا نصیحت په ژبه ووایي د خندا په قالب کې یې وړاندې کوي او په دې ډول ظالمان او مفسدین د ریشخند په نېښ وهي. (۱۵: ۱۳ مخ)

انګرېز شاعر درایدن وایي: د طنز اصلي هدف دا دی چې رذالتونه اصلاح او ترمیم شي. (۴۷: ٦٧ مخ)

د انګلستان رومان لیکوال دانیال دفو وایي: د طنز هدف اصلاح ده. ښاغلی دفو بل ځای وایي چې د طنز هدف له حق څخه دفاع او ناولتیا اصطلاح ده. نومیالی رومي طنز لیکوال (هوراس) د طنز لپاره دوه عمده هدفونه ټاکي چې یو تعلیم او بل تفریح ده. (۷۸:۹- ۷۹ مخونه)

د طنز هدف شخص نه، بلکې پر عمومي فساد او عیبونو برید کول او اصلاح کول دي. (۳۵: ۲۵مخ)

د طنز هدف د ملنډو له لارې د ټولنې اصلاح کول دي. (۲۷: ۲۰ مخ)

جانتن سویفټ وایي: څرنګه چې زما هدف د بشري ټولنې اصلاح ده، نو باید لږ تر لږه ډاډه واوسم چې زما کار د عدلي او قضایي ادارو په ګټه دی او باید زما د انتقادونو درناوی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر خسرو فرشید وايي: طنز هغه لطیف او زهر لرونکی اعتراض دی چې هدف یې د ټولنې اصلاح ده.

د. ایچ، لارنس وايي: طنز د سیاسي او اجتماعي وضعیت د اصلاح کولو وسیله ده.

یوري، ب، بوریف وايي: طنز یو اجتماعي نقد دی چې هدف یې د عمومي افکارو تنظیمول او ښکلا پېژندل دي. میخائیل سالتیکوف شیدرین وايي: د طنز هدف د عیبونو له منځه وړل دي. (۴۲: ۴۶۸- ۴۸۱ مخونه)

د طنز هدف اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام وراړول دي. (۴: ۲۵ مخ)

په پورتنیو نظریاتو کې د طنز لس هدفونه یاد شول چې په دې ډول دي:

- د اجتماعي ناخوالو اصلاح کول.
- له حق څخه دفاع کول.
- تعلیم ورکول
- د فساد او اجتماعي ناخوالو مشخص کول
- د مفسدینو او ریاکارو خلکو رسوا کول
- د عامه افکارو تنظیمول
- ښکلا پېژندل او له بدرنګۍ څخه جلا کول
- د فساد مسخره کول
- اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول
- تفریح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اجتماعي ناخوالو او مفسدینو مشخص کول، مسخره کول او رسوا کول، اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول، د عامه افکارو تنظیمول، خلکو ته تعلیم ورکول او له حق څخه دفاع کول، ټول اصلاح غوښتنه ده، په دې مانا چې د طنز لیکلو اساسي هدف د اجتماعي ناخوالو اصلاح ده، خو طنز د دې تر څنګ دوه نور فرعي هدفونه هم لري چې یو ښکلا او بل تفریح ده.

ښکلا نه یوازې دا چې په عمومي ډول د هنر روح بلل کېږي، بلکې په طنز کې هم خاص ځای لري. په دې مانا چې طنز معنوي او ظاهري بدرنګي غندي چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اړوي. لکه یو باغوان چې د ګل له بوټي څخه وچې پاڼې او اضافي څانګې پرې کوي، له شاوخوا څخه یې هم اضافي بوټي او هغه څه لیري کوي چې پر ګل سیوري غوړوي او تاوان ورته رسوي. د دې کار په نتیجه کې ګل وده کوي او ښکلا یې سوچه کېږي.

د ښکلا په اړه خورا ډېر تعریفونه وړاندې شوي، خو هغه تعریف چې له طنز سره نژدې اړیکې لري په دې ډول دی: په کایناتو کې هماهنګي، ترتیب او تنظیم ته ښکلا وایي. ښکلا زماني، مکاني او فرهنګي پولې لري. یو شی نن بدرنګه، خو پرون ښکلی بلل کېده، یو شی یو ځای ښکلی او بل ځای بدرنګه بلل کېږي، په یوه فرهنګ کې ښکلی او بل کې بدرنګه ګڼل کېږي. هغه ښکلا چې د یوې ځانګړي ټولنې د قضاوتونو محصول وي، اجتماعي ښکلا بلل کېږي. دا ښکلا د یوې ټولنې د ملي ارزښتونو، ملي فرهنګ، اخلاقو او عقایدو په تله تلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. کله چې په يوه ټولنه کې دغه تناسب او نظم ګډوډ شي، نو د نوموړي ټولنې له نظره بدرنګي بلل. (۲۵: ۷۸- ۷۹ مخونه)

په بشري ټولنه کې ظلم، بې عدالتي او فساد هغه تيارې دي چې پر انساني ارزښتونو يې سيوری غوړولی دی. د طنز هدف له همدغو تيارو او ناخوالو سره مبارزه ده. که اجتماعي ناخوالي ر سوا شي، خلک کرکه ځنې وکړي او په نتيجه کې کرکه محوه شي، نو بشري ارزښتونه سوچه او ځلېږي. کله چې انسان سوچه او ښکلي ارزښتونه خپل کړل، نو خپل معراج ته رسېږي. دا فطري خبره ده چې کله انسان خپل هدف ته ورسېږي، نو دا کار د تفريح او خوشالۍ سبب ګرځي.

په طنز کې دوه ډوله تفريح او خوشالۍ وي چې يو وسيله او بل يې هدف دی. يو دا چې کله انسان په ټولنه کې له طبيعي تناسب څخه وتلی شی يا وضعيت ويني، نو خندا ورځي. د وخت په تېرېدو سره انسان په خپل چاپېريال کې له دې تناسب سره عادت شوی وي چې انسان پر دوو او حيوان پر څلورو پښو ځي، که انسان په عام محضر کې پر څلورو پښو روان وي، نو دا حالت د خندا سبب ګرځي. دا خندا لنډ مهاله، بې هدفه او له هجوې او کوميډۍ سره مشترکه خندا ده. خو که يو انسان له کوم جسمي معلوليت پرته پر څلورو پښو روان وي او د دې کار شاته د هغه ناپوهي، بې پروايي او بشري ارزښتونو له پامه غورځېدل وښودل شي، نو تر خندا وروسته د ليدونکي قهر راپارېږي، خندا يې په ژېړغوني حالت اوړي، د انتقاد ښه غوره کوي او په دې ډول پر اجتماعي ناخوالو بريد کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په طنز کې خندوونکی حالت طبیعي نه وي، بلکې طنز لیکوال یې د معنوي او لفظي صنایعو په مرسته انځوروي. دا حالت لوستونکی خندوي او د تفریح سبب هم ګرځي، خو د طنز اصلي تفریح تر کسات اخیستلو وروسته راځي. هر انسان خامخا په ټولنه کې له یو ډول ظلم او بې عدالتۍ څخه ځورېږي. کله چې په کوم طنز کې هماغه ډول بې عدالتي غندل شوې وي، نو لوستونکی طنز لیکوال د ځان ملګری او خواخوږی ګڼي، ډېر خوشاله کېږي چې یو څوک ده ته ورته خبره کوي یا د ده پر دښمن برید کوي.

په طنز کې تفریح پر دوه ډوله ده: یو لنډ مهاله تفریح ده چې د انسان په ظاهري بڼه کې ځرګندېږي او بله هم اوږدمهاله او پټه تفریح ده چې د انسان وجدان او روح ارامولي. هغه لوستونکی چې ارام ژوند لري، د ظلم قرباني شوی نه وي، په طنز کې ظرافتونه او هنري پوښونو کې پټ پیغامونه نه شي لیدای یا یوازې د تفریح په لټه کې وي، په طنز کې ګډوډ حالت ته خاندي او د تفریح له لارې د لنډ وخت لپاره ذهني سکون پیدا کوي. دوهم هغه حساس او خوږمن لوستونکي دي چې د خندا په بهیر کې ډېر ژر په نښه شوي بشري ناخواليویني. دلته وینو چې دواړه ډلې لوستونکي خوشاله کېږي. لومړی لوستونکی په ټولنه کې د خپل انتظار خلاف حالت ویني او خوشاله کېږي، خو دوهم لوستونکی ځکه خوشاله دی چې لیکوال ده ته ورته دریځ لري، نو د دې بحث په نتیجه کې ویلای شو چې طنز یو اساسي او دوه فرعي هدفونه لري: اساسي هدف یې د ټولنې اصلاح او فرعي هدفونه یې ښکلا ځلول او د لوستونکو تفریح ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ارزښت

له کومې ورځې راهیسې چې انسان د ځمکې پر مخ پل ایښی، نو ورسره سم د بېلابېلو ناخوالو او ظلمونو لړۍ هم پیل شوې، خو د دغو ناخوالو او فساد پر وړاندې د مبارزې ډګر هم تش نه دی پاته شوی. چا یې پر وړاندې توره چلولې، چا مال ښندلی، چا قلم پورته کړی او چا بیا په ژبه مبارزه کړې ده، خو طنزي مبارزه تر ټولو موثره او اوږده سابقه لري چې له بابا آدمه تر دې دمه دوام لري. په بشري تاریخ کې به داسې دیکتاتور، فاسد او ظالم نه وي تېر شوی چې د طنز په ژبه دې نه وي ټکول شوی. (۴۲: ٦٥ مخ)

فاسدو او ظالمو کړیو تل هڅه کړې چې توریالیان تر ستوني ونیسي-، خو د طنز مخه هیچا هم نه ده نیولې. که لیکوال ډېر تنګ شوی، قلم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ ځنې اخيستل شوی او يا په مرگ تهديد شوی، نو بيا هم لاس تـر زنه نه دی کښېناستلی، خپل انتقاد يې د خندا په پوښ کـې نغښـتی او په ولسي بانډارونو کې يې ويلی چې په دې ډول يـې فسـاد تـه د خلکـو پام ور اړولی، ملنډې يې په وهلي او په نهايت کې يې خپله کرکه ورسره ښوولې ده، په نتيجه کې همدا طنز په شفاهي ډول په ولسي- بانـډارونو کې لاس پر لاس شوی، د طنزي ټوکې ښـه يـې غـوره کـړې، د ظالمـانو غوړونو او دربارونو ته رسېدلی او هغوی يې ناارامه کـړي دي، نـو ويـلای شو چې د طنز بهير د فساد پر وړاندې له مبارزې سره پر يوه وخت پيل شوی، اوږد واټن يې وهلی او تر موږ پورې رارسېدلی دی.

د طنز بل ارزښت تلوسه ده. پـه هـره ادبي ليکنـه کـې لـومړی ليکـې او پاراگراف خورا مهـم وي. کـه پـه لومړيـو کرښـو کـې د لوسـتونکي ذهـن ښکار نه شي او پـام يـې ليکنـې تـه ور وا نـه وړي، نـو سـتړی کېـږي او کېـدای شي چـې ليکنـه بـې ارزښـته ورتـه ښـکاره شي او لوسـتل يـې پرېږدي، ځکه نو اکثره ليکوال هڅه کوي چـې ليکنـه يـې تلوسـه ولـري چې لوستونکی تر پايه له ځان سره وساتي. د ليکنې په پيل کـې داسي پوښتنې پيدا کړي چې لوستونکی يې پـه ځوابونـو پسـې تـر پايـه پـورې ليکنه ولولي. طنزي ليکنې هم تلوسه لري او هم د خنـدا خـواږه. طنـز ليکوال په همدې لومړيو کرښو کې د لوستونکو خوله ورخـوږوي او هغـه مجبوروي چې ليکنه په نيمايي کې پـرې نـه ږدي او تـر پايـه پـورې يـې ولولي.

طنز د اروايي سکون يوه ښه وسيله گڼل کېږي. په هغه ټولنه کـې چـې جگړه تېره شوې يا اوس هم روانه وي، د بې کاری او بې وزلی کچه لوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، هلته خلک په ډول ډول اروايي ناروغيو اخته وي. اکثره وخت اروا‌پوهان دوی ته مشوره ورکوي چې وخاندي او ځان خوشاله وساتي. د دې هېوادونو خلک د ځان خوشاله ساتلو لپاره مېلو ته مخه کوي، کوميډي فلمونه او ډرامې ګوري، خو ځرنګه چې انسان اجتماعي موجود دی او د اکثره ناروغيو لاملونه يې هم اجتماعي ريښې لري، نو يوازي خندا د هغوی درملنه نه شي کولای او ضروري ده چې د خندا تر څنګ د ټولنې لوړې ژورې هم ووينې. طنز د خفګان يو ډېر ښه درمل ګڼل کېږي، ځکه طنز د ځان په وژلو سره يو داسي درمل جوړوي چې ناروغ په خپل وجود کې ناروغۍ ته متوجه کوي، نو له همدې کبله طنزي فلمونه، ډرامې او ليکنې د هغوی لپاره ډېر ښه درمل دي. (۳۵: ۱۲۱ مخ)

هغه هيوادونه چې هلته خلک ډېر کار کوي، تفريح ته لږ وخت لري، څوک د اونۍ په اخير کې او څوک بيا خپله کلنۍ رخصتۍ داسې تنظيموي چې يوه برخه يې تفريح ته ځانګړې شوې وي. دغه ډول خلک چې له يوې خوا له ذهني پلوه ستړي او له بلې خوا مطالعې ته اړتيا لري د دوی لپاره طنزي ليکنې لوستل ګټوره لاره ده، ځکه چې طنزي ليکنې په خپله لمن کې هم تفريح او هم د ټولنې د لوړو ژورو انځورونه لري. هغه خلک چې د تفريح لپاره هيڅ وخت نه لري کولای شي چې په خپل دفتر او کار کې طنزي فضا جوړه کړي، ځرنګه چې طنز انسان کار ته چمتو کوي، نو بايد طنز له ځان سره خپل دفتر او کارځای ته يووړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل ارزښت په تفریحي بڼه زده کړه ده. طنزي لیکنې تر ډېره حده اصلاحي او تعلیمي پیغامونه لري. په نوې پیډاګوژۍ کې د زده کوونکي یا لوستونکي خپلواکي یو مهم اصل ګڼل کېږي. د زده کړې په بهیر کې خپلواکې بېلابېل ډولونه لري چې یو ډول یې هم تفریح ده چې معمولا خندا ورسره مل وي. د ښوونې او روزنې کارپوهان هڅه کوي چې تعلیم او تربیه د وچ نصیحت او خبرو پر ځای د تفریح بڼه ولري. څرنګه چې له تفریح سره تل خندا مل وي، نو ویلای شو چې خندا نه یوازې دا چې په خپلواک ډول انساني اړتیا ده، بلکې د زده کړې بهیر هم ګړندی کوي.

ارواپوه (زیګمونډ فرویډ) په دې اند دی چې د خندا له لارې د انسان له وجود څخه ګڼ شمېر اندېښنې او ګرومونه (غمونه) وزي چې په نتیجه کې یې د انسان ذهن سپک او فعالیت ته چمتو کېږي. ددې عملیې فزیکي دلیل دا دی چې انسان د خندا پر مهال ډېر اکسیجن جذبوي او په نتیجه کې ډېره انرژي اخلي، نو په همدې اساس نن تعلیمي اروپوهان تفریح او خندا د زده کړې لپاره یوه ښه وسیله ګڼي.

طنز د دیکتاتورۍ او تشدد په وخت کې د ځان خوندیتوب یوه غوره لاره ده. په هغو ټولنو کې چې د بیان ازادي نه وي او د لیکوال ژوند ته خطر متوجه وي یا نه شي کولای چې په مستقیمه توګه اجتماعي ناخوالو په تېره بیا لوړپوړو فاسدو چارواکو او زورواکانو ته ګوته ونیسي، نو په دې ډول وضعیت کې طنز یوه ډېره موثره وسله ده، ځکه چې طنز د صراحت پر ځای د رمزونو، کنایو، اشارو او سمبولونو په بڼه خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، په دې ډول طنز ليکوال هم خپل لوستونکی پوهوي، هم فاسد ته درد رسوي او هم ځان له خطر څخه ژغوري.

د طنز بله ښېګڼه دا ده چې پر مقابل لوری ژر اغېز کوي. ځينې انسانان به مو ليدلي وي چې څوک زر نصيحتونه هم ورته وکړي، نو سر نه خلاصوي او ځان ته هيڅ نه متوجه کېږي، خو که تربور يا بل سيال پيغور ورکړي، نو ډېر ژر خپلو نيمګړتياوو ته پام کوي او په ځان کې د بدلون راوستلو پرېکړه کوي، نو د طنز له لارې هغه خلک ډېر ژر اصلاح کېږي چې دغه ډول خوی او خصلت لري.

طنزي ليکنې ليکوال خلاق او نوښتګر روزي. ځينې خلک يوازې په يوه قالب يا لوښي کې ليکنې کوي. د وخت په تېرېدو سره يې له همدې قالب څخه زړه تور شي او غواړي چې په بل قالب کې ليکنې وکړي. کله نا کله يوه موضوع په يوه قالب کې نه ځايېږي يا له هماغه قالب سره سمه نه لګېږي او ضروري برېښي چې بايد د موضوع له ډول او حجم سره سم قالب غوره شي، خو دا چې ليکوال تر دې مهاله په يوه قالب کې تمرين کړی او يوازې په دې ډګر کې تجربه لري، نو ورته ګرانه وي چې د قالب له امله تر پايه پوري د هماغه يوې موضوع لمنه ونيسي. پايله يې دا راووزي چې موضوعات يې سولېدلي کليشه يي او ستړي کوونکي ښکاري، خو طنزليکوال په بېلابېلو قالبونو کې ليکنې کوي او په دې ډول نوښتګر روزل کېږي.

د طنز بل ارزښت دا دی چې مينه وال يې ډېر دي. لوستونکي بېلابېل ذوقونه لري، څوک شعر، څوک نثر، څوک لنډه کيسه، ناول، سفرنامه او څوک بيا ادبي ټوټې او نور فورمونه خوښوي. دغه ډول خلک د هنر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کولو د بڼې او شکل له مخې هم سره وېشل شوي دي. څوک چاپي، څوک تصويري او څوک بيا تمثيلي هنري اثار خوښوي. د طنز ښېګڼه دا ده چې هم ليکلې، هم شفاهي، هم تصويري او هم تمثيلي بڼه لري، په هر هنري فورم او شکل کې راتلای شي، نو په دې ډول ويلای شو چې د طنز لمن د نورو هنرونو په پرتله پراخه او ډېر مينه وال لري.

د طنز بله ګټه دا ده چې په ټولنه کې د اصلاح غوښتنې روحيه پياوړې کوي. د طنز اساسي هدف د ټولنې اصلاح او روغتيا ده. طنز د اجتماعي طبيب حيثيت لري چې د ټولنې ډېرې کوچنۍ نيمګړتياوې هم پېژني او درملنه يې کولای شي. د سياست تر څنګ په ادبياتو کې هم د محافظه کار، انقلابي او اصلاح غوښتنې مبارزې موضوع د بحث وړ ده او ټول ادبيات له همدې دريو رنګونو څخه خامخا يو رنګ لري. محافظه کار ادبيات هر څه پر خپل حال پرېږدي او نيمګړتياوو ته ګوته نه نيسي. انقلابي ادبيات بيا د يوې شپېږې لپاره ټول پوستين اور ته اچوي، وچ او لانده ټول يو ځای سوځوي، لکه توپان د ټولنې ټول بنسټونه له بېخه باسي، خو دا تضمين نه شي ورکولای چې دا بنسټونه بيرته جوړولای شي او يا يې تر پخواني حالت ښه جوړوي. سمون پالان بيا معتدله لاره غوره کوي، نه د ټولنې پر ټولو ناخوالو سترګې پټوي او نه هم هر څه له سره جوړوي، د ټولنې جوړ ځايونه پر خپل پخواني حالت پرېږدي او يوازي يې نيمګړې او تخريب شوي برخې اصلاح کوي. څرنګه چې د طنز هدف د ټولنې اصلاح ده، نو ويلای شو چې طنز د اصلاحي ادبياتو سرلاری ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل اهمیت په دې کې دی چې ښکلا له بدرنګیو راجلا او سوچه کوي. طنز ښکلا ته د لوستونکو پام ور اړوي، د دې لپاره چې ښکلا نوره هم وځلېږي، سوچه شي، نور هم ارزښت پیدا کړي، نو باید له بدرنګۍ څخه بېله شي. طنز له یوې خوا انتقاد په ښکلي او هنري انداز کې وړاندې کوي او له بلې خوا بدرنګي غندي او له ښکلا څخه یې جلا کوي، چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اوړي.

د طنز له لارې په ټولنه کې انتقادي تفکر وده کوي او اجتماعي ناخوالي مشخص کېدای شي. طنزي انتقاد د درملو حیثیت لري. هغه درمل چې په لومړي سر کي درد لري، خو نتیجه یې روغتیا ده. که څه هم انتقاد کول او منفي لید لوری کوم درد نه شي دوا کولای، خو نیمګړتیاوي ښه ترا مشخص کولای شي. تر هغو چې په ټولنه کې نیمګړتیاوي مشخص نه شي، نو د اصلاح لپاره یې هیڅ ډول ستراتیژي او پلان نه شي جوړېدای. که انتقاد نه وي، نو ګڼ شمېر اجتماعي نیمګړتیاوي، ناخوالي او ظلمونه به پټ پاته وي، ظالم به څکه سرې سترګې ګرځي چې نه به ولس او نه به دولت خبر وي، خو په هره اندازه چې د ټولنې ډېرې نیمګړتیاوي رسوا او مشخص شي، نو په هماغه کچه یې د اصلاح لارې چارې اسانه کېږي. (۴: ۸۲ مخ)

د طنز بله ګټه دا ده چې لوستونکي خندوي او خندا د انسان اړتیا ده. په طنز کې د انتقاد تر څنګ ظرافت او خندوونکی انځور هم یو مهم عنصر ګڼل کېږي او دا هم یو حقیقت دی چې خندا تل له سولې سره تړلې وي. په کومه ټولنه کې چې د انتقاد کولو زړه ورتوب او انتقاد زغملو کلتور حاکم وي، هلته د اصلاح لپاره هڅې کېږي او چېرې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک خاندې هلته جګړه نه وي. د ترکیـې نومیـالی طنـز لیکـوال عزیـز نسین وايي چې طنز لږ تر لږه انسان خندوي او هغه څوک چې خاندې هیڅکله هم جګړه نه کوي، نو افغاني ټولنه چې خورا ډېرې ناخوالې یې ګاللي او اوس هم له ګڼ شمېر بدمرغیو سره لاس او ګرېوان ده، دا اړتیا لیدل کېږي چې د اصلاح په نیت دې ناخوالو ته د انتقـاد ګوتـه ونیـول شي، خو که دا انتقاد د خندا پـه بڼـه وي، نـو لا بـه ښـه وي، ځکـه چـې افغاني ټولنه هم اصلاح او هم خندا ته اړتیا لري. څېړنـو ښـوولې چـې د تراژیدي فیلم کتل یا لیکنې لوستل د طنزي او کومیډي اثـر پـه پرتلـه د وینې جریان چټک کوي او انسان خوشاله ساتي. (۹: ۵ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟

ځينې ليکوال په دې اند دي چې طنز ځان ته ادبي فورم، صنف يا ژانر (Genre) دی او نور يې بيا سبک (Style) بولي. همدا گروهه او باور د دې لامل شوی چې اوس ډېری ادبپوهان د ادبي اثارو په ډلبندۍ او وېش کې د طنز ځای سم نه شي مشخص کولای. لومړۍ عقيده ډېره مشهوره ده ، ځکه نو ډېر پلويان هم لري. موږ په دې بحث کې لومړی ادبي ژانر او بيا سبک په لنډ ډول څېړو، تر دې وروسته به وگورو چې طنز له کومې ادعا سره سم لگېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادبي ژانرونو د ډلبندۍ هدف د شکل او محتوا بېلول دي. که غواړو چې یو ادبي اثر وڅېړو، نو باید لومړی مشابه ادبي اثار په یوه ډله او کورنۍ پورې وتړو او بیا یې تحلیل کړو. د هر ادبي ژانر په اړه ځینې قراردادونه او معیارونه موجود دي. که ادبي اثار ډلبندي نه کړو، نو په هغه تله او کاڼي یې نه شو تللای چې په ادبي تیورۍ کې د هغه لپاره وضع شوي وي. له بلې خوا د علم یوه مهمه ځانګړنه دا هم ده چې باید ډلبندي شي او دا وېش په ټولو علومو کې دود دی. (۵۳: ۱۸۳ مخ)

نومیالي فیلسوف ارستو د لومړي ځل لپاره ادبي اثار پر دریو عمده برخو ووېشل لکه حماسي یا داستاني، تغزلي یا سندریز او ډراماټیک یا تمثیلي ادبیات. د وخت په تېرېدو سره ادب وده وکړه، ادبپوهانو د ارستو پر وېش بحثونه وکړل او په نتیجه کې نوي ډلبندۍ جوړې شوې. دا وېش په لوېدیځه او ختیځه نړۍ کې سره جلا دی. په ختیځ او لوېدیځ کې هم هره ژبه داسې ولسي ژانرونه لري چې په هغه کې دا وېش نه مراعت کېږي او هر ژانر جلا قراردادونه او معیارونه لري او د هغه له مخې یو اثر ښه یا کمزوری ګڼل کېږي. د نوي وېش له مخې د ارستو ژانرونه لوی ګروپونه بلل کېږي چې هر ګروپ یې پر څو ژانرونو وېشل شوی او هر ژانر بیا په خپل ځان کې کوچنۍ څانګې لري چې کوچنی ژانر یا (Sub Genre) یې بولي. د بېلګې په ډول چاربیته د پښتو ولسي-ادب یو ډول دی چې په غنایي یا سندریز ګروپ پورې اړه لري، خو په دې کورنۍ کې ځنځیري چاربیته هم لرو چې کوچنۍ څانګه ورته ویلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ارستو رانیولې بیا تر اوسه پورې نه یوازې دا چې پر پخوانیو ډولونو نوي ژانرونه ورزیات شوي، بلکې له پخوانۍ زړې تنې څخه نوې څانګې هم راټوکېدلي او یا دوې څانګې سره یو ځای او نوی ژانر ځنې جوړ شوی دی، مثلا له قصیدې څخه غزل جوړه شوه، له پخوانیو جنایي رومانونو څخه د داستایوفسکي رومانونه وزېږېدل، روسي شاعر الیکساندر بلوک له لرغونو کلیوالي ترانو څخه الهام واخیست او په خپلو شعرونو کې یې پخوانۍ محتوا په نوې بڼه وړاندې کړه.

پخوا په لویدیځ کې کومیډي او تراژیدي جلا محتوا بلل کېده، خو اوس په یوه قالب کې هم راتلای شي او کومیډي - تراژیدي یې بولي. دغه ډول په پښتو کې ځوان فورم ټپییزه درواخله چې د پښتو تر ټولو قوي او مشهور شعري فورم (لنډۍ یا ټپې) پر بنسټ روغه شوه.

که څه هم د ارستو وېش او د هغه وخت له زړې تنې څخه رازرغونې شوي څانګې اوس هم ګڼ شمېر لارویان او پلویان لري، خو ځینې ادبپوهان په تېره بیا ښکلا پېژندونکي وایي چې دا ډلبندي اوس زړه او تر وخت تېره ده. دوی وایي چې دې طبقه بندۍ د ادبیاتو د نوي تاریخ فضا مسمومه کړې او د ښکلا پېژندنې په برخه کې یې له موږ څخه ګڼ شمېر حقایق پټ کړي دي. دوی استدلال کوي چې ډېر ځله یو نابغه هنرمند له دې امله د کره کتونکو له نیوکو سره مخ او شاهکار اثر یې له پامه غورځول کېږي چې ولې یې د ادبي ډولونو وېش نه دی مراعت کړی. (۲۳: ۲۹- ۳۰ مخونه)

د ادبي ډولونو تر وېش وروسته د ادبي ژانر د شکل او محتوا موضوع ته راځو. د هر ادبي اثر شکل او محتوا تر خپل منځ نه بېلېدونکي اړیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. يو ادبي ژانر چې شکل يې له محتوا سره سمون و نه لري يا يو شکل خپله محتوا تشريح نه کړای شي، گردسره هنري ارزښت نه لري.
د هند د نيمې وچې نابغه ليکوال او شاعر رابند ناټ ټاگور په خپله مقاله (د ادب مضمون) کې په دې اړه داسې وايي: ((بهرنۍ نړۍ زموږ په احساساتو او خيالاتو کې بله نړۍ جوړوي. دغه نړۍ نه يوازې له هغو رنگونو، کرکټرونو، غږونو او هغو شيانو څخه ډکه ده چې له دباندې نړۍ څخه ورته راځي، بلکې د ښو او بدو په اړه زموږ ډار، زړه ورتوب، تعجب، خوښۍ او خواشينۍ سره هم ژورې اړيکې لري)).
د هرې موضوع د بيان لپاره ځانگړی قالب موجود دی، مثلا د تغزلي يا سندريز ادب لپاره قصيده، غزل، څلوريزه، لنډۍ، چاربيته او داسي نور شعري قالبونه مناسب دي. دغه ډول د داستاني موضوعاتو لپاره مثنوي، لنډه کيسه، ناول او رومان مناسب قالبونه دي. دلته گورو چې محتوا او شکل تر خپل منځ يو تناسب لري، يوه اوږده کيسه د لنډۍ يا غزل په فورم کې نه شو وړاندې کولای، خو مثنوي بيا د اوږدو کيسو لپاره ډېر ښه قالب دی. که غواړو چې همدا اوږده کيسه په نثر کې وليکو، نو لنډه کيسه، ناول او رومان غوره قالبونه دي.
کله کله خو مضمون او شکل داسي سره غوټه شوي وي چې گردسره نه سره بېلېږي. د تخليقي اثر قالب بايد داسي و نه گڼل شي لکه لوښی او اوبه. اوبه د لوښي له جنس څخه نه دي، ځکه نو کولای شو چې د يوه لوښي اوبه په بل لوښي کې واچوو، خو که له يوه مضمون څخه د هغه د افادې شکل ليري کړو امکان لري چې بل شی ځنې جوړ شي. مثلا غواړو يوه محتوا د رومان په قالب کې وړاندې کړو. که وغواړو همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا د ژورنالیستکي مقالې یا ډرامې په بڼه وړاندې کړو، نو نه یوازې دا چې د تخلیقي مضمون د افادې فورم مو بدل کړ، بلکې یو نوی مضمون مو په نوي شکل کې ځای کړ او آن دا چې د هنر له ډګره ووتو. (۲۲: ۸۳ - ۸۵ مخونه)

زموږ فرهنګي دود داسې دی چې ټول ادبي اثار په لومړي سر کې د بڼې له مخې پر دوو برخو وېشل کېږي چې یو یې نظم او بل یې نثر دی. په دې وېش کې هم نظم او هم نثر خپل تخنیکي جوړښت او قراردادونه لري، مثلا د پښتو ژبې لنډۍ باید دوې مسرې وي، د څپو شمېر یې باید (۲۲) وي چې لومړۍ مسره یې نهه او دوهمه یې دیارلس څپې وي. باید قافیه و نه لري او دوهمه مسره یې په
(نه) یا (مه) پای ته رسېدلې وي. که دا خصوصیات و نه لري، نو لنډۍ نه شو ورته ویلای. (۳: ۱۰۷ مخ)

ګورو چې طنز نه د ارستو په دریو لویو ګروپونو کې یاد شوی او نه هم په هغه لړ کې د خپلواک ادبي ژانر په توګه راتلای شي چې دې لویو ډلو ته منسوب شوی دی، خو که ورته ځیر شو، نو له هر ګروپ سره اړه لري او په ټولو هغو ادبي ژانرونو کې راتلای شي چې له دې لویو ګروپونو سره اړه لري. لنډه دا چې طنز په هره بڼه راتلای شي لکه د وینا، لیکنې، رسم، تیاتر، راډیویي او ټلویزیوني ډرامو په بڼه.

ځینې ادبپوهان ادبي ژانرونه د موضوع او محتوا په نوم هم یادوي، لکه انتقادي ادبیات، عرفاني ادبیات، تعلیمي ادبیات او داسې نور. موږ مخکې وویل چې د ادبي ژانرونو هدف د شکل او محتوا بېلول دي، خو په موضوعي وېش کې نه یوازې دا چې د شکلونو او قالبونو وېش له پامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي، بلکې محتوا هم په روښانه ډول نه سره جلا کوي. د بېلګې په توګه انتقادي ادبيات به راواخلو چې له طنز سره نژدې خپلوي لري. د انتقاد ساحه تر ادبي ژانر لویه ده، انتقاد هم په ادبي او هم ژورنالستیکو ژانرونو کې راتلای شي، آن دا چې د ادبیاتو تر پولو هم اوړي، انتقاد کېدای شي چې د کارټون په بڼه وي چې کارټون ته بیا ادبیات نه شو ویلای.

ځینې لیکوال طنز له انتقادي ادبیاتو سره تړي. که دا فرضیه ومنو، نو په ډېرو ادبي او ژورنالستیکو لیکنو کې به د ټولنې ناخوالو ته د انتقاد ګوته نیول شوې وي، خو هر انتقاد ته طنز نه شو ویلای. طنز د انتقاد او ظرافت هغه مخلوط دی چې هنري ځلا او ښکلا لري، دا ځلا او رڼا په هر ادبي قالب کې لوېدای شي او دې قالب ته د هغې هینداریې بڼه ورکوي چې په هغه کې د ټولنې نیمګړتیاوي خورا واضح ښکاري. په پورتنۍ فرضیه کې وینو چې په انتقادي ادبیاتو کې د طنز له دوو اساسي ارکانو څخه یوازې یو رکن یاني انتقاد لیدل کېږي، خو د طنز بل رکن چې ظرافت دی له پامه غورځول شوی دی، نو په دې اساس ویلای شو چې د ادبي اثارو موضوعي وېش یوازې ادبي موضوعات اوډلای شي، خو د ادبي ژانرونو د شکل او محتوا په وېش کې مرسته نه شي کولای.

مخکې مو وویل چې ادبیات د بڼې له مخې پر دوو عمده برخو وېشل کېږي چې یو نظم او بل یې نثر دی. ګورو چې طنز هم په نظم او هم نثري بڼه لیکل کېدای شي. دغه ډول مو د هر ادبي ژانر لپاره د بهرنې موجودیت یاني قالب خبره وکړه. څرنګه چې طنز د هر ژانر په قالب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي، نو ویلای شو چې طنز بهرنی وجود او قالب نه لري او یوازې محتوا ده.

د طنزساحه تر ادبي ژانر لویه ده، ځکه چې ادبي اثار یوازې د خپل قالب په بڼه وړاندې کېږي، خو طنزي اثار پر شفاهي او لیکلې بڼه سربېره په تصویري او تمثیلي بڼه هم وړاندې کېدای شي. مثلا کارټون طنز دی، خو ادبیات نه شو ورته ویلای. طنزي رومان ادبي اثر دی، خو د ټلویزیوني سریال تمثیل شوې بڼه یې ادبیات نه شو ګڼلای. دلته وینو چې رومان تمثیل شوی او د الفاظو پر ځای یې د تصویر بڼه غوره کړې او د ادب له دایرې وتلی، خو په نوې بڼه کې بیا هم طنز بلل کېږي. اوس که همدا طنزي رومان کارټوني بڼې ته واړوو، نو له ادبیاتو څخه وزي، خو له طنز سره خپلوي نه پرې کوي او په نوې بڼه بیا هم طنز یادېږي.

د ادبي ژانر یوه ځانګړنه دا ده چې کله یې یو ملت له بل څخه په پور اخلي او تقلید یې کوي، نو په شکل یا محتوا کې یې خامخا څه ناڅه بدلون راځي. د بېلګې په ډول جاپانۍ هایکو به راواخلو چې نوې پښتو شاعرۍ ته راغلې ده. هایکو په جاپانۍ شاعرۍ کې درې مسرې لري چې لومړۍ او دوهمه مسره یې پنځه او دوهمه یې اووه څپې لري، خو په پښتو شاعرۍ کې یې د مسریو تر منځ د څپو شمېر مهم نه دی، بس یوازې یې باید د مسریو شمېر درې وي . هایکو د تخنیکي اړخ تر څنګ د محتوا له مخې هم خوراډېرې باریکۍ او نزاکتونه لري. په جاپانۍ شاعرۍ کې تر ډېره بریده د طبیعت ښکلا انځوروي، خو په پښتو کې چې تر دې مهاله څومره هایکوګاني لیکل شوي، نو هر ډول محتوا پکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کېږي.د هایکو غونډې طنز هم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی دی، نو که چېري طنز ادبي ژانر وای او یا یې بهرنی وجود درلودای، خامخا یې څه ناڅه بدلون کاوه، خو ګورو چې د طنز دوه اساسي رکنونه یاني انتقاد او خندوونکی انځور پر ځای پاته او په هره ټولنه کې یې همدا رنګ ساتلی دی. که څه هم په ځینو بهرنیو طنزونو کې داسې خبرې راغلي وي چې زموږ له فرهنګ سره سمون نه لري، خو د هغه اصلي علت د طنز جوړښت نه، بلکې اجتماعي ارزښتونه دي، طبعاً چې د یوې ټولنې ارزښتونه له بلې سره توپیر لري. په ژانر کې شکل اساسي عنصر دی، آن دا چې ادبي ژانر له شکل پرته بیخي زیږېدلای نه شي، خو په طنز کې قالب د طنز برخه نه ګڼل کېږي.

په ادبي ژانر کې وینو چې قالب د موضوع او محتوا د کمیت دواړو له مخې مهم دی، خو طنز په هر ژانر کې راتلای شي، آن دا چې پر ادب سربېره په ژورنالیستیکو ژانرونو کې هم وړاندې کېدای شي او قالب یې یوازې د محتوا د کمیت له مخې غوره کېږي. مثلا د شپاړسمې مېلادي پېړۍ د نومیالي اسپانوي طنز لیکوال سروانتیس (دون کیشوت) رومان به یاد کړو. دا اثر هم رومان او هم طنز دی. سروانتیس غوښتل چې د شپاړسمې پېړۍ پر رومانتیکو ادبیاتو، نکلونو، افسانوي پهلوانانو، درواغجنو کیسو او خرافاتي عقایدو باندې په ادبي بڼه انتقاد وکړي. څرنګه چې هدف یې د ادبیاتو او تاریخ یوه لویه برخه نقد کول او محتوا یې ډېره لویه وه، نو سروانتیس لازمه وګڼله چې د دې محتوا لپاره لوی لوښی یاني د رومان ژانر غوره کړي. دون کیشوت رومان په دوه ټوکه کې لیکل شوی چې هر ټوک یې تقریبا شپږ سوه مخه لري. د دې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د کتاب ژبه وچه او سترې کوونکې نه شي لیکوال غوره ګڼلـې چـې خپل فکر په طنزي ډول بیان کړي. دلته ګورو چـې اثـر د ادبي ژانـر لـه مخې رومان دی، خو سبک یې طنزي دی. دغـه ډول د چـارلس ډیکنـز اثار د ژانر له مخې رومانونه، خو د محتوا او سبک له مخې طنزونـه دي. (۲: ۴۰ مخ)

د طنز په اړه وروستۍ خبره د سبک ده. سبک په لغت کې سره یا سپین زر ویلي کـول او پـه قالـب کـې اچـول دي او پـه ادبي اصـطلاح د بیـان خاص طرز ته وایـي. سـبک د ادبي نقـد او ادبي تیـورۍ لپـاره بنسـټونه ګڼل کېږي، ځکه یو خود ادبیاتو د ماهیت په پېژندلو کـې مرسـته راسره کوي او بل د یوه شاعر یا لیکوال کمزورۍ هم راښـیي.په سـبک کـې د لغتونو د انتخاب طرز، د جملو د جوړښت ډول، خیال انځـورول، وزن، د بدیعي صنایعو راوړلو طریقه او نورو ژبني خصوصیاتو تکرار او یا یـوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول یې عمده ځانګړتیاوي دي. (۱: ۵۲ مخ)

څرنګه چې په سبک کې د ژبنیو توکو تکرار د ملاتیر ګڼل کېږي، نـو پـه طنز کې هم تل انتقاد او خندا په خپل ځـانګړي تناسـب او هنرمندانـه انداز غاړه په غاړه او بېلابېلو بڼو تکرارېږي. هر لیکوال د خپلې عقیدې لـه مخـې یـو شـی رد او یـا تائیـدوي. د یـوې سـتونزې د حـل لپـاره یـوه ځانګړې لاره غوره کوي او بیاهمدا مفکوره د لیکوال په اثارو کې پـه یـوه او بله بڼه تکرارېږي، نو د هغو خصوصیاتو مجموعه چـې لـه یـوې خـوا د یوه لیکوال اثار له نـورو څخـه جـلا او لـه بلـې خـوا د ده پـه اثـارو کـې تکرارېږي، سبک بلل کېږي. که څه هم ټول سبکي خصوصیات په طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې اړه نه لـري، خـو ځینـې سـبکي ځـانګړنې شـته چـې ادبي لیکنـه طنزي کولای شي. (۳۱: ۲۲-۵۴ مخونه)

سبک اووه ډولونه لري چې یو ډول یې د هدف او مقصد په نوم یادېږي. په احساساتي سبک کې لیکوال غواړي چې د لوسـتونکو احساسـات او هیجانات راوپاروي چې طنز هم په دې ډول سبک پورې اړه لـري. طنـز لیکوال غواړي چې د لوستونکي احساسات راوپاروي، هغوی وخنـدوي، خو په دې خندا کې هغوی تـه دټـولنې ځینـې نـاخوالي او نیمګړتیـاوې هم وروښیي. سبک د کمي او کیفي اړخونو له پلـوه هـم د بحـث وړ دی چې طنز یې په کیفي ځانګړتیاوو کې راځي. (۱۷: ۹۹ مخ)

ځینې ادبي سبکونه د لویو لیکوالو او شاعرانو په نوم هم یـادېږي او نـور یې تقلید کوي لکه د خوشال بابـا سـبک، د روښـانیانو سـبک او داسـې نور. دغسې په طنز کې هم دوه مشهور سبکونه شته چې یو (هوراسي) او بل (جووینالي) سبک نومېږي. هوراس او جووینال د لرغوني روم دوه مشـهور شـاعران ول چـې هـر یـوه یـې ځـان تـه طنـزي سـبک درلـود. جووینالي سبک تـه تـور یـا تـریخ سـبک هـم وایـي. پـه دې سـبک کـې ظرافت یا خندا لږ او انتقاد ډېر وي، خو بـرعکس پـه هـوراسي طنزونـو کې بیا خندا ډېره او انتقاد لږ وي، ځکه یې سپین یا خواږه طنزونـه هـم بولي. (۲۶: ۵۱ مخ)

د طنز لیکوالو تر منځ هم د سبک موضوع د بحـث وړ ده چـې انفـرادي سبک بلل کېږي. د بېلګې پـه توګـه یـو شـاعر یـا لیکـوال د طنـز لپـاره سـیاسي او بـل یـو فرهنګـي موضـوع غـوره کـوي. یـو لیکـوال د ټـولنې لوړپوړي چارواکې په نښه کوي او بل بیـا ټیـټ رتبـه مـامورینو تـه ګوتـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیسي. یو لیکوال د خپلي لیکنې لپاره د لنډې کیسې او بل بیا د راپـور فورم غوره کوي. یو لیکوال د الفاظو په مرسته طنز جوړوي، خـو بـل بیـا معنوي صنعتونو ته ترجیح ورکوي. یو لیکوال اوږدې او بل لنډې جملې لیکي. یو لیکوال یو ډول قضاوت کوي او د بل لیکوال قضـاوت بیـا بېـل وي، نو تر دې بحث وروسته دې نتیجـې تـه رسـېږو چـې طنـز خپلـواک ادبي ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز سبکونه

سبک (Style) عربي کلمه ده چې په لغت کې د سرو او سپینو زرو ویلي کولو او قالب کې اچولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح د یوه فکر بیانولو طرز ته سبک ویل کېږي چې بنسټ یې تکرار دی لکه د موضوع، قالب، جملو جوړښت، خیال انځورول،لفظي او معنوي صنایعو او نورو ژبنیو خصوصیاتو تکرار یا یوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول د سبک عمده ځانګړتیاوي بلل کېږي. یو لیکوال که هر ځومره د یو چا د سبک تر اغېز لاندې راشي یا په شعوري ډول وغواړي چې د بل لیکوال پر سبک برابره لیکنه وکړي، په نتیجه کې به یې یو سبک بل ته ورته شي، خو کټ مټ یو سبک نه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبک د ليکوال له فکر سره نه بېلېدونکي اړيکې لري او هر ليکوال جلا فکر لري مثلا يو ليکوال انتقادي تفکر (Critical thinking) لري، خو بل بيا محافظه کار وي، يو ليکوال باغي او بل محتاط وي. که فرض کړو چې دوه ليکوالان يو ډول فکر کوي، نو د موضوعاتو انتخاب يې توپير سره کوي. په افغانستان کې پخوانيو طنز ليکوالو ډېر عادي موضوعات مطرح کول، د ټولنې ډېرو کوچنيو نيمګړتياوو ته يې ګوته نيول، د نظام يا واکمن پوړ ډېر کوچني چارواکي يې په نښه کول، مثلا پر ټرافيکي پوليس، کاتب، ميرزا، چوکيدار او داسې نورو په اړه به يې طنزونه ليکل، حال دا چې که د ټولنې دا پوړ اصلاح شوی هم وای، د خلکو پر ژوند يې چندان اغېز نه درلود، خو نن اکثره طنز ليکوال له رئيسانو او وزيرانو نيولې بيا تر ولسمشر پورې کرکټرونه په نښه کوي او په خپلو طنزونو کې د ټولنې ډېر اساسي موضوعات رانغاړي.

که فرض کړو دوه ليکوالان هم يو ډول فکر کوي او هم زړه ور دي، دواړه غواړي چې په ټولنه کې پر اداري فساد طنز وليکي او دواړه غواړي چې يو فاسد وزير په نښه کړي. ايا دواړه به وکولای شي چې د خپل طنز لپاره يو ډول قالب غوره کړي؟ که فرض کړو چې دواړه طنز ليکونکي پر لنډه کيسه لاسبري دي او دا قالب يې غوره کړ، دوی به په دې قالب کې فکر يو ډول ځای پر ځای کړي؟ ايا دوی به وکولای شي چې يو ډول الفاظ غوره کړي؟ د دوی د جملو سکښت او جوړښت به يو ډول وي؟ ايا يو ډول طنزي تخنيکونه به وکاروي؟ طنز د انتقاد او خندوونکي وضعيت يا ظرافت څخه جوړ دی، د ځينو ليکوالو په طنز کې د انتقاد او د ځينو ليکوالو په طنز کې بيا د ظرافت پله درنه وي، ايا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه لیکوالان به وکولای شي چې خپل طنز ته د انتقاد زهرجنه دوا او ظرافت خواږه په یوه اندازه ورګډ کړي؟ ښکاره خبره ده چې دا کار ناممکن دی،نو ویلای شو چې سبک فردي ځانګړنه ده. لکه څنګه چې د انسانانو فکرونه او رنګونه سره جلا دي، دغه ډول د دوو لیکوالو سبکونه هم یو ډول نه دي.

که څه هم هر لیکوال ځان ته جلا سبک لري، خو د ځینو لیکوالو سبکونه ډېر پاخه، جالب او ډېر لوستونکي لري، ځکه نور لیکوال هم د دوی تر اغېز لاندې راغلي او د دوی تقلید کوي چې په دې ډول ځینو سبکونو پېړۍ پېړۍ دوام کړی دی لکه د هومر سبک، د شکسپېر سبک، د خوشال بابا سبک، د حمید بابا سبک او داسې نور.

لومړی خو طنز خپله یو ادبي سبک دی چې مخکې مو په دې اړه په تفصیل بحث کړی دی، په دې سبک کې بیا دننه هر لیکوال خپل ځانګړی سبک لري، نو ویلای شو چې طنز ډېر سبکونه لري، خو تور او سپین سبکونه یې ډېر مشهور او هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دې دوو سبکونو لاروی بلل کېږي. دا سبکونه د طنز د دوو اساسي توکیو په تناسب پورې اړه لري چې یو انتقاد او بل خندوونکی وضعیت یا ظرافت دی. تور طنز ته تریخ یا جووینالي طنز هم وایي. جووینال د لرغوني یونان طنزي شاعر و. د ده په طنزونو کې به انتقاد ډېر او ظرافت لږ و، ځکه خو د ده طنزونو ته تور یا تریخ طنز هم وایي. سپین سبک د لرغوني یونان له یو بل شاعر هوراس له نوم سره تړلی دی. د هوراس په طنز کې بیا د جووینال بر عکس انتقاد لږ او خندا یې ډېره ده، ځکه نو پر دې سبک برابر لیکل شویو لیکنو ته خوږ طنز هم وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخوا په ډول اوسني طنزونه هم پر تور او سپین سره وېشل شوي دي، ځینې طنزونه دومره خواږه او لوستونکي دومره خندوي چې خلک د چاکلېټو په سترګه ورته ګوري، ځکه په دې چاکلېټو کې اغښل شوي درمل دومره لږ دي چې هر لوستونکی یې خوند نه شي احساس کولای، خو ځینې طنزونه بیا دومره ترخه دي چې خندا یې د هیڅ برابره ده.
په طنز کې د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ساتل خورا ضروري کار دی. که یو طنز لوستونکی و نه خندوي او د خندا پر ځای یې وژړوي، طنز نه شو ورته ویلای، خو که یو طنز یوازې لوستونکی وخندوي او انتقاد و نه لري بیا هم طنز نه ګڼل کېږي. که د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ته پام و نه شي، د طنز بنسټونه نړېږي. موږ او تاسې هره ورځ انتقادي لیکنې لولو، خو ادبیات یې نه ګڼو، ځکه چې هنریت نه لري، دغه ډول داسې لیکنې هم لولو چې خندوي مو، خو د اجتماعي ناخوالو یوه ګوښه مو سترګو ته نه دروي. تر ټولو بریالی طنز لیکوال هغه دی چې د دې دوو توکیو تر منځ تناسب وپېژني او په مناسب ډول د دې دوو توکو یو ځای کول یې زده وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بنسټونه

کله چې غواړوطنز وپېژنو، نو لومړی مو دا پوښتنه په ذهن کې راګرځي چې طنز له څه شي څخه جوړ شوی دی؟ ډېر ځله به مو د کره کتنې په باندارونو کې اورېدلي او کتابونو کې به مو هم لوستي وي چې ادبپوهان ځینې ادبي لیکنې په طنز کې نه شاملوي، خو لیکوال یې طنز بولي، ان دا چې ځینې لیکوالو پر خپلو کتابونو پـه غټـو تـورو طنـزي شـعرونه، طنزي لنډې کیسې یا دې ته ورته نومونه لیکلي وي، خو ادبپوهان یـې په طنز کې نه شمېري.

اوس پوښتنه دا ده چې له ادبپوهانو سره کوم معیار شته چې یوه لیکنـه طنز ګڼي او بله د طنز له دایرې څخه باسي؟ مخکې تر دې چـې د دې پوښتنې ځواب ته راشو یو مثال راوړو. (H2O) د اوبو کېمیـاوي ترکیـب دی. په دې ترکیب کې هایدروجن او اکسیجن د یو خـاص تناسـب لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې سره یو ځای شوي او اوبه ځنې جوړې شوي دي. اوس که له دې مرکباتو څخه یو یې هم کم یا ډېر شي اوبه نه شو ورته ویلای. دغه ډول طنز هم پر دوو پښو یا دوو بنسټونو باندې ولاړ دی چې یو انتقاد(Criticism)او بل یې هم ظرافت (Elegance) یا خلاف العادت (Abnormal) حالت دی. که یوه لیکنه یوازې لوستونکی وخندوي، خو انتقاد و نه لري طنز نه بلل کېږي، دغه ډول که یوازې انتقاد ولري او خندوونکی وضعیت نه وي پکې انځور شوی بیا هم طنز نه شو ورته ویلای، نو ویلای شو چې طنز له دې دوو توکیو څخه جوړ دی او په دې دوو معیارونو او کانو یې تللای شو.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت ارزښت په دې کې دی چې ظرافت د انسان عواطف او انتقاد یې عقل را پاروي. کله چې لوستونکی په طنز کې ظریف انځور ویني، نو د خندا په بڼه غبرگون ښیي. کله چې یې په انځور کې د ټولنې ناخوالو ته پام شو، نو عقل یې راپارېږي او په انځور کې د اجتماعي ناخوالو او بدمرغیو په اړه قضاوت کوي چې وروسته دا قضاوت د قهرجن غبرگون بڼه نیسي، ځکه خو د طنز خندا د کومیډي، هزل او هجوې په پرتله ډېر دوام نه کوي او ډېر ژر په ژړغوني او قهرجن حالت اوړي.امریکایي طنز لیکوال مارک ټوین (Mark Twain) وایي چې د ظرافت او خندا اصلي شکل خوشاله کوونکی نه، بلکې ځوروونکی دی.(۴۲: ۱۷۲ مخ)

د لوستونکي عقلي غبرگون دوه پړاوه لري چې لومړی قضاوت او دوهم قهر او نفرت دی. په طنز کې ظرافت او د لوستونکي خندول هدف نه، بلکې وسیله بلل کېږي. د ظرافت په مرسته په ټولنه کې بې عدالتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاته پټ عاملین د لوستونکو سترګو ته دربېږي چې په نتیجه کې لوستونکی د هغه په اړه معقول او منطقي قضاوت کوي. په دې بحث کې پر انتقاد، خندوونکي وضعیت، خندا او خندا پر لاملونو باندې خبرې کوو.

۱: انتقاد(Criticism):

انتقاد د ظلم او بې عدالتیو پر وړاندې د انسان عقلي او وجداني عکس العمل دی. طنز له انتقاد او انتقاد په ټولنه کې له ناخوالو او نادودو سره تړلی دی. انتقاد په حقیقت کې له بشري ناورین سره د خلکو کرکه ښیي. کله چې په یوه ټولنه کې بشري ارزښتونه تر پښو لاندې کېږي او خلک خپله کرکه د انتقاد په بڼه ښیي، دا مانا لري چې خلک له بشري ارزښتونو څخه دفاع کوي او اصلاح غواړي.
طنزي انتقاد لکه میکروب ضد درمل (Antibiotics) چې د خوند له مخې زهرجن او ترخه دي، خو هدف یې د میکروبونو له منځه وړل او بشري روغتیا ده. د انتقاد ساحه ډېره پراخه ده، خو طنزي انتقاد له نورو انتقادونو څخه جلا او خپلې ځانګړتیاوې لري چې په دې ډول دي.
په طنز کې د مشخص فرد پر ځای پر ناخوالو برید کېږي، ځکه چې پر مشخص فرد، کورنۍ او ادرس انتقاد کول حقوقي بڼه پیدا کوي او په حقوقي برخه کې باید کره شواهد او اسناد وړاندې شي. په ادبي لیکنه کې چې په هره اندازه کرکټرونه، پېښې، نومونه، ادرسونه، نېټې، مکان او زمان په واقعي توګه معرفي کېږي، په هماغه اندازه د لیکنې هنریت او تخیل ته زیان رسېږي. که په یوه لیکنه کې هر څه واقعي او بربنډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل شوي وي، هغه هنري لیکنه نه، بلکې ژورنالیستیک راپور ګڼلای شو، ځکه چې د ژورنالیستیکو لیکنو بنسټ واقعیت او ادبي لیکنو بنسټ تخیل دی. ځینې داسې طنزونه هم شته چې په هغه کې د سټالین، هیټلر او موسولوني نومونه یاد شوي او غندل شوي دي، خو دا کرکټرونه د خپلو شخصیتونو له مخې نه، بلکې د خپلو فکرونو له مخې غندل شوي یا په بله مانا دا کرکټرونه سیمبولونه بلل کېږي چې هدف یې د انسان وژنې، تراهګرۍ، دیکتاتورۍ، نژادپالنې او فاشیزم غندنه ده. (۲۷: ۳۴ مخ)

په ټولنه کې ناخوالې هر چا ته ښکاره او قربانیان یې هم له هیچا څخه پټ نه دي، خو د ظالمانو، مفسدینو او انسانیت دښمنان هر څوک نه پېژني، ان دا چې کېدای شي د یوه بشري ناورین شاته پټ لاسونه هیچا ته هم معلوم نه وي، مثلا په یوه ښار کې درنه چاودنه کېږي چې په پایله کې یې په سلګونو ملکي خلک مړه کېږي، خو هیڅوک نه پوهېږي چې په دې چاودنه کې د چا لاس و؟ نو که موږ د معلومو اشخاصو پر ځای پر بې عدالتیو باندې انتقاد وکړو د ټول ملت، آن دا چې د ټول بشریت خواخوږي به راسره وي، ځکه چې له جنایتونو سره هیڅوک هم خواخوږي نه لري، خو کېدای شي چې له جنایتکارانو سره د هغوی خپلوان، قوم، قبیله او ملګري خواخوږي ولري او کېدای شي د توجیه کولو لپاره یې بېلابېل دلایل ولري. د طنز موضوع انتقاد او هدف یې د ټولنې اصلاح ده. که د برید هدف معلوم شخص وي، نو دا لیکنه طنز نه، بلکې هجوه ده، ځکه چې په هجوه کې هر څه بربنډ ویل کېږي او کرکټرونه یې هم واقعي وي. (۴:۴۳ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شخصي عقدې لـه مخـې پـر يـو چـا بريـد کـول او د هغـه سـپکاوی د هجوې عمده ځانګړنه ده، خو څرنګه چې په طنز کې پر معلومـو افـرادو تېری نه کېږي، نو د طنز مينه وال ورځ په ورځ ډېرېږي، خو هجويه اثـار ورو ورو له صحنې وزي، ليکوال او شاعر يې په چاپولو شرمېږي او آن دا چې اکثره معاصر کره کتونکي يې په ادبياتو کې هم نه شاملوي.

کله چې په ټولنه کې ناخوالو ته اشاره کوو، نو سمدلاسـه لـه ځـان سره قضاوت کوو او په نتيجه کې يې انتقاد هم کوو چې د دې انتقاد پايله له يوه عمل يا فکر څخه کرکـه ده، خـو ښـه او معقـول قضـاوت هغـه وخـت کېدای شي چې په هغه کې قضاوت د عدالت له مخې شـوی وي. کلـه چې د قضاوت لپاره د عدالت معيار منو، نو عدالت دا ايجابوي چې په خپل انتقاد کې انساني کرامت او بشري ارزښتونو ته درناوی وکړو او لـه شخصي عقدې او سپکاوي څخه ځانونه وساتو.

۲: خلاف العادت وضعيت (Abnormal Situation):

کله چـې طنـز ليکـوال پـه خپلـه ليکنـه کـې د هـنري قـوت پـه مـټ د اجتماعي ناخوالو داسې ظريف اړخونه انځور کړي چـې خلکـو تـر اوسـه پورې نه وي ليدلي او خلاف العادت ورته ښکاره شي، نو تعجب کـوي او خپل تعجب د خندا په بڼه څرګندوي. په کوميډي، هـزل او هجـوه کـې هم د خلاف العادت انځور په ليدلو سره خلکو ته خندا ورځـي، خـو پـه طنزي ظرافت کې د ټولنې ناخوالې هم ليدل کېږي.

ځينې ادبپوهان د ظرافت پر ځای خندا د طنز رکن يا بنسټ بولې، خو زه فکر کوم چې خندا د طنز داخلي توکی نه، بلکې د طنز پر وړانـدې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکو عاطفي غبرگون دی. طنز په خپل داخلي جوړښت کې خندا نه، بلکې ظرافت لري چې د خندا سبب گرځي، مثلا کله چې د انسان پزې ته د نسوارو بوی ورسېږي، نو غبرگون ښيي او پرنجېږي. دلته نسوار د انسان د شامي سيستم برخه نه ده، بلکې د نسوارو بوی د دې لامل کېږي چې د انسان شامي سيستم عکس العمل وښيي، نو خندا هم له طنز څخه دباندې د لوستونکي عاطفي غبرگون دی چې لامل يې په طنز کې نغښتی ظرافت دی، نو راشئ چې لومړی خندا او بيا خندوونکی وضعيت وپېژنو.

خندا:

خنداپېژندنه يا جيلاټولوجي (Gelatology) هغه په زړه پورې برخه ده چې خندا څېړي اوپه دې وروستيو وختونو کې يې د ډېرو پوهانو او ليکوالو پام ځان ته راړولی دی، خو تر اوسه پورې هيچا هم د خندا اصلي او اساسي علت نه دی موندلی او په دې اړه څېړنې روانې دي. (۱۲: ۱۵ مخ)

خندا د ځينو پېښو پر وړاندې د انسان فيزيولوژيکي غبرگون دی چې د حرکاتو او غږونو په بڼه ځرگندېږي. په سترگو کې خوښي ښکاره کېدل، مسکی کېدل، تندی غوړېدل يا ورين کېدل، د شونډو حرکات، غاښونه ښکاره کېدل، قهقهه يا له خوشاليه تر خوله لوړ اوازونه ايستل، د پښتورگو درد، د سترگو اوښکي او ځينې وختونه ادرار د خندا عمده نښې نښانې گڼل کېږي، خو يوازې هغه مسکا له طنز سره اړه لري چې په پای کې په ژړغونی او قهرجن حالت پای ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا دوه ډوله ده چې يوه واقعي او بل مصنوعي خندا ده. واقعي خندا د يوې پېښې پر وړاندې د انسان عاطفي غبرگون دی، خو مصنوعي خندا يوازې د خندا تمثيل دی لکه په کوميډي فيلمونو، ډرامو او تياتر کې چې ممثلين د خلکو د خوشاله کولو لپاره په مصنوعي ډول خاندي، ځرنگه چې خندا ساري خوی لري، نو نندارچيانو ته هم سرايت کوي او هغوی هم خاندي.

دا چې خندا ساري ده، په دې اړه نامتو اروپوه رابرټ پرووالين (Robert Provine) د خندا ساينس په نوم يوه په زړه پورې مقاله ليکلې چې په ننني اروپوهنه ويب پاڼه کې خپره شوې ده. دی د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د تانزانيا د نجونو د ښوونځي يوه کيسه را اخلي او وايي: ((د (۱۹۶۲ م) کال د جنوري پر دېرشمه نېټه د ښوونځي په يوه ليليه کې دريو نجونو غوښتل چې ښوونځی د لنډ مهال لپاره رخصت شي. هغوی تر خپل منځ پر دې خبره وخندل. د دوی خندا ورو ورو پسې ډېرېده او اخير دومره ډېره شوه چې هر وار به يې يو بل ته کتل، نو له خندا به رنگې شوې او پر ښتورگو به يې لاسونه ونيول. دې خندا په څو شېبو کې د ليليې (۹۵) نورو نجونو ته هم سرايت وکړ او هغوی هم په خندا پيل وکړ. د نجونو دې حالت ته په کتو سره د ښوونځي اداره اړه شوه چې ښوونځی رخصت کړي. کله چې دا خبر د منځنۍ افريقا نورو ښوونځيو ته ورسېد، نو هلته هم زده کوونکو د ښوونځي د رخصت کېدو له امله خندا پيل کړه. دې خندا همداسې دوام وکړ او په نتيجه کې يې زرو تنو زده کوونکو په زوره زوره وخندل)). ډاکټر پرووالين وايي چې انسان په دماغ کې د خندا لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ځانګړې کڅوړه لري چې خندا کشف کوونکی عصبي میکانیزم (Neurological mechanism of laugh detection) نومېږي. داکڅوره په خپل ځان کې یوه کشف کوونکې آله لري چې (Detector) نومېږي. کله چې څوک په خپل چاپېریال کې د خندا وړ څه ویني یا بل څوک خاندي، نو دا آله په اوتومات ډول کڅوړې ته امر کوي چې خندا تولید کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا لاملونه

که غواړو چې په طنز کې ظریف انځورونه ولرو او د دې انځورونو په وسیله لوستونکي وخندوو، نو باید لومړی د خندا لاملونه وپېژنو. که یوه لوحه په څو رنګونو ښکلې شوې او بیا پر هغه باندې پیغام لیکل شوی وي، د لیدونکي پام ډېر ژر ځان ته رااړوي او د رنګونو له امله پیغام هم په ډېر شوق او لیوالتیا لولي، خو د دې لپاره چې خلک پیغام خوښ کړي باید لومړی د لوستونکو ذوق او شوق ځان ته معلوم کړو. په طنز کې هم باید لومړی پوه شو چې خلک ولې خاندي؟ که د خندا لاملونه مو وپېژندل، بیا کولای شو چې په طنز کې هغه څه ورګډ کړو چې خلک خندوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا په عمومي توګه دا څلور ډولونه لري:

۱: فزيکي عوامل: د انسان جسم داسې حساس ځايونه لري چې که د بل چا لاس ورسره ولګېږي، نو پاربږي او د خندا سبب کېږي، مثلا د ځينو خلکو تخرګونه، نس او پوندې د بل چا له لاس سره حساسيت لري، که لاس ورسره ولګېږي، نو تخنېږي او خندا ورځي.

۲: کېمياوي عوامل: ځينې کيمياوي مواد شته چې که چېرې د پزې له لارې د انسان وجود ته ننوزي، د خندا لامل ګرځي لکه ځينې ګازونه، نشه يي توکي، زعفران او داسې نور.

۳: عصبي ناروغي: ځينې خلک له دې پرته چې په خپل چاپېريال کې څه ويني خاندي يا کله کله يو څه ويني، نو عصبي سيستم يې ګډوډ شي او بې اختياره خاندي. مثلا يو څوک د خپل زوی، لور، پلار، مور يا بل تېروني دوست د مړينې خبر واوري يا يې مړی ويني، نو د ژړا پر ځای ناڅاپه خندا شروع کړي، کله کله خو دا خندا دومره دوامداره وي چې کنټرولول يې ګران کار وي.
د ډار تر څنګ هيله مندي هم د خندا يو عامل کېدای شي. مثلا يوه ماشوم اشتباه کړې ده، پلار يې په قهر دی او په ماشوم پسې منډې وهي، پلار غواړي ماشوم ونيسي او سزا ورکړي. په دې وخت کې ماشوم منډې وهي او خاندي، ماشوم ځکه خاندي چې ځان ازاد احساسوي او فکر کوي چې پلار يې نه شي نيولای، خو که ماشوم د پلار ګوتو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورشي، نو د ماشوم خندا په ناهيلۍ اوړي او په ژړا پيل کوي. دغه ډول د ځينو عصبي ناروغانو خندا هم له چاپېريال او ټولنې سره اړه نه لري، بلکې اصلي علت يې عصبي ناروغۍ دي.

۴: فکري عوامل: دا عوامل مستقيم يا غير مستقيم د انسان پر ذهن اغېز کوي او خندوي يې. فکري عوامل خورا مهم دي، ځکه چې د انسان له عقل، فکر، عقايدو، منطقو، قضاوت او ټولنې سره اړه لري او ساحه يې ډېره لويه ده. څرنګه چې طنز هم د انسان له فکر او ذهن سره اړه لري، نو يوازې د خندا فکري عوامل له طنز سره اړه لري او موږ هم يوازې د خندا همدا عوامل څېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ

اروا‌پوهان له ډېره وخته راهیسې هڅه کوي پوه شي چې یو عادي او روغ انسان ولي خاندي؟ په دې اړه ګڼ شمېر څېړنې شوي او د خندا ځینې عوامل هم مشخص شوي دي، خو لا تر اوسه پورې څېړونکي نه دي توانېدلي چې د خندا اصلي لامل پیدا کړي، ځکه نو په دې اړه نورې څېړنې هم رواني او په دې اړه نوي تیورۍ هم وړاندې کېږي. موږ په دې بحث کې د خندا د لاملونو په اړه د بېلابېلو پوهانو تیورۍ را اخیستي او غواړو چې د دې تیوریو تر منځ ګډ ټکي پیدا او د خندا یو نسبتاً اصلي عامل وپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: د لوړوالي احساس (Superiority):

ارستو وايي چې کله عاقل انسان د ناپوهانو کړه وړه ويني يا خپل سيال مات کړي،نو خندا ورځي، مثلا کله چې يو لوستى سړى ويني چې يوه نالوستي سړي کتاب سرچپه نيولى وي، نو لوستي سړي ته خندا ورځي، ځکه چې ځان لوړ او هوښيار ورته ښکاره شي.

۲: تناقض (Incongruity):

کله چې د شکل او محتوا، ظرف او مظروف، ظاهر او باطن،پيل او پاى، عمل او وينا تر منځ تناقض موجود وي د خندا سبب کېږي، مثلا که يو بوډا سړى د موسيقۍ په محفل کې د ځوانانو غوندې نڅا کوي، نو په ليدو يې خلکو ته خندا ورځي، ځکه چې د بوډا عمر او نڅا تر خپل منځ تناقض لري.

۳: ماشيني تکرار (Mechanical repetition) :

فرانسوي فيلسوف (برګسن) وايي چې ((ماشيني تکرار د خندا اصلي لامل دى لکه تکيه کلام، يوه خبره څو څو واره تکرارول، د يو خاص نظم له مخې پزه کشول يا ژبه ژر ژر راايستل او ننه ايستل او داسې نور حالتونه چې ماشيني تکرار ولري د خندا وړ ګرځي)).برګسن زياتوي چې يوازې د انسان کړه وړه د خندا وړ دي. موږ پر حيواناتو او بې سا شيانو باندې يوازې هغه وخت خاندو چې انسان ته ورته کارونه کوي. کله چې يو ريبوټ د انسان په ډول کار کوي د خندا وړ ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تضاد:

دا تیوري تناقض ته نژدې ده، توپیر یې دا دی چې په تناقض کې یو حالت له بل سره سم اړخ نه لګوي، خو په تضاد کې یو حالت مطلق د بل حالت ضد وي. مثلا که د ډاکټر د کلینیک لوحه د قصاب پر دوکان راځوړند کړو د خندا وړ ګرځي.

۴: حاضر ځوابي:

دا تیوري تناقض ته ورته ده. کله چې له یو چا څخه پوښتنه وکړو، خو هغه زموږ د توقع یا عادت خلاف ځواب راکړي موږ ته خندا راځي. په دې اړه به د انګلستان د مشهور سیاستوال چرچل مثال راوړو. ((وایي چې یوه ورځ چرچل په یوه نرۍ کوڅه کې تېرېده چې خپل یو سیاسي مخالف یې په مخه ورغئ، دواړو یو بل ته ړډ ړډ سره وکتل، د چرچل مخالف وویل: زه نه شم کولای چې پر یوه اړخ شم او یو احمق تېر شي. چرچل په داسې حال کې چې پر یوه اړخ کېده وویل: خو دا دی زه دا کار کوم)). په حاضر ځوابۍ کې زموږ ذهن د یو ډول ځواب وړاندوینه کړې وی. په حاضر ځوابۍ کې موږ ته ځکه خندا راځي چې د خپلې وړاندوینې خلاف ځواب ترلاسه کړو. (۴۷: ۲۹۳ مخ)

۵: سوء تفاهم یا ناسم پوهاوی:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. د موضوع د ښه وضاحت لپاره به یو مثال راوړو. یو ځوان سینما ته تللی دی. شاته یې ښځه او مېړه ناست دي او تر خپل منځ په لوړ اواز خبرې سره کوي. ځوان د دوی د خبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لاسه د فيلم ډايلاګونه سم نه شي اورېداى. اخير يې زړه تنګېږي، ښځې او مېړه ته وايي: ډېر وبخښئ تاسې ښې خبرې کوئ، خو زه په دې حالت کې سم نه شم اورېداى. ښځې فکر وکړ چې د ځوان هدف دا دى چې زموږ خبرې سمې نه شي اورېداى، هغه و چې له قهره سره او شنه واوښته او په لوړ اواز يې وويل: زما يې د بلا چې زموږ خبرې سمې نه شې اورېداى . موږ خو د خپل کور خبرې کوو، ته نه شرمېږې چې زموږ کورنۍ خبرې اورې؟

٦: د توقع خلاف حالت:

دا تيوري هم تناقض ته ورته ده. مثلا د پنځوس کلن سړي د زېږېدو کليزه وي. په دې مناسبت يې په يوه شانداره هوټل کې مېلمستيا جوړه کړې او دوستانو يې ډول ډول سوغاتونه ورته راوړي وي. سړى د مېلمنو په مخ کې يوه يوه تحفه خلاصوي او هيله لري چې تحفه به د ده له ژوند او شخصيت سره برابره وي. په دې لړ کې د تحفې يو پاکټ خلاصوي، ګوري چې د توقع خلاف له پاکټ څخه د ښځو لب سيرين، سينه بند او ماشومانو چوشک او چوټه (پمپر) راوزي.

۷: اروايي سکون:

هربرټسپنسر (Herbert Spencer) باور لري چې کله د انسان ذهن له غم او انديښنو څخه تش يا په يو کار کې بريالى شي، نو خندا ورځي، مثلا يو مجرم په شل کاله بند محکوم شوى او په زندان کې پروت دى. نابېره په ټلويزيون کې خبر راځي چې کودتا وشوه او نوى حکومت ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیان خوشي کوي. په دې وخت کې زنداني خوشاله کېږي او پـه زوره زوره خاندي. دلته وینو چې زنـداني ځکـه خانـدې چـې د خپلـې توقـع خلاف خبر يې واورېد، خو که همدا زنداني په زندان کې شل کاله بند پوره کړي او اخيري ورځ له زندان څخه وزي، نه خاندي، ځکـه مخکـې لا خـبر دی چـې د بنـد مـوده يـې پـوره شـوې او خـوشي کېـږي. هغـه خوشالي چې له انسان سره په دوامداره توګه ملګرې وي د خنداپـه بڼـه نه څرګندېږي. مثلا يو ځوان له داسې نجلۍ سره واده کـوي چـې ډېـره يې خوښه ده. دا ځوان که څـه هـم ډېـر خوشـاله دی، خـو بيـا هـم نـه خاندي. کېدای شي یوازې هغه وخت له خوشـاليه وخانـدي چـې خـبر شي نجلۍ له ده سره واده کولو ته چمتو شوه، نو په لنډ ډول ویلای شو چې د پورتنيو تيوريو تر منځ ګډ ټکی خلاف العاده وضـعيت دی. کلـه چې انسان په خپل ژوند کې له خلاف العاده وضعيت سره مـخ شي، نـو خندا ورځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنه کې ځانګړی تناسب او انساني تصور

موږ په نړۍ کي انسانان، حیوانات، نباتات، غرونه، سیندونه، ځنګلونـه، ښارونه، کلي او نور موجودات وینو. د هغوی تر منځ اړیکـي، د هـر یـوه ځانګړتیاوي، اغېزې، فزیکـي جوړښـت، حرکـات، وظـایف او نـور اړخونـه وینو او سوکه سـوکه ورسره عـادت کېږو. پـه شـعوري او یـا هـم ارثي یـا کلتوري ډول دا واقعیتونه منو، باالاخره د هر شي پـه اړه پـه خپـل ذهـن کي یو تناسب ټاکو او په همدې باور ژوند کوو. کله چې کوم وخـت یـو شی له همدې تناسـب څخـه وتلـی راتـه ښـکاره شي، نـو مـوږ تـه خنـدا راځي. کېدای شي دې ډول وضعیت ته خلاف العادت یا (Abnormal Satuation) ووایو. مثلاً پیشي تل پر بامونو ګرځي او هیچا ته د خندا وړ خبره نه ده، ځکه چې ټول خلک ورسره عادت شـوي دي، خـو کـه کـوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د یوې څو پوړیزې ودانۍ پر بام خر ولاړ وي، کېدای شي ډېر خلک تعجب وکړي او په خندایې ننداريې ته راټول شي.

خلاف العادت وضعیت د تل لپاره انسان نه خندوي.مثلا که همدا خر د ډېر وخت لپاره پر بام پاته شي او یابیخي یې همدا بام د اوسېدو ځای وي، نو ورو ورو خلک ورسره عادت کېږي. لکه یوه ټوکه چې د لومړي ځل لپاره انسان ډېر خندوي، خو دوهم ځل یې لږ خندوي، دریم ځل یې بیخي لږ خندوي او څلورم ځل ښایي بیخي د خندا وړ نه وي.

خلاف العادت وضعیت جغرافیایي حدود هم لري. یوه صحنه به په یوه هیواد کې د خندا وړ، خو بل ځای کې به عادي کار وي. په اروپا کې په سپې باندې ګاډۍ کشول معمولي خبره ده، خو په افغانستان کې د خندا وړ خبره بلل کېږي. دغه ډول زمان هم پر خندوونکي وضعیت اغېز لري. یو کار به یو وخت معمول و، خو اوس د خندا وړ خبره ده چې ښه مثال یې موډ او فیشن دی. که یو څوک خپل کالي د زر کاله پخواني موډ سره سم جوړ کړي، د خندا وړ خبره ده.

د طنز مخاطب انسان او خندا هم انساني ځانګړنه ده. انسان درې عمده اړخونه لري چې له دې لارې ښه څېړل کېدای شي، لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخونه. موږ د انسان همدې دریو اړخونو ته پام کوو، د وخت په تېرېدو ورسره عادت کېږو او بیا یې په خپل ذهن کې یو تناسب انځوروو. کله چې په دې دریو برخو کې یوه برخه یې له تناسب څخه وتلې راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه

د بشري ټولنې تر ټولو اساسي واحد انسان دی چې په عمومي ډول یې درې اړخونه د څېړنې وړ دي لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخ. کله چې غواړو د یو چا په اړه معلومات لاس ته راوړو، نو دا درې اساسي پوښتنې مو په ذهن کې راګرځي چې له جسمي پلوه څنګه دی؟ زوړ دی که ځوان؟ چاغ دی که ډنګر؟ په ونه جګ دی که ټیټ؟ د پوستکي رنګ یې سپین، تور، سور او که ژیړ دی؟ له ذهني پلوه لېونی دی که پر سد ؟ لوستی دی که نالوستی؟ هوښیار دی که کم عقل؟ لایق او که تنبل دی؟ چالاک دی که ساده؟ کله چې مو یې دا دوه اړخونه وپېژندل، دریمه پوښتنه د هغه د اجتماعي کرکټر په اړه ده. نوموړی څه وظیفه لري؟ معلم، متعلم، مامور، سوداګر، مجرد، متاهل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سياستوال، شتمن او که بېوزله دی؟ کله چې مو دا معلومات حافظې ته وسپارل د وخت په تېرېدو سره زموږ په ذهن کې يو تناسب جوړېږي. دا چې په دې تناسب کې گډوډي يا خلاف العاده وضعيت ځنگه د خندا لامل گرځي په دې بحث کې به د جسمي، ذهني او اجتماعي تناسب څو بېلگې وړاندې کړو.

۱: جسمي تناسب:

جسمي يا فزيکي تناسب څو ډولونه لري لکه د انسان د وجود د غړو تناسب، جنسي ځانگړتياوې، حرکات او سکنات، خبرې کول او داسې نور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډ دول بيا نوو.

الف: د بدن غړي:

انساني حواس د انسان د بدن له غړو سره عادي شوي او زموږ په ذهن کې يې يو تناسب جوړ کړی دی. که هر غړی يې له تناسب ځخه ووځي، نو د خندا وړ گرځي. که د يو چا پزه د کوتان د مښوکې غوندې اوږده وي، غوږونه يې د وزې غوندې اوږده او ځړېدلي وي، سر يې د غوبې غوندې غټ او ملا يې د مېږي په شان نری وي، نو د خندا وړ گرځي.

ب: جنسي ځانگړتياوې:

نر ځان ته خپل او ښځه خپل ځانگړې فزيکي خصوصيات لري. که يوه ښځه ږيره ولري، د نر کالي واغوندي يا نر د ښځې کالي واغوندي يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځینه سینګار وکړي، نو خلک یې په لیدو خاندي، آن دا چې که د نر اواز د ښځي غوندي نرى وي هم خلکو ته خندا ورځي. ښځې په بیولوژیکي لحاظ داسي جوړښت لري چې ماشوم زېږولاى شي، خو نارینه داسي جوړښت نه لري، نو که په رسنیو کې یو داسې خبر خپور شي چې کوم نارینه امیدواره شوى یا یې ماشوم زېږولى، په رښتیا چې د خندا وړ خبره ده.

په بیولوژیکي لحاظ تر بلوغ وروسته د نارینه ږیره او بریتونه راشنه کېږي، خو ښځه ږیره او بریتونه نه لري، نو که کومه ښځه ږیره ولري د خندا سبب کېږي. که یو ځوک اوږده ږیره ولري او بیا یې وخریي نو په لومړي ځل لیدو سړي ته خندا ورځي. ښځې د سر وېښتان اوږده پرېږدي او خپل ځانګړى موډ لري، خو که کومه ښځه سر پاک وخریي یا نارینه له ږیرې څخه کوڅۍ جوړه کړي د خندا وړ ګرځي.

ج: حرکات او سکنات:

لوى، کوچنى، نر، ښځه، ځوان او زوړ انسان خپل ځانګړي حرکات او سکنات لري. که دا حرکات او سکنات تبدیل یا له خپل تناسب څخه ووځي د خندا وړ ګرځي. که د انسان حرکات او سکنات حیوان یا د حیوان دا انسان ته ورته شي بیا هم د خندا وړ ګرځي، مثلا خرس لکه انسان پر دوو پښو روان شي، انسان لکه آس پر څلورو پښو حرکت وکړي او شیشنى شروع کړي، شامپانزي بیزو لکه انسان پیتاوي ته خنګ وهلى او په هینداره کي خپل مخ ګوري،دا ټول خلاف العادت حالتونه دي چې د خندا وړ ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د خبرو ډول:

هر انسان د خپل ذهن، عقيدې، عقـل او اجتماعـي موقـف سره برابـرې خبري کوي. پر لېوني باندې خلک راټول وي اوورباندې خاندي او کله کله لېونی هم پر خلکو باندې خاندي، ځکه لېوني ته د خلکو او خلکـو ته د لېوني خبرې خلاف العادت ښکارېږي. که ولسمشر پوډري غوندي خبرې وکړي يا يو عالم د نالوستو خلکو غوندي د کلماتو تلفظ ناسـم ادا کړي يا د يوې کلمې پر ځای بله کلمـه راوړي د خنـدا وړ گرځـي. مـثلا که يو باسـواده سـړی پاکسـتان، فاکسـتان، اسـاسي قـانون ، هساسـی کانون او عشق، (هشک) تلفظ کړي د خندا وړ گرځي.

۲: ذهنـي او عاطفي تناسب

لکه څنگه چې د انسان له جسمي تناسب سره اشنا شوي يو، دغسي- د هر پوړ انسانانو له ذهني او عاطفي وضعيت په اړه هم په خپل ذهن کې يو تصوير لرو. هر عادي او جوړ انسان عقل لري او زموږ توقع هم دغه ده چې بايد هر عاقل او بالغ انسان معقول او معمول کړه وړه ولري، خو که موږ په خپل دې تصوير کې لږ بدلون هم احساس کړو، نو خندا راځي. مثلا يو سياستوال معمـولاً سـياسي مفکـوره او تگـلاره لـري، خـو کـه يـو گوندي سړی په گونـدي دفـتر کـې ووايـي چـې: د خـدای پـر پـار دلتـه سياست مه کوئ، نو خلکو ته پر دې خبره خندا ورځي. کـه يـو څـوک د دې پر ځای چې د وزې غولانځه ولوشي دلوشلو په نيامت وزه تـر لکـی کشوي د خندا سبب کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان چې څنګه په ظاهره ښکاري، نو د خلکو په ذهن کې د هغه د فکر په اړه هم يو انځور جوړېږي او له ظاهر څخه يې هماغسې- هيله لري. مثلا له روحاني شخص څخه د تقوا، له نظامي افسر- څخه د زړه ورتوب، له ملنګ څخه د عاجزۍ، له باسواده څخه د سواد او له ډاکټر څخه د طبي پوهې هيله کېږي، خو که دا خلک د خپل ظاهري شکل او مسلک خلاف کوم عمل وکړي د خندا وړ ګرځي.

عواطف د انساني جوړښت يو بل مهم اړخ دی. خندا، ژړا، مينه، کرکه، ډار او زړه ورتيا انساني عواطف ګڼل کېږي چې هر يو يې پر خپل وخت او ځای راڅرګندېږي. که يو جنرال د جګړې پر مهال په غوږو کې ګوتې نيولي او د مرګ له ويري ژاړي، خلکو ته خندا ورځي، خو که په هماغه جګړه کې يو ملکي سړی د مرګ له ويري ژاړي، د خندا خبره نه ده. دغه ډول که يو څوک د خندا پر ځای ژړا او د ژړا پر ځای خندا شروع کړي هم د خندا وړ ګرځي.

۳: اجتماعي تناسب

انسان يو اجتماعي موجود دی، په ټولنه کې ژوند کوي او له ټولنې سره ګڼ شمېر اړيکې لري. اجتماعي جوړښت د يو لړ اخلاقي، فرهنګي، عقيدوي، فکري، سياسي او اقتصادي تمايلاتو محصول دی. دا اړيکې د وخت په تېرېدو سره د خلکو په ذهن کې تناسب جوړوي او خلک ورسره عادت کېږي. که دا اړيکي لړ بدلون ومومي، نو په لومړي وار ليدو يې سړي ته خندا ورځي. د يادوني وړ ده چې اجتماعي تناسب اخلاقي او جغرافيايي پولې لري، مثلا که په افغاني ټولنه کې د جنازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مراسمو کې موسيقي او نڅا وليدل شي، د خندا وړ خبره ده، خو په چين کې د يوويشتمې پېړۍ تر لومړۍ لسيزې پورې په يوه سيمه کې دا دود و چې لوڅو نجونو به د مړي د ښخولو پر مهال نڅا کوله. د اجتماعي ژوند تناسب خورا ډېر اړخونه لري چې يو څو يې په دې ډول دي:

الف: اخلاق:

اخلاق فردي ځانګړتيا بلل کېږي، خو کله چې د څو افرادو اخلاق سره ورته او پر دې مشترکو اخلاقو ډېر وخت تېر شي، د فرد پر ځای ټولنې ته منسوب او ټولنيز اخلاق بلل کېږي. ټولنيز اخلاق د ټولنې هر وګړی پېژني او ورسره عادت شوی وي. که د ټولنې په اخلاقي تناسب کې لږ بدلون راشي د خندا وړ ګرځي. مثلا که په ځينو عربي او غربي هيوادونو کي له يو چا څخه په مجلس کي باد پرې شي د خندا وړ خبره نه ده، خو په افغانستان کي د خندا وړ څه چې لويه بد اخلاقي ګڼل کېږي.

ب: لباس:

ټول انسانان په يو ډول نه يو ډول جامه اغوندي. ښځه خپله او نارينه خپل ځانګړی ذوق او فيشن لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. په هندوستان کې خلک له لونګ سره عادت دي او د نارينه وو ملي لباس ګڼل کېږي، خو که په افغانستان کې څوک د لومړي ځل لپاره په لونګ کې وليدل شي د خندا وړ خبره ده. په افريقا کې يوه قبيله ژوند کوي چې ښځې او نارينه يې لڅ لغړ ژوند کوي او همداسي عادت شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، خو که په افغانستان کې څوک لڅ لغړ وګرځي د خندا وړ خبره ده. د افغانستان اکثره کلیوال خلک لنګوټه تړي، خو په امریکا کې لنګوټه تړل دود نه دی. که د افغانستان ولسمشر په کمیس پرتوګ او لنګوټه کې پارلمان ته وینا کوي ډېر درونـد، ولسي او عادي ښکاري، خو که د امریکا ولسمشر لنګوټه وتړي او د کانګرس غونډې ته وینا وکړي، د خندا وړ خبره ده.

ځینې کارکوونکي او مامورین خپل ځانګړی یونیفارم لري لکه پولیس، د ښاروالۍ کارکوونکي، ډاکټر او نور یادولای شو. ځینې خلکو په خپله ځان ته یونیفارم خوښ کړی وي لکه ملنګ چې یو ځانګړی لباس او موډ لري. اوس که پولیس ته د ملنګ او ملنګ ته د پولیس یونیفارم ورواغوندو د خندا لامل ګرځي.

ج: سینګار:

ښځه، نر، لوی، کوچنی، کلیوال او ښاري خلک خپل ځانګړی، ذوق، سلیقه او د سینګار ډول لري. که نارینه د ښځو غاړګۍ په غاړه کړي، نوکان او شونډې سرې کړي، والي په غوږ کړي، رنګه او زرین کالي واغوندي یا ښځه د نارینه په ډول ځان جوړ کړي د خندا لامل ګرځي.

د: مهال:

انسان په ټولنه کې له یو ځانګړي زمان او عمر سره تړلی دی چې هره دوره یې د خلکو په ذهن کې یو تناسب جوړوي. ماشوم، ځوان او بوډا په ټولنه کې جلا دریځونه او کړه وړه لري. خلک د هر چا له عمر سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم د هغه ذهني او جسمي تناسب خپل ذهن ته سپاري او هغه ډول هیله ځنې لري. که ماشوم د مور په غېږ کې پروت وي او مور یې تې ورکوي طبیعي معلومېږي، خو که لوی سړی په داسې حالت کې ووینو د خندا وړ خبره ده. د عمر تر څنګ د کال فصل، موسم، شپه، ورځ او ځانګړي وختونه هم خپل تناسب لري. که یو چا په دوبي کې د ساړه ژمي کالي اغوستي وي د خندا وړ خبره ده. که لمر راختلی او ملا د سهار اذان کوي، خلکو ته خندا ورځي. که څوک په رڼا ورځ کې څراغ په لاس او پر لاره روان وي لیدونکو ته خندا ورځي. که یو بزګر په خپله ځمکه کې د یوه فصل پر ځای د بل فصل تخم کري هم د خندا وړ ګرځي.

هـ : چاپېریال:

هر انسان له ټولنې سره خپلې ځانګړي اړیکې لري یا هر څوک په ټولنه کې خپل ځای ځایګی لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. مامور له دفتر، بزګر له کروندې، ډاکټر له روغتون، دوکاندار له دوکان او معلم له مکتب سره اړیکې لري او هر څوک په خپل چاپېریال او کار کې طبیعي او مناسب برېښي. که په دوی کې هر یو یې له خپل ځای څخه لیري او بل ځای ته یووړل شي د خندا وړ ګرځي، مثلا یو بزګر چې پایڅې یې رابډوهلي، په ختو لړلي پښې، په دوړو سپېره او په کلینیک کې د ډاکټر پر ځای ناست وي ښکاره خبره ده چې د خندا وړ ګرځي. دغه ډول که یو ډاکټر د نانوای کالي اغوستي، په اوړو سپېره، شاوخوا یې د ډوډۍ پخولو سامانونه پراته او ناروغان ګوري، هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا ور خبره ده. دغه ډول حیوانات هم ځانګړي چاپېریال ته منسوب دي. که په دښت کې د یوې کېږدۍ مخ ته اوښ ولاړ وي ډېر طبیعي ښکاري، خو که خلک په یوه تالار کې د یوه سیاسي مشر وینا اورېدو ته راټول شوي او ناڅاپه یو اوښ ستېج ته ودرېږي او بر بر شروع کړي خامخا به خلک خاندي.

و: طبیعي چاپېریال:

طبیعي چاپېریال لکه ځنګلونه، غرونه، دښتونه، سیندونه او ونې خپل ځانګړی جوړښت لري چې د انسانانو په ذهن کې یې ځانګړی تناسب انځور شوی دی. که کوم وخت یو غر یا ونه سرچپه ووینو د خندا وړ ګرځي یا که کوم سیند ووینو چې اوبه یې مخ پر لوړه بهېږي، نو هم د تعجب وړ خبره ده.

ز: مصنوعي چاپېریال:

انسانانو د خپلې خوښې سره سم ځان ته مصنوعي چاپېریال هم جوړ کړی دی، لکه ښارونه، کلي، بازارونه، واټونه، کورونه او داسې نور. په کور کې دننه هم هر څه خپل ځای او تناسب لري. مثلا څپلۍ، کالي او خواړه خپل ځایونه لري. که څپلۍ په یخچال کې، بالاپوښ په دېګ کې او غوړي د کالیو په ماشین کې ووینو، خندا راځي.

تر دې ځایه مو د خندا لاملونه وپېژندل، اوس کولای شو چې د خندا لپاره داسې یو انځور وړاندې کړو چې طنزي خندا وزېږوي. طنزي خندا دا ده چې په پای کې په ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په طنز کې خندا د خندا لپاره نه، بلکې د انتقاد ځلولو لپاره وسیله وي. طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا بايد يوازې د ټولنې هغه نيمګړتياوي روښانه کړي چې په هغه کې انسان ملامت وي، نه دا چې هغه څوک په نښه کړي چې د طبيعي پېښو او اجتماعي ناخوالو قرباني شوي وي لکه معلولين، ناروغان، بېوزلان، مظلومان او داسې نور. دا ډول خلک که څه هم په جسمي، ذهني او اجتماعي لحاظ له تناسب څخه وتلي او د خندا وړ کېداى شي، خو څرنګه چې دا ډول حالتونه له اجتماعي بې عدالتۍ سره اړه نه لري، نو دطنز موضوعات نه بلل کېږي. که پر دې ډول خلکو وخاندو، نو دا به طنز نه، بلکې هجوه، هزل او کوميډي وي. په دې ډول ليکنه کې نه يوازې دا چې د طنز هدف مو له پامه غورځولی، بلکې اخلاقي او بشري معيارونه مو هم تر پښو لاندې کړي دي. يو ادبي اثر چې په هره اندازه د خپل ولس او خپلو خلکو ارزښتونو ته پام کوي، په هماغه اندازه د بشريت لويې کورنۍ ته نژدې برېښي او نړيوال بلل کېږي. (۲۲: ۴۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ته ورته خپلونه

هجوه، هزل، کوميډي او ټوکه په طنز کې د بحث وړ موضوعات نـه دي، خو دا چې د خندا په برخه کې له طنز سره نژدې خپلوي لري، نو ډېرى لوستونکي او آن ليکوال هم د طنز او يادو خپلونو تر منځ سم تـوپير نـه شي کـولای. مـوږ پـه دې بحـث کـې دا څلـور واړه خپلونـه پـه لنـډ ډول معرفي او بيا يې له طنز سره پرتله کوو.

۱ : هجوه: (Lampoon)

هجوه عربي کلمه ده چې په لغت کې ديـو چـا د عيبونـو ويلـو، غنـدلو، ښکنځلو، پوچوخبرو او بد ويلوته وايي او په ادبي اصطلاح کې هغه نثر يا نظم دی چې د چاعيبونه په زيږه او کله کله د ښکنځلو پـه ژبـه بيـانوي. هجوه ويل په عربو کې زوړ تاريخ لري او پښتو ته هم له عربي ژبې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې ده . عربو به د خپلو اتلانو او وياړونو يادولو ته (مفاخره) ياني وياړنه او دښمنانو غندلو ته (هجو) ويل. مفاخره به يوازې په اشخاصو پورې اړه نه درلوده، بلکې وطن، قوم، تاريخ، بتان، خداى گوتې او ځينې نور ارزښتونه هم پکې ستايل کېدل، خو د پاچاهانو، شتمنو او زورواکو خلکو ستاينې ته به يې (مدح) او مدح ويونکي شاعر ته به يې (مداح) وايه.

هغه شاعر چې د پاچا يا بل واکمن په ستاينه کې به يې شعر وليکه، نو پاچا به د انعام په ډول پيسې يا بل مادي امتياز ورکاوه، خو کوم شاعر چې به دغه امتياز تر گوتو نه کړ او يا به يې ونه لړ وه، نو د پاچا په غندلو او سپکولو به يې خوله پورې کړه. هجوه لکه طنز ادبي سبک دى او په خاص ادبي ژانر پورې اړه نه لري، بلکې په هر ژانر او قالب کې ليکل کېداى شي، خو تر ډېره بريده په نظم کې ويل کېږي. (۲۲: ۲۱۰ مخ)

هجوه او طنز يوازې د خندا او ظرافت په برخه کې تر خپل منځ خپلوي لري، ياني طنز او هجوه دواړه خلک خندوي، خو داسې هجوه هم شته چې له قهره ډکه او چندان خندا نه لري. په طنز کې هدف د اجتماعي فساد په گوته کول او غندل دي چې هدف يې اصلاح وي، خو په هجوه کې د فساد پر ځاى معلوم شخص په نښه کول وي چې هدف يې سپکاوى، شخصي عقده او غچ اخيستل دي.
(۴: ۳۰-۴۴ مخونه)

په هجوه کې انتقاد مستقيم، خو په طنز کې غير مستقيم وي. دهجوې پيغام لوڅ او هنري ارزښت يې لږ وي،خو طنزي پيغامونه ظريفانه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنري او په ادبي صنعتونوپسولل شوي وي. د هجوې ژبه پوچه وي، خو په طنز کې د ژبې عفت ته پوره پام کېږي. په طنز کې اخلاق یو مهم اصل ګڼل کېږي، خو په هجوه کې د ټولنې اخلاقي معیارونو ته پام نه کېږي. طنز اجتماعي رسالت لري او دټولنې یوه لویه برخه مخاطب کوي، کېدای شي یو ملت او آن ټول بشریت مخاطب کړي، خو د هجوې ساحه کوچنۍ او معمولا فرد یا یوه ډلګۍ په نښه کوي. (۹: ۷مخ)

څرنګه چې هجوه له پخوا څخه د نظم په بڼه لیکل کېده، نو تر اوسه یې هم په همدې بڼه ژوند کړی او نثري بېلګې یې لږ لیدل شوي دي. څرنګه چې ادب له اخلاقو سره نږدې اړیکې لري او هجوه اخلاقي معیارونه تر پښو لاندې کوي، نو ځینې ادبپوهان یې ګردسره له ادب څخه دباندې بولي، په تېره بیا هغه لیکوال خو هجوه بیخي په هنر کې نه شاملوي چې هنر د ژوند لپاره یا ګټور هنر پر تیورۍ باور لري.

که له لیکوالو او شاعرانو څخه راتېر شو، نو اوس هجوه هغه لوستونکي او اورېدونکي هم نه خوښوي چې اجتماعي اخلاقو او د ژبې عفت ته ژمن دي. همدا دلیل دی چې اوس د هجوې لیکل لږ شوي او هجوه یوازې په ولسي بانډارونو کې په شفاهي ډول ویل کېږي. داسې ډېر لیکوال او شاعران شته چې هجویه اثار لري، خو له شرمه یې نه چاپوي او ان په خپل ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري.

په پښتو ژبه کې خوشال بابا، غني خان، استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق، محمداسماعیل اړم، جعفر خان اځکزی او عصمت قانع

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ او ناچاپ هجويه اثار لري. دلته د بېلگې په ډول د عصمت قانع مشهور هجويه شعر يو بيت راواخلو چې د پارلمان مسخره نومېږي:

برېتو په پارلمان کې، ږيرور په پارلمان کې
اِخوان هم ورسره دی، پروليتر په پارلمان کې
(۳۳: ۳۸ - ۴۰ مخونه)

۲: هزل: Pornography

هزل عربي کلمه ده چې په لغت کې ډنگرولو، چټې او خوشي خبرو کولو او فحش ويلو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح کې هغه نثر، شعر، انځور او هنري حرکت ته ويل کېږي چې مضمون يې د انسان تناسلي آلاتو، جنسي اړيکو او د شرم ځايونو يادول او هدف يې تفريح او کله کله د يو چا توهين وي. (۴۲:۲۹۴ - ۳۷۵مخونه)

هزل هم د خندا او ظرافت په برخه کې له طنز سره خپلوي لري او خلک خندوي. په هزل کې هم د هجوې غوندې د اخلاقو او اجتماعي ادابو خلاف خبرې کېږي او هغه څه ويل کېږي چې په ټولنه کې شرم گڼل کېږي. هجوه معمولا د شعر په قالب کې جوړېږي چې هم ليکلې او هم فولکلوريکه بڼه لري. په هزل کې د هجوې په پرتله قهر لږ او خندا ډېره وي. په هزل کې اساسي هدف تفريح وي، خو کله کله د يو معلوم شخص غيبت او سپکاوی هم پکې کېږي. (۴۷:۲۶ - ۲۷ مخونه)

هزل له طنز سره ښکاره توپيرونه لري. په هزل کې هدف تفريح او سپکاوی او په طنز کې هدف د ټولنې اصلاح او معلوم شخص ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکاوی نه کېږي. د طنز ژبه په ادبي صنعتونو پسوللې او ښکلې شـوې وي، خو په هزل کې هر څه بربنډ او بې پردې ویل کېږي.
پخوا هزل لیکل لکه د نورو ژبو غوندې په پښتو ژبه کې هـم دود و، خـو اوس نه یوازې دا چې نه لیکل کېږي، بلکـې د ادب برخـه هـم نـه ګڼـل کېږي. هغه شاعران چې اوس هم هزلیه شاعري کوي، نه یوازې دا چې له شرمه یې نه چاپوي، بلکې په خپلو ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري، بس یوازې یې د تفریح لپاره په ځانګړو بانـډارونو کـې پـه شـفاهي ډول وایي. د دې خبرې د ثبوت لپاره د اسـتاد نومیـالی وینـا را اخلـو. ((مـا خپل بې ادبه ادب یاني هزلیه اثار ښـاغلي سـلیمان لایـق، عبـدالباري جهاني، محمد معصوم هوتک، عبدالرحیم هاتف، ډاکتـر صـادق فطـرت ناشـناس او نـورو لیکوالـو او شـاعرانو تـه واسـتول او مشـوره مـې ځنـې وغوښته چې ایا دا اثر د ټولنې په درد خوري که یه؟ ایا چاپ یې کړم که یه؟ خو دوی د چاپ مشوره را نه کړه او ځینې یې پټه خوله پاته سول او ګرد سره یې ځواب را نه کړ)).
په پښتو ژبه کې خوشال بابا لومړنی شاعر دی چې هزلیـه شـاعري یـې څـو څـو واره چـاپ شـوې ده. پـه معـاصره دوره کـې اسـتاد محمـد انـور نومیالی، سلیمان لایق او عصمت قانع نومونه یادولای شو چې د نـورې شاعرۍ تر څنګ هزلیه شاعري هم لري. زه دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره د خوشال بابا د هزلیه شاعرۍ یو بیت راوړم چې وایي:

زه د (...) له لاسه چاو ته فریاد کړم
لمونځ زما له لاسه ووځي چې (...) یاد کړم
(۱۴: ۶۴۵ - ۶۴۶ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کومیډي (Comedy):

کومیډي هغه تمثیلي او لیکلی اثر دی چې د لیدونکي او لوستونکي پام ځان ته ور اړوي او د تفریح سبب کېږي. کومیډي معمولاً د داستان په فورم کې لیکل کېږي لکه لنډه کیسه، ډرامه، ناول او داسې نور. ارستو په عمومي ډول ادبیات پر دریوعمده برخو وېشي او یوه برخه یې تمثیلي هنر بولي. وروسته تمثیلي هنر هم پر دوو عمده برخو وېشي- چې یوه برخه یې کومیډي او بله تراژیدي بولي.

پخوا چې دلوستو خلکوشمېر لږ او د چاپ اسانتیاوې نه وې، نو د لیکلو اثارو وېش او مطالعه ګران کار و، ځکه نو کومیډي اثار تمثیل کېدل،خو اوس یې هم تمثیلي اوهم یې لیکلې بڼه لرو لکه د دانته آلیګیري (الهي کومیډي) رومان او داسې نور. نامتو اروپوه (زیګمونډ فروید) د کومیډي هدف تفریح بولي او پر دوو عمده برخو یې وېشي- چې یوه بې ازاره او بله هدف لرونکې کومیډي بولي.د کومیډي هدفونه هم دوه ډوله بولي چې یوه ته رسوا کوونکی او بل ته ویجاړوونکی هدف وایي. رسوا کوونکی هدف لکه په یو چا ملنډې وهل او د هغه عیبونه ښکاره کول او ویجاړوونکی هدف لکه یو څوک سپکول او خلکو ته د هغه بد انځور وړاندې کول.

(۴۱: ۲۶ - ۲۷ مخونه)

اروپایي ادبپوهان کومیډي پر څلورو برخو وېشي:

الف: رومانتیکه کومیډي:

په دې ډول کومیډي کې عاشقانه پېښې ډېرې لیدل کېږي. د دې کومیډي اتل که څه هم ډېرې ستونزې ګالي، خو داستان په خوښۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشالۍ پای ته رسېږي. لکه د شکسپير (د ژمي په نيمه شپه کې خوبونه ليدل) ډرامه.

ب: طنزي کوميډي:

زما په اند د طنزي کوميډي اصطلاح اشتباه ده. که څه هم د طنز او کوميډي تر منځ خندا مشترک عنصر ګڼل کېږي، خو د طنز نور عناصر او هدف له کوميډي سره ډېر توپير لري. طنزي کوميډي په حقيقت کې د طنز تمثيلي بڼه ده. لکه څنګه چې مخکې مو وويل پخوا کوميډي خلکو په ليکلې بڼه نه مطالعه کوله، بلکې يوازې به تمثيل کېده او که ليکل کېده هم، نو پيغام به يې د مطالعې له لارې نه، بلکې د تمثيل له لارې خلکو ته وړاندې کېده او ليکلی متن به يې د ډرامې د سکرېپټ په بڼه و. د دې اثارو يوه ډېره پخوانۍ بېلګه د لرغوني يونان د اريستوفان کوميډي ډرامې دي چې لومړی پر ستېج تمثيل او وروسته چاپ شوي دي.البته داسې کوميډي او طنزي اثار هم لرو چې لومړی چاپ او وروسته په تمثيلي بڼه وړاندې شوي دي، لکه د ترکي عزيز نسين او اسپانوي ليکوال سروانتيس اثار چې تر چاپ وروسته تمثيل شوي دي. (۴۳: ۱۰۰ - ۱۰۳ مخونه)

ج: رفتاري کوميډي:

په دې ډول کوميډي کې د ټولنې عرف، عادات او رواجونه ارزول کېږي لکه د برناردشاو کوميډي اثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: سبکي کومیډي (Farce):

دا ډول کومیډي لیدونکی یا لوستونکی ډېر خندوي. اتل یې له خپل اصلي تناسب څخه وتلی ښوول کېږي، کله ډېر کوچنی او کله ډېر لوی وي چې په دې ډول د خندا وړ ګرځي لکه د فرانسوي لیکوال (مولېر) کومیډي اثار. کومیډي هم له طنز سره د خندا او ظرافت په برخه کې خپلوي لري، خو له طنز سره یې توپیرونه دا دي چې کومیډي یوازې لیدونکی یا لوستونکی خندوي او په ټولنه کې ناخوالو او فساد ته ګوته نه نیسي، حال دا چې طنز په ټولنه کې پر ناخوالو او فساد برید کوي. په کومیډي کې خندا هدف او طنز کې وسیله وي. کومیډي په خندا پیل او خندا پای ته رسېږي، خو طنز په خندا پیل او ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په کومیډي کې کله کله افراد هم په نښه کېږي، خو په طنز کې د افرادو پر ځای پر اجتماعي ناخوالو او فساد برید کېږي. (۲۳: ۱۵۷ - ۱۶۰ مخونه)

کومیډي هم لکه طنز ادبي سبک دی او په هر ژانر او قالب کې لیکل کېدای شي. کومیډي په پښتو ژبه کې هم لکه د نورو ژبو په شان پر تمثیلي بڼې سربېره په لیکلې بڼه ډېره لیکل شوې ده، په تېره بیا د شعر برخه یې ډېره غني ده. کومیډي د هجوې او هزل په پرتله طنز ته ډېره نږدې ده، ځکه نو عام خلک کومیډي اثارو ته طنز وایي. څرنګه چې کومیډي د طنز په پرتله د ټولنې جدي مسایل نه مطرح کوي او عام خلک یې د ټیټ ذوق محصول ګڼي او له بلې خوا په افغاني ټولنه کې د طنز غوندې په درنه سترګه نه ورته کتل کېږي، نو ځینې لیکوال او شاعران خپلو کومیډي اثارو ته د طنز نوم ورکوي. دلته د بېلګې په ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي عبدالوهاب مینه یار کومیډي شعر را اخلو چې د موږکانو واده نومېږي:

دا واورئ مضمون دی د هر قسم حیوانانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

خدمت وکړ کوترې ور جارو يې هغه ځای کړ
تجیر جولاگي راوړ او ور پټ يې هغه سرای کړ
رقعې شوپرک واخیستې خبر يې هر اشنای کړ
دېگونه غونډک پرېولل او دا امر يې پر ځای کړ
په گډه اتڼ واچاوه خزدکو، منگوړانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

بورا د زوم لپاره کنډاله کړه ور گل پوشه
پتنگ څراغان بل کړل، هلتې جوړ کړ جم و جوشه
زنځه سترې سوې، ویل شنې چای کړئ جوشه
مږه لنگه سوې ورته ناسته وه خاموشه
غزل ویل غوماشي، رقص وکړ خڅکانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

راغوښتی يې و باز او پر ښه تخت يې کښېنولی و
پوځ يې د رقم رقم مرغانو را بللی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارغه په تورلباس کې لښې پښې تشریف راوړی و
توتي مینا خاله ته د واده کارډ ورلیږلی و
له ډېرې خوشالیه عطر کار کړله سویانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

په دې شپه کې دمخه وزې سره کړل خپل لاسونه
یږ هم ډېر رقص وکړ، غورځوله یې برېتونه
پسه و ډېر خوابدی، ویل ورک سوي مي بوټونه
تازي باندار خراب کړ، ویل تنبور پرې کړل تارونه
باندار چې یې خراب سو، رش و کش جوړ کړ مچانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

راغی و میدان ته اوښ لالا باجه په غاړه
سورنا وهله چرگې د چغال ځنگ ته ولاړه
غوا مات کړ خپل ډولک اخیر پر خپله تړه ولاړه
رسمي مېلمه ملخ و چې پیره وه پر ولاړه
ضربې پرله پسې وهلې ټولو چنگاښانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

(c) ketabton.com: The Digital Library

واده د حیوانانو و مضمون چې یې انجام سو
کیسه ډېره اوږده ده د قلم رنګ مي تمام سو
لمر ولوېد مینه یاره بس یې کړه تیاره ماښام سو
د پند مسرۍ لري، خو که د چا لږ ور ته پام سو
ظاهره مزاحیه ده باندې وخاندئ یارانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو.
(۳۹: ۱۱٦-۱۱۲ مخونه)

۴: ټوکه (Jock):

ټوکه د ولسي ادب تر ټولو کوچنی داستاني فورم دی. ټوکې لومړی د یوه شخص یا یوې ډلې له خوا جوړېږي، خو د هغه شخص نوم یا ډلې نوم نه ورسره یادېږي، وروسته لاس پر لاس ولسي باندارونو ته لاره مومي او د ولس ګډ مال ګڼل کېږي. ټوکې د یوې ټولنې پر ناخوالو او اجتماعي نیمګړتیاوو باندې د ولسي نقد هینداره ده. په هره اندازه چې په یوه ټولنه کې ظلم، تېری او نادودې ډېرې شي اوخلک نه شي کولای په ازادانه ډول د دغو ناخوالو پر وړاندې خپل غږ پورته کړي یا د خلکو د زده کړې کچه ټیټه وي، نو هلته ډېرې ټوکې جوړېږي.
پر افغانستان باندې د روسانو د پوځي یرغل پر مهال خلکو پر جهادي تنظیمونو او واکمن کمونست ګوند ښکاره انتقاد نه شوای کولای، نو هغه و چې خپل غبرګون به یې د ټوکې په بڼه ښوده. داټوکې که څه هم په ظاهره په ولسي- باندارونو کې د تفریح لپاره ویل کېدې، خو په حقیقت کې یې د وخت له سیاستونو سره د ولس کرکه ښووله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې لیکوال او شاعران د ټوکې هدف یوازې خندا اوتفریح ګڼـې، خـو زه فکر کوم چې په ټوکه کې د طنـز، هجـوې او هـزل درې واړو سـبکونو ځرک لیدلای شو. څرنګه چې د دې څلورو واړو سبکونو ځانګړتیاوي مـو مخکي بیان کړي، نو دلتـه یـې بیـا نـه تکـراروو او یـوازې د داسـې یـوې ټوکې بېلګه راوړو چې طنز ته ورته جوړښت او پیغام لري. دا ټوکه د غـیر مسلکې او هغه معلم انځور وړاندې کوي چې خپل ټولګی نـه شي اداره کولای.

((یوه ښوونځې ته د نظارت هیئت یا تفتیش ورغی. ګـوري چـې پـه یـوه ټولګي کې خورا شـور او غالمغـال دی. شـاګردان څـوک غـبرګې بـاسي، څوک په کړکیو کې ناست دي، څوک پـه چـت پـورې ځړېـږي او څـوک سندرې وایي. لنډه دا چې په ټولګي کې د دوړو له لاسه چنـدان څـوک نه ښکاري، خبره خو ګردسره نه اوړېدل کېږي. د تفتـیش یـوه غـړي تـه سخت قهر ورغی. په ټولګي کې تر ټولو مشر هلـک یـې تـر غـوږ ونیـو او څو کلکې چپلاخې (څپېړې) یې ورکړې. ویل نور که کشران دي، تـه خو لوی سړی یې، ته د دې پر ځای چې دوی دي غلي کړي وای ته پـه خپله له دوی سره کنښېوتلی یې او غالمغال دي جوړ کـړی دی. بیـا یـې زده کوونکو ته وویل چې ښوونکی مو چېرې دی؟ زده کوونکو پـه خنـدا ورته وویل: صاحبه دا تاسې چې تر غوږ نیولی دی، زموږ ښوونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بڼې

طنز یو پراخ هنر دی چې پر ادبیاتو سربېره له نقاشۍ، سینما او تیاتر سره هم خپلوي او نژدې اړیکې لري. لکه څنګه چې اوبه د مایع، جامد او ګاز په بڼه موندل کېږي، دغسې طنز هم بېلابېلې بڼې او شکلونه لري لکه شفاهي، لیکلی، تصویري او تمثیلي شکلونه. دا چې کومه بڼه یې غوره، ګټوره او موثره ده د موضوع په حجم، د لیکوالو او مینه والو په ذوق، سویې، امکاناتو او ژوند په شرایطو پورې اړه لري. په دې بحث کې به د طنز هره بڼه له خپلو ځانګړتیاوو، اړتیاوو او شرایطو سره په لنډ ډول بیان کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: شفاهي طنز

شفاهي طنز خورا اوږد تاریخ لري. له کومه وخته راهیسې چې انسانانو خبرې کول شروع کړي، نو ورسره سم د ظرافت حس (Sense of humor) څرکونه هم لیدل شوي دي. ځینې خلک د ظرافت یو خاص استعداد لري. په دغسي خلکو باندې ولسي بانډارونه تاوده او خبرې یې د هر چا خوښېږي. د ولسي‌ـ ادب په ټولو فورمونو (نظم او نثر) کې داسي بېلګې لرو چې د طنز ټولې ځانګړتیاوي لري، ان دا چې داسې په ټول پوره طنزونه هم لرو چې له لیکلي طنز سره سیالي کولای شي. د شفاهي طنز ښه بېلګه ټوکې دي چې ځینې یې د طنز په کاڼي پوره خېژي او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې را اخیستل شوي وي، یاني هم اجتماعي انتقاد، هم ظرافت او هم اصلاحي هدف لري. شفاهي طنز د وړاندې کولو له مخې پر دوه ډوله وېشل کېږي. یو دا چې یو څوک په ولسي بانډار کې طنز خپله تمثیلوي. دا ډول تمثیل کېدای شي چې د کیسې ویلو یا د حرکاتو په ډول وي. دوهم دا چې یو ولسي سړی په بانډار کې له کوم حرکت پرته یوازې کیسه کوي.

د شفاهي طنزونو یو بل ډول هم لرو چې هغه د لیکوالو شفاهي طنزونه دي. کله چې یو لیکوال له ډاره خپل طنز نه شي چاپولای یا د چاپ امکانات نه لري، نو خپل طنز په ولسي بانډارونو کې د کیسې په فورم کې وایي او داسې رنګ ورکوي چې ګواکي دا هسې یوه ټوکه او له بل چا څخه یې اورېدلې ده. نور خلک چې د لیکوال طنزونه اوري، نود ټوکې په ډول یې په ولسي بانډارونو کې وایي چې په دې ډول دا طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شفاهي بڼه خوله پر خوله له یوه نسل څخه بل نسل ته ځي او د وخت په تېرېدو سره د ولسي ادب برخه ګرځي.

د لیکلي او شفاهي طنز تر منځ یو توپیر دا دی چې د لیکلي طنز لیکوال معلوم، خو د شفاهي طنز لیکوال نامعلوم دی. بل توپیر یې دا دی چې په لیکلي طنز کې پر فرد نه، بلکې پر اجتماعي ناخوالو باندې انتقاد کېږي، خو په شفاهي طنز کې اکثره مشخص افراد په نښه کېږي. څرنګه چې په شفاهي طنز کې لیکوال نه دی معلوم، نو موضوع شخصي عقده او غچ اخیستل نه بلل کېږي، ځکه چې انتقاد کوونکی او د انتقاد وړ لوری دواړه ولس دی.

۲: لیکلی طنز

تر شفاهي طنز را وروسته لیکلی طنز اوږد تاریخ لري. کله چې لیک ایجاد شو او انسان خپل اوازونه، افکار او مفاهیم د انځورونو او تورو په بڼه پر کاڼو، پوستکو او کاغذونو باندې ولیکل او بیا د صحافت صنعت رامنځ ته شو، ورسره سم طنز پر شفاهي بڼې سربېره په لیکلې بڼه هم رواج وموند. لکه څنګه چې لیکلي متنونه پر نظم او نثر وېشل شوي، دغسي لیکلي طنزونه هم پر همدې دوو برخو وېشل کېږي. لومړني لاس ته راغلي طنزونه د اریستوفان منظوم اثار دي چې تر میلاد دمخه په لرغوني روم کې لیکل شوي دي. طنز د لیکنې په هر فورم او ژانر کې لیکل کېدای شي لکه ادبي، ژورنالیستیک او داسې نور فورمونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تصویري طنز

تصـویري طنـز پـر څلـورو عمـده برخـو وېشـل کېږي لکـه کاریکـاتور، کارټون، کاریفوټو او طنزي انځور چې په دې بحث کې به هره برخه جلا جلا وڅېړو.

الف: کاریکاتور (Caricature)

د کاریکاټور کلمه د ایټالوي ژبې له (Caricatura) څخه راوتلې او وروسته په انګلیسي ژبه کې دود شوې ده. کاریکاتور د انځورګرۍ هغه ډول ته ویل کېږي چې د یوه انسان یا شي انځور داسې جوړ شي چې په هغه کې مبالغه شوې وي او د انځور ځینې برخې لویې یا کوچنۍ وښودل شي او په دې ډول د خندا وړ وګرځي. د کاریکاتور پیغام ډېر څرګند نه وي، لړۍ نه لري، بلکې یوازې یو انځور وي، یوازې په چاپي رسنیو کې خپرېږي او تر ډېره حده په فرد پورې اړه لري. (۲۸: ۱۹۲۶ مخ)

ب: کارټون (Cartoon) :

کارټون د څو کاریکاتورونو مجموعه یا دڅو نفرو یا څو شیانو هغه انځـور دی چې تر خپل منځ ځانګړې اړیکې لري یا په بله اصطلاح ویلای شـو چې کارټون هغه غیر واقعي او نیمه واقعي انځور دی چې پـه ګرافیـک کې د طنزي، هجویه، هزلیه او کومیډي هدفونو لپاره جوړېږي.
کارټون په منځنیو پېړیو کې د نقاشۍ یوه ځانګړې برخه وبلل شوه چـې پر غالیو، ختینو دېوالونو، ښېښو او لرګیو باندې جوړېده، خو په نولسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېږۍ کې چاپي رسنيو تـه راغـی او پـه دې ډګـر کـې خـورا وځلېـده. د شلمې پېړۍ په لومړيو کې د کوميک سټريپ (Comic Strip) پـه نـوم کارټوني بڼه دود شوه چې د پرله پسې انځورونو په مرسـته يـوه کيسـه بيانوي. کله چې سينما راغله، نو کارټون سينما ته هم لاره ومونده چې اوس پر کارټوني تصويري کيسو سربېره کارټوني فيلمونه هم جوړ شـوي او ډېر مينه وال لري. (۳۲: ۵۰ مخ)

ج: کارټوني عکس

کارټوني عکس ته (کـاريفوټو) يـا (فوټوکـاتور) هـم وايـي چـې اکـثره پـه اجتماعـي رسـنيو کـې خپرېـږي او د کاريکـاتور پـر ځـای کـار ځنــې اخيستل کېږي. کله چې کمپيوټر او بيـا د رسـامۍ او ګرافيـک سـافټ وېرونه جوړ شول، نو کارټوني عکسـونو هـم رسـنيو تـه لاره ومونـده. پـه کارټوني عکس کې د يو چا واقعي عکس له خپل تناسـب څخـه ايسـتل کېږي، اصلي عکس او کارټوني شکل يې سره ګـډ او نـوی عکـس ځنــې جوړېږي. کارټوني عکسونه اکثره د هجوې په موخه جوړېږي چې هدف يې د يو چا سپکاوی وي. (۴: ۱۵۴ مخ)

د: طنزي انځور

طنزي انځور د يو چا يا يوه شي واقعي انځور ته ويل کېږي او هيڅ ډول ګوتي نه پکې وهل کېږي. دا ډول انځورونه په افغانستان کې تـازه دود شوي او اکثره يې په اجتماعي رسنيو کې خپرېږي. تر دې مهاله چـې ما د طنز په اړه ځومره څېړنې کړي، نو د طنز د دې شکل په اړه مې څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي لوستي، ځکه مې نو د (طنزي انځور) نوم ورکړ. د طنز په دې شکل کې د ټولنې تل پاتې او همېشني موضوعات نه را اخيستل کېږي، بلکې اکثره يې لنډ مهاله اجتماعي، سياسي، اقتصادي او فرهنگي حالات بيانوي. کېداى شي چې د وخت په تېرېدو سره خلک د دې ډول طنزونو په پيغام باندې پوه هم نه شي، مثلا په افغانستان کې د ولسمشرۍ دريم ځل انتخاباتو نتايج ډېر وځنډېدل، داسې مجلس به نه و چې هلته به دا موضوع نه يادېده. په دې اړه په اجتماعي رسنيو کې د اوښ يو انځور خپور شو چې له يوې کنډوالې څخه يې پر دېوال سر راپورته کړى وي او ورسره ليکل شوي وه چې: ((وا خلکو! هغه د انتخاباتو نتايج څنگه شوه؟)) تر ۲۰۱۵م کال وروسته د افغانستان ډېرى ځوانانو د کار لپاره اروپا ته مخه کړل. په دوى کې داسې ځوانان هم ول چې هيڅ ډول اقتصادي او امنيتي ستونزې يې نه درلودې، بس هسې د اروپا ژوند يې خوښ و. په دې وخت کې د يوه خره انځور خپور شو چې خاوند يې له غوجلې څخه دباندې راکشوي، خو خر شاته زورونه وهي. ورسره ليکل شوي و چې: ((زه له اروپا پرته ځاى کار نه کوم)).

طنزي انځورونه پر دوو برخو وېشل کېږي چې په دې ډول دي:

الف: يوازې انځور

دا ډول انځورونه واقعي وي، لکه کارټوني انځور گوتي نه پکې وهل کېږي، خو په خپل ځان کې داسې دوه متضاد حالتونه لري چې ليدونکو ته خندا ورولي، مثلا د ولسي جرگې يو وکيل د غونډې پر مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درانه خوب ویده دی. په یوه سټوډیوم کې کانسرټ جوړ شوی دی. د سټوډیوم څنګ ته د پولیسو یو جنرال په رسمي یونیفارم کې وني ته ختلی او د کانسرټ ننداره کوي.

ب: انځور او تبصره

په دې شکل کې انځور د خندا وړ نه دی، خو له انځور سره لیکل شوې تبصرې انځور د خندا وړ ګرځولی دی. مثلا یو عسکر په مورچل کې په درانه خوب ویده دی او (ویښ زلمی) ورسره لیکل شوی دی. د یوې ډېرې فیشني نجلۍ له نیمه لڅ عکس سره لیکل شوي چې: ((دا نجلۍ ډېره بېوزله ده، آن دا چې بېچارګۍ د اغوستو کالي هم نه لري)).

۴: تمثیلي طنز

تمثیلي هنر له ډېرو پخوا زمانو راهیسې د ادبیاتو په تاریخ کې یو ځانګړی او مهم بحث دی. دا بحث د ادبپوهانو له خوا د تمثیلي هنر، داستاني ادب او ډراماټیک ادب په نومونو یاد شوی ، خو په وروستیو وختونو کې دا وېش تر پخوا دقیق شوی دی. هغه داستان چې د کاغذ پر مخ لیکل شوی وي داستاني ادب ورته ویلای شو، خو کله چې د سټیج پر سر تمثیل شي، فیلم یا ډرامه وربانديې جوړه شي د ادبیاتو له ډلې څخه وزي او د هنر د یوې بلې کورنۍ غړی بلل کېږي چې تمثیلي هنر یې بولي.(۳۸: ۱۲۵ مخ)

که څه هم اوس مهال هره ډرامه، تیاتر او فیلم د یوې لیکلي کیسې له مخې تمثیل کېږي، خو له یاده کیسې یا نکلونه کول خورا اوږد تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. په لرغوني يونان کې د راپسودونه (Rhapsodes) په نوم يوه ډله نکلچيان اوسېدل. دوی به خلکو ته د (ايلياد) او (اوديسه) او داسې نور شفاهي نکلونه کول چې خلکو به ډېر خوښول. دې نکلچيانو به يوازې نکلونه نه کول، بلکې ځينې حرکات به يې هم ورسره اجرا کول چې اوسنی تمثيل ورته ويلای شو.(۴۳: ۴ مخ)

نو ويلای شو هغه طنزي کيسه چې په ژوندۍ بڼه پر ستېج باندې تمثيل شي، فيلم ورباندې جوړ شي، ډرامه ورباندې جوړه شي او يا د سينما يا ټلويزيون له لارې ننداري ته وړاندې شي، تمثيلي طنز بلل کېږي. په تمثيلي طنزونو کې نه يوازې دا چې د ليکوالو تمثيلي پارچې، طنزي لنډې کيسې او طنزي ناولونه راځي، بلکې هغه ولسي يا شفاهي طنزي کيسې هم د تمثيلي طنز برخه بلل کېږي چې د ولسي خلکو له خوا تمثيل کېږي. په پښتني ولسي ادب کې ګڼ شمېر داسې کيسې لرو چې طنزي رنګ لري او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې رانغاړل شوي وي. دا ډول کيسې په مېلو او ښاديو کې هم د نارينه وو او هم ښځمنو له خوا تمثيل کېږي.(۵۱: ۱۴۰ مخ)

د طنزي ممثلينو له ډلې څخه يو هم عبدالخالق و چې په (سنګر حوالدار) سره يې شهرت درلود او له نن څخه نژدې اويا کاله پخوا يې په کندهار کې د ښادۍ محفلونه تاوده ساتلي وو. سنګر حوالدار به په مېلو، ښاديو او کانسرټونو کې د مونولاګ په بڼه ځينې ولسي- کيسې تمثيل کولې چې يوه بېلګه يې د شکور ماما کيسه ده.

پخوا يې د ارګ يا پاچا ساتونکي ته (شاهي) ويل. کله چې دسقاو زوی حبيب الله کلکاني کابل ونيو او غازي امان الله خان له کابل څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووت، نو شاهیان هم خپلو کورونو ته ولاړل. په دې تښتېدلیو عسکرو کې شکور ماما هم شامل و چې له خپلو څو ملګرو سره کندهار ته روان و. شکور ماما دوی په سره ژمي کې غزني ته ورسېدل او هلته یوه مسجد ته ورغلل چې شپه تېره کړي. مسجد تاوخانه درلوده او شکور ماما دوی ښه تاوده شول، خو نابېره مسجد ته ملا صاحب راغی او شکور ماما دوی ته یې وویل: ((بې دینانو ورسئ اودسونه تازه کړئ او لمونځونه وکړئ!)) شکور ماما د اوداسه لپاره یوه کاریز ته ولاړ. دا چې له یوې خوا یې ټوله ورځ پلې مزل کړی او ډېر ستومانه و او له بلې خوا اوبه هم ډېرې سړې وې، نو استنجا وهل ډېره ځوروونکې ورته وبرېښېده. هر وار چې به یې لپه له اوبو ډکه کړه، نو ملا صاحب ته به په قهر شو: ((ملا خدای دې خوار کړه، ما او خدای سره پرېږده چې لمونځ کوم او که یې نه کوم،ستا یې زما او خدا تر منځ څه؟)). شکور ماما تر اوداسه وروسته مسجد ته راغی او لمونځ یې وکړ. په دې وخت کې د اصغر په نوم یوه خان ډوډۍ ورته راواستول.

سنګر حوالدار د شکور ماما په رول کې ټول هغه څه بیانوي چې له کابل څخه بیا تر کندهار پورې په لاره کې ورباندې تېر شوي او یا یې لیدلي دي. سنګر حوالدار د کیسې د ټولو کرکټرونو رول یوازې لوبوي او په کیسه کې طبیعي غږونه (Sound effects) هم خپله تر خوله باسي. دا کیسه که څه هم فولکلوریکه یا ولسي بڼه لري، خوپه اماني دوره کې د ارګ د ساتونکو یو روښانه انځور یې بللای شو.(۱۸: ٦٩ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز قالبونه

مخکې مو وویل چې طنز څکه خپلواک ژانر نه دی چې د هر ژانر په قالب یا لوښي کې لیکل کېدای شي، که هغه منظوم او یا منثور، شفاهي یا تحریري، ادبي یا ژورنالیستیک او یا د لیکنې نور قالبونه وي. پخوانیو لیکوالو طنز پر دوو ډولونو وېشه چې یو ادبي او بل یې ژورنالیستیک طنز باله. د دوی هدف دا و چې طنز یوازې په ادبي او ژورنالیستیک قالب کې لیکل کېدای شي، خو اوس موږ ګورو چې طنز د لیکنې په هر قالب کې لیکل کېدای شي لکه طنزي خاطرات، طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاموس، طنزي فـال کتـل، طنـزي دائـرة المعـارف، طنـزي ژونـدلیک او داسې نور.

د طنزي قالب او پاروډي تر منځ یوه نازکه پوله موجوده ده. په پاروډي کې هم یوه زاړه قالب ته نوې محتوا ور اچول کېـږي او د طنـزي محتـوا لپاره هم زوړ قالب غوره کېږي، خو توپیر یې دا دی چې په پاروډي کـې له یوه مشـهور قالـب، کمپـوز، لحـن، لبـاس، خـبرو او حرکـاتوسره نـوې نسخه تړل کېږي، خو د طنزي قالب لپاره د پخواني قالـب شـهرت مهـم نه دی. مثلا موږ په پښتو ژبه کې یو مشهور متل لرو چې وایي: ((د خره مرګ د سپو اختر دی)). اوس که ووایو چـې: ((د مـوټرو ټکـر د ترافیکـو اختر دی))، نو دا پاروډي شوه، خـو کـه یـو طنـز د راپـور، خـبر، مرکـې، تبصرې، سفرنامې، لنډې کیسې، هـایکو،څلوریځې او مثنـوي پـه قالـب کې ولیکو پاروډي نه بلل کېږي. که څه هـم ادبي، ژورنالیسـتیک او نـور قالبونه د سبک له مخې پاروډۍ ته ورته دي، خو مطلق پاروډي ځکه نه شو ورته ویلای چې د نوي نسخې له مخـې لوسـتونکو تـه زړه نسـخه نـه وریادوي او دوو نسخو تر منځ توپیرونو ته یې پام نه وراوړي.

 په عمومي ډول یو هنري اثر له دوو توکو څخه جوړ دی چې یـو محتـوا او بل یې شکل یا قالب دی. لومړی د لیکوال ذهن ته یوه سـوژه، خیـال یا مفکوره راځي او بیا د هغه د وړاندې کولو لپاره یو قالب غـوره کـوي. د ښه هنري اثر ځانګړتیا دا ده چې محتوا او قالب داسې سره اغږل شـوي او ګډ شـوي وي چـې لوسـتونکی یـې ګـردسره د بېلتـون احسـاس و نـه کړي. (۲۱: ۲۰۲ - ۲۰۳ مخونه)

د قالب غوره کولو پر مهال باید دا دوه ټکي په پام کې ونیول شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د محتوا او قالب تر منځ تناسب

د غوړیو جوړولو فابریکه چې بازار ته څومره اندازه غوړي استوي، نو په هماغه اندازه قالب یا لوښی ورته غوره کوي لکه بېلر، حلبي قطۍ یا ټیم، بوتل، ستل او پلاسټیکي کڅوړه، نو باید دغه ډول د طنز قالب هم د محتوا د حجم له مخې غوره شي. که موږ یوه کوچنۍ طنزي محتوا چې د متل، خبر، څلوريځې او نورو کوچنيو قالبونو په اندازه وي او موږ يې د لنډې کيسې یا ناول په قالب کې وړاندې کړو، داسې ښکاري لکه په پنځه کلن ماشوم چې د پلار جامې واغوستل شي یا یوه اوږده طنزي کیسه چې باید د ناول یا رومان په قالب کې وړاندې کېدای شي، خو موږ يې د لنډې نثري ټوټې په بڼه وړاندې کړو، داسې مثال لري لکه څوک چې غواړي د پنځه کلن ماشوم کالي د هغه پلار ته ورواغوندي.

ب: د قالب له ځانګړتیاوو سره د لیکوال اشنایي

کله چې طنز لیکوال د محتوا له حجم او اندازې سره سم قالب غوره کړ، باید وګوري چې ایا د غوره شوي قالب له ځانګړتیاوو سره بلددی که نه؟ مثلاً له یو چا سره دریشي ښه ایسي او د دریشۍ لپاره يې مناسب ټوکر رانیو او بیا يې ګنډونکي ته یووړ، خو که دا ګنډونکی دریشي- نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي جوړولای د دریشۍ انتخاب ګټه و نه کړه. که یو طنز لیکوال شاعر نه وي او لږ تر لږه د نظم له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره بلد نه وي، د نظم په قالب کې طنز نه شي لیکلای. که یو طنز لیکوال د لنډې کیسې راپور، خبر، ګردي مېز او نورو قالبونو له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره اشنا نه وي، واضح خبره ده چې په دې قالبونو کې طنز نه شي لیکلای، نو په کار ده چې طنز لیکوال له خپل تغړسره سمې پښې وغځوي او داسې قالب غوره کړي چې دی وربانـدې لاسبری وي، که داسې و نه کړي، نو د شکل او محتوا تر منځ توپیر له ورایه ښکاري او د طنز هنري اړخ ته زیان رسېږي.

په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې نظم تر نثر مشر ـ دی، دغسې ـ د طنز لومړني څرکونه هم په نظم کې لیدل کېږي، خو د شلمې پېړۍ له وروستۍ نیمایي څخه په نثري قالبونو کې طنز لیکل دود شوي دي. دلته په ټولو قالبونو کې د لیکل شویو طنزونو بېلګې راوړل بحث ډېر اوږدوي ، نو د بحث د لنډون لپاره به د طنزي قالبونو یو څو بېلګې راوړو.

د نظم بېلګه:

د دوو وروڼو وېش

کشره وروره هر څه غواړې دا یې ستا
د بابا د میراث ښه اشیا یې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کور ټول کالي زاړه دي، ماتې راکړه
پتنوسپوښ دی نوی نزی، ها یې ستا

ها پایزېب دي د بې رحمي میرې زما وي
ها د لاس تسبېح د مړه بابا یې ستا
ها بدخویه ازاري اوښ ما ته راکړه
مجلسي پیشو د ګران بابا یې ستا

د دوو ورځو فاتحې خرڅ راته راکړه
غړغړې، نارې، ماتم ژړا یې ستا

دا موجودي پیسې ډېري زما په کار دي
په دباندې کې د پور ادا یې ستا

ها د درو زړو باغو قباله راکړه
د اوبو کوزه، کارېز، کلا یې ستا

ها پنځه وداني ځمکي ما ته راکړه
اس، پسه، خر و غویی او غوا یې ستا

د سرای غولی دي زما تر شریفې وي
تر اسمانه د لوړ بام هوا یې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها مات څنډې د صابون دېگ دي زما وي
ها کاچوغه د خوږې حلوا يې ستا

شپږ گډوې، دوه صافي گان، کفگير دي زما وي
لوى گړونج او سلواغه د څا يې ستا

مخلص ورورہ که راضي يې خو به ښه وي
او که نه يې زما د سر بلا يې ستا.
(۳۷: ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونه)

د ځلوريځې بېلگه:
تقديريان
څومره چې مريد کې وي خرتوب هغه پتير خوري
داسې صدر وايه چې ډوډۍ سره وزير خوري
وگوره دي بل ته چې برېتک يې ببر کړى دى
کسب نه هنر شته، خان لالا يې په تقدير خوري.
(۳۰: ۷۰۲ - ۷۰۳ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثنوي بېلګه:

ګونډي په جنت کې

د شينوارو په مالت کې يو ملا و
هم مشهورپه نصيحت هم په تقوا و
ورته ناست به کليوال وه په سلګونو
راروانې وې جوپې د عالمونو
مسئلې به يې چې هره ورځ کولې
د ولس له سترګو اوښکې تويېدلې
ټول مخلوق دده په خوله دده په زړه وه
ښځې، نر وه که زلمي وه که زاړه وه
که د سر او که د مال پر سر دعوې وې
فيصلې به د ملا صاحب له خولې وې
يوه ورځ يې کړې کيسې د دوزخونو
د مارانو، لړمانو او اورونو
ويل يې ښه کوئ له بدو توبه ګار سئ
او که نه نو په غضب به ګرفتار سئ
هسې نه چې له شيطان سره پرلارسئ
اور لړوني د دوزخ د سره انګار سئ
د يوه لمانځه اويازره غوټې دي
د دوزخ ژورې کندې او شېلې دي
اويا کاله په غوټه کې دي اورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر يو کال يې زمونږ اويازره کلونه
څه به وايم د مارانو لړمانو
د دوزخه په امان سئ مومنانو
هر يو مار لري اويا زره سرونه
په هر سر کې يې اويازره غاښونه
هر لړم لري اويازره نېښونه
په هر نيښ کې يې د زهرو خروارونه
څوک به لوېږي په غاښو کې د مارانو
څوک به شومه وي د اور د لړمانو
چې پر لاره د ابليس څوک برابر وي
تر ابده به يې ځای دغه سقر وي
خدای ورکړي مومنانو ته باغونه
پيدا کړي يې فردوس او جنتونه
ښکلي سروکال تازه خوږې مېوې وي
جگې ونې تکې شنې، يخې سايې وي
د شربتو او شيدو لري حوضونه
په ويالو کې يې بهيږي شرابونه
هر مومن ته دومره ځمکې وررسېږي
چې اسونه ښکلي ځغلي ستړي کېږي
د ياقوتو زمردو يې قصرونه
د طلا ښکلي ځلېږي قنديلونه
هرمومن ته اوياحوري وي ولاړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایستې وي لکه بتې جگې غاړې
تر بیلوړو یې روښان وي اندامونه
له وریښمو یې جوړ سوي مړوندونه
لا اویا ورته ولاړ ښایسته غلمان وي
د مومن امر ته گوري غلامان وي
یو تر بله وي ښایسته داسې ښکارېږي
لکه لعل د مرغلرو چې ځلېږي
کړی ورځ د جنتې کړې خدمتونه
په لاسو کې یې د سرو میو جامونه
او که څوک تر نورو خلکو پرهیزگار وي
تل مشغول په بنده گۍ د خپل بادار وي
لا په برخه به یې نور وي نعمتونه
غلمان حورې او د سروزرو قصرونه
چې په شپه کړې د خالق عبادتونه
خدای به ورکړي د ښایستو حورو پوځونه
په دا منځ کې یو پښتون سو ورته پورته
خوله یې خلاصه کړه په سوال د ملا لور ته
ویل جار سمه د خدای تر نعمتونو
هم تر حورو هم غلمانو هم قصرونو
خدای دې موږ ته هم نصیب کړې جنتونه
د شیدو او د شرابو ډک سیندونه
مگر وایه په جنت کې هم بدې سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قومونو له تربرو سره سیالي سته؟
یو د بل په دښمنۍ کي وژل کېږي؟
په بدۍ کي چاته ښځي وررسېږي؟
ملا وویل! سړیه ته غافل یې
ته روان پر کږو لارو د باطل یې
چې هرچا ته خپله برخه وررسېږي
د ګوندیو ضرورت نه لیده کېږي
چې نه مرګ، نه ناروغي، نه غریبي وي
لا به څوک وي چې په خیال کي یې بدي وي؟
پښتانه ویل زما نه دي جنتونه
بې غیرتو ته کوه نصیحتونه
څه توپیر دی د انسان او د وزګړي
چې په چا باندي پور نه لري د مړي
د هغې بدۍ مزه وي په قرنونو
چې نیکه یې کیسې وکړي د نیکونو
ژوند هغه دی چې دي زړه له خروښه ډک وي
درسره وي سل ګولۍ ډک دي ټوپک وي
دا څه ژوند دی چې نه جنګ وي نه تربور وي
نه دي لاس د خپل تربور په وینو سور وي
نه د اصل او کم اصل وي خبري
نه د چا له توري پورته سي بڅري
نه د (بیټ)نه د (سړبن) خبري کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه غلجی نه درانی به معلومېږي
نه دا ځای د میړنو، نه پښتنو دی
چې د بل په خیرات پایي د هغو دی
دا جنت یا د ملا یا د میرزا دی
یا چې نه لري غیرت د هغه چا دی
پښتانه خدای پیدا کړي په بدي کي
ورور له ورورسره اوسېږي په ګوندي کي
ځوک اصیل ځوک پیدا سوي کم اصلان دي
وایه څنګه په جنت کي په یو شان دي؟
(۱۰: ۳۱۵ - ۳۲۰ مخونه)

د هایکو بېلګه:

چت باندې ناسته وه هلال کمېټۍ
موږ يې په تمه و چې میاشت به ګوري
هغوی له پاسه جینکو ته کتل. (۲۸: ۲۵مخ)

د ډرامې بېلګه:

د سرک پروژه

لومړۍ صحنه:

انجنیر دلبر خان: (په وارخطایي) رئیس صاحب هیئت راغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئیس: (په بې پروایي) نو رادي شي ولي وارخطا یې؟
انجنیر: (په وارخطایي) صاحب د سړک به څه ځواب ورکوو؟
رئیس: ولي په سړک څه شوي دي؟
انجنیر: بودیجه خلاصه شوه او د سړک پنځمه برخه لا هم نـه ده جـوړه شوې
رئیس: (په خندا) یاره دلبرخانه لکه د مرغۍ دومره وړوکی زړه دي دی، ما ویل چې ته به څومره غټ زړه لرې
انجنیر: صاحب په غټوالي مي مه تېروځه، په دغسي کارونو کې ډېر بـې زړه یم
رئیس: زه پوهېږم، خو که په یوه بله پروژه کې هم راسره وې، نـو دا وېـره به دي نه وي
انجنیر: صاحب اوس دا ووایه چې هیئت ته به څه ځواب وایو؟
رئیس: د مصرف سندونه دي جوړ کړي که نه؟
انجنیر: هو سندونه مې جوړ کړي، خو که هغوی سـړک وګـوري، بیـا بـه څه کوو؟
رئیس: هغه دوه لکه ډالر چي پاته وه، هغه خو لرو که نه؟
انجنیر: هو هغه لرو، خو د یونیم ملیون نورو ډالرو ځواب به څنګه ورکوو؟
رئیس: (په خندا) وا لېونیـه! دا دوه لکـه ډالـر د هغـه دوه ملیونـو ډالـرو ځواب ویلای شي
انجنیر: صاحب پوه نه شوم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئيس: (په خندا) وا ساده سړيه! له دې دوو لکو څخه به سمدستي يو لک ډالره هيئت ته ورکړو او پاته يو لک به هم والي صاحب ته ورکړو، نور څه وايې؟

انجنير: (زړه نازړه) ولا صاحب هيڅ مي سر په خلاص نه شو

رئيس: خير دی وروسته به دي سر خلاص شي.

دوهمه صحنه

رئيس: صاحب د سړک کار خو مو وليده؟

د هيئت مشر: هو وموليده، خو ډېر لږ ځای مو جوړ کړی او کار مو ډېر ورو روان دی

رئيس: صاحب ته رښتيا وايې، خو بوديجه خلاصه شوه

د هيئت مشر: (په حيرانتيا) بوديجه خلاصه شوه؟

رئيس: هو صاحب! يوازې دغه يو لک ډالر پاته دي او دا مو ستاسې برخه ساتلې ده، ځکه چې په دې يو لک ډالرو هسې- هم کوم کار نه کېږي

د هيئت مشر: هو رښتيا واياست، ځکه چې حتما به مو د کارگرانو اجوره هم لوړه شوې وي

رئيس: هو صاحب! باور وکړئ چې اوس يو موټر خاوره تر يو موټر خېره هم گرانه ده، همداسې د موټرو کرايې، د کارگرانو مزدوري او نور درواخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هيئت مشر: تاسې ملامت نه ياست، اوس ولاکه څوک تشه خبره هم بې پيسو وکړي. زه حيران يم چې په يو نيم مليون ډالرو مو پر پنځه کيلومتره سړک باندې څومره ډېرې خاورې اچولي دي؟

رئيس: ولا صاحب شپه او ورځ مو پر ځان يوه کړې او کار ته مو اوږه ورکړې ده

د هيئت مشر: څه غم مه کوه، په وزير صاحب حتما تقديرنامه درته اخلم او د هغه بل سړک پروژه هم تاسې ته درکوو، ځکه چې تاسې د کار ډېره ښه تجربه لرئ

رئيس: مننه صاحب، خدای مو زموږ له سره مه کموه

د هيئت مشر: (خاندي) او خدای دي دا توري خاوري هم د سړک له سره نه کموي.

رئيس او د هيئت مشر دواړه خاندي[۱]

د ډايلاګ بېلګه:

پوښتنه: شاعر او ليکوال څه فرق لري؟

ځواب: هيڅ فرق نه لري، بس دومره فرق لري چې ليکوال خپل او شاعر د بل ماغزه خوري.[۲]

---

[۱]: نااشنا، ننګيار، د ګوړې اچار راډيويي خپرونه، ازادی راډيو، کب، لسمه، ۱۳۹۴ه ش

[۲]: اڅکزی، جعفر، سوالا ځوابا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خبر بېلگه:

وزيران بايد رزمي ورزش زده کړي.

در په دره خبري اژانس خبر راکوي چې تر دې وروسته که کوم وزير ولسي جرگې ته د تائيد لپاره معرفي کېږي، نو بايد کنگفو، تيکواندو، پهلواني، کراټه، سوک وهل او کبډي يې زده او ښه پکې تکړه وي، ځکه چې هلته د وکيلانو د بريد امکان ډېر دی. خبر زياتوي چې ورتلونکي وزيران دي د خپلو کميسونو تنې هم ښه کلکې وتړي چې د لاس اچولو پر مهال يې گرېوان څېري نه شي.

د ورزشي چارو پوهان وايي چې دا ډېر ښه زېری دی، ځکه وزيران هسې هم ورزش نه کوي او ورځ په ورځ يې خېټې ختېږي، نو کله چې د وکيلانو د وهلو او څملولو وېره ورسره پيدا شي، ايله به ورزش ته مجبور شي.[۳]

د راپور بېلگه:

له څو کلونو راپه دې خوا د جراحي ډاکټرانو او قصابانو تر منځ لوبه کې ډاکټرانو له قصابانو څخه د لوبي ميدان گټلی و، خو د اتلولۍ په وروستيو لوبو کې چې د عملياتو په برخه کې د ښار د جېب وهونکو (کيسه برانو) او جراحي ډاکټرانو تر منځ ترسره شوې، جېب وهونکو وکولای شول چې په څو ثانيو کې د اپنډيسي او چورې عمليات ترسره

۳: ناآشنا، ننگيار، د گوړي اچار، ازادي راډيو، ۵ ، ثور ۱۳۹۵ ه ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. سرګردان باشي چې د دې لوبې ننداره کوونکی و، د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي:

ما په خپلو ګناهکارو سترګو ولیدل چې یو تن جېب وهونکي په ښاري بس کې د چورې د ناروغ عملیات په بریالیتوب تر سره کړ. همدا راز مې په یو بل بس کې ولیدل چې د یوه سپرلي د جېب په غوځولو سره یې د هغه د اپنډیسي عملیات هم ترسره کړ.

ژوري هیئت تر یو لړ بحثونو وروسته د لوبې کپ د ښار جېب وهونکو ته په دې خاطر ورکړ چې ډاکټران د دې ډول عملیاتو لپاره هم ډېرې پیسې غواړي او هم ناروغان په اوونیو اوونیو په روغتونو او په کتنځیو کې په انتظار کې ورته ناست وي، خو جېب وهونکي دغه ډول عملیات د پیسو او د وخت له ضایع کېدو پرته ترسره کوي. (٦: ۳۸مخ)

د ښیرا بېلګه:

۱: خدای دې د ملي وحدت کابینه درځخه جوړه کړي چې نه مرې او نه رغېږې.

۲:خدای دې د پوهنتون محصل کړه چې د ورځې له خوا نجونو ته د کتلو او شپې له خوا د برېښنا د نشتوالي له امله درس نه شې ویلای.

۳: خدای دې د پارلمان وکیل کړه چې د پنځو کالو لپاره د خپل ولایت، کلي او ولس مخ و نه وینې.

۴:خدای دې ماستر کړه چې نه دولت کار درکوي او نه د خلکو له شرمه ریږی چلولای شې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵: خدای دي په کانکور کې د ادبیاتو پوهنځي ته کامیاب کړه چې نه دي د استادانو املا زده وي او نه یې په څلور کاله کې تا ته درزده کړي.

(عبدالنافع، همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ليکلو تخنيکونه

ټول پوهېږو چې غالۍ له وړيو جوړه شوې، خو دا چې له وړيو څخه تارونه څنګه جوړ شوي، څنګه رنګ شوي او بيا دا تارونه څنګه سره اوبدل شوي د غالۍ اوبدونکي ځانګړي تخنيکونه (Techniques) بلل کېږي. د غالۍ رنګ، ګلان، د ګلانو ډولونه، د ګلانو او رنګونو تناسب او نور ظرافتونه د ځانګړو تخنيکونومحصول بلل کېږي. موږ مخکې وويل چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې يو خندوونکی انځور او بل انتقاد دی، خو په دې بحث کې زموږ موضوع دا ده چې په ليکنه کې انتقاد او خندوونکی انځور يا ظرافت څنګه په هنري ډول سره وګنډو؟ د هر رکن مقدار او د دې دوو ارکانو تر منځ تناسب څنګه په پام کې ونيسو؟

لکه څنګه چې يو انځورګر د خپل هنري اثر د تخليق لپاره رنګونه کاروي، دغه ډول يو اديب له لفظونو څخه کار اخلي. دا چې الفاظ بايد څنګه وکارول شي بېلابېل تخنيکونه لري چې ادبي صنعتونه هم ورته ويلای شو. په ادبياتو کې ادبي صنعتونه خورا اوږد بحث او ډېر ډولونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، خوموږ په دې بحث کې یو څو ادبي صنعتونه را اخلو او د طنز په رڼا کې يې تشریح کوو.

طنزي تخنیکونه په مجموع کې پر دوه ډوله وېشل کېږي چې یو معنوي او بل لفظي تخنیکونه دي. معنوي او لفظي تخنیکونه هر یو یې خپل اغېز او مینه وال لر ي، خو لفظي تخنیکونه دا نیمګړتیا لري چې یوازې په خپله ژبه کې اغېز لري، که بلې ژبې ته وژباړل شي، اغېز بایلي او لوستونکي نه شي خندولای. هغه طنز لیکوال چې اثار يې په نورو ژبو ترجمه شوي او نړیوال شهرت يې موندلی، د بریالیتوب یو راز يې دا دی چې هغوی په خپلو طنزونو کې له معنوي تخنیکونو څخه کار اخیستی دی. د یادونې وړ ده چې دا تخنیکونه د طنز تر څنګ په کومیډې، هزل او هجوه کې هم کارول کېږي.

۱: پېښې یا تقلید (Parody)

هغه ادبي تقلید چې په هغه کې د یوه اصلي اثر شکلي او سبکي ځانګړتیاوې خوندي، خو محتوا او موضوع يې بدلون موندلی وي، پېښې یا پاروډي نومېږي. د دې تخنیک له مخې په یوه مشهور او پخواني قالب کې نوې محتوا وړاندې کېږي او نوې نسخه داسې نښې نښانې لري چې سړي ته پخوانۍ نسخه وریادوي. کله چې د نوي او پخوانۍ نسخې تر منځ توپیرونو ته د خلکو پام ورواوړي، نو خندا ورځي. (۴۴: ۴-۳ مخونه)

پاروډي څلور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډ ډول تشریح کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د ادبي سبک پېښې

د سبک پېښو ډېر رواج موندلی او ډېر لوستونکي لري. تر دې مهاله په پښتو کې د ګڼ شمېر هنري اثارو سبکونه پارودې شوي دي. لکه متلونه، لنډۍ، ویاړنه، بابولاله، نشرـح، د موسیقۍ کمپوزونه او داسې نور.په پښتو ژبه کې تر ټولو لرغونی لاسته راغلی هنري اثر د امیر کروړ ویاړنه ده. امیر کروړ د امیر پولاد زوی او په دوهمه هجري پېړۍ کې یې اوسنی غور او څېرمه سیمې تر ولاک لاندې وې. امیرکروړ له خپل پلار سره په څو جګړو کې برخه اخیستې او ډېرې جګړې یې ګټلي دي. دی د جنګي اتلوالۍ تر څنګ شاعر هم و چې خپلې جنګي سوبې یې په یوه ویاړنه کې یادې کړې دي.(۴۵: ۱۱-۴۴ مخونه)

دوولس سوه کاله وروسته په غور کې یو ستر ناورین پېښ شو. د (۱۳۹۴ ش کال) د لړم په میاشت کې یوه شل کلنه مېرمن چې (رخشانه) نومېده یو چا ته په زوره واده شوه، خو رخشانې دا واده و نه مانه او د خپلې خوښې یو ځوان یې خوښ کړ. په دې ډول د خلکو له خوا په زنا تورنه او د صحرایي محاکمې په نتیجه کې یې سنګسار کړه چې دې سنګسار په ملي او نړیواله کچه غبرګونونه راوپارول. په دې لړ کې لیکوال او شاعر محمدیار یار د امیر کروړ د ویاړنې سبک پارودې کړ او په دې ډول یې د رخشانې د سنګسارولو پر وړاندې خپل غبرګون وښود. د ښاغلي یار شعر تر ډېره بریده هجویه بڼه لري چې په دې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخشانې ته د امير كروړد زوی وياړنه

زه يم زمرى بل د سنگسار داسې اتل‌نسته
د غور په غبږ کې رخشانې ته بل اجل‌نسته
داسې غوبل نسته
له ما اتل نسته

***

د شهوت غشي مې برېښنا ځي پر ښځمنو باندې
په ژوبله يونم يرغالم پر ناموسونو باندې
پر عفتونو باندې
له ما اتل نسته

***

زما د وحشت پر خول تاوېږي دوږخونه اهاړ
د غور غرور مې پښو کې پروت دی غرق په وينو لتاړ
کړم ايوادونه اوجاړ
له ما اتل نسته

***

زما د ترور تر تورې لاندې دی هرات و تخار
کړم د كابل او سرپل پېغلتوبونه سنگسار
کوي ابليس افتخار
له ما اتل نسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبښکې له سترګو د انسان د پاکې موربهوم
په هریرود، آمو، ارغند، کونړ کې اور بهوم
وینې هر لور بهوم
له ما اتل نسته
***
د کندز سوبه مې په حکم د لاهور وکړه
په ټیټو سترګو، سرټیټي مې د دې ورور وکړه
سپکه مې مور وکړه
له ما اتل نسته
***
خپلو وګړو لره غور کې لوی پېغورجوړوم
د خور پر سترګو سوداګر ګرځوم شور جوړوم
د دین انځور جوړوم
له ما اتل نسته
***
پر خپلو خلکو باندې قهر له خپل زړه نه کوم
دوی په پردي سوځي وهم ښه یې ځپنه کوم
کور یې سوځنه کوم
له ما اتل نسته
***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غور د غرونو پر غرور کوم غوبل ويرغال
نړۍ ته ښيم ننداره د خپل وحشت وقتال
په ورځو، شپو، مياشتو کال
له ما اتل نسته.

ب: د خبرو، اواز او حرکاتو پېښې

هر انسان جلا اواز، خبرو کولو انداز او خبرو کولو ځانګړي حرکات (Body Language) لري. په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د اواز، خبرو کولو ډول او حرکاتو پېښې کېږي چې دا ډول تخنيک تر ډېره بريده په تمثيلي هنر کې کارول کېږي. ځينې ممثلين يا ناټکيان د خپل هېواد يا نړۍ مشهورو اشخاصو د اواز، خبرو او حرکاتو پېښې کوي چې ډېر مينه وال لري. ځينې حيوانات هم داسې روزل شوي چې د انسانانو پېښې وکړي، مثلا آس اتڼ کوي، بيزو د انسان په ډول پر دوو پښو ځي يا د خپل خاوند له سر څخه سپږي راباسي. دغه ډول يو شمېر ممثلين هم د حيواناتو د اواز او حرکاتو پېښې کوي، مثلا پر څلورو ځي يا د سپي په شان غاپي يا د خره په شان هينګارې وهي.

ج: د جامو او سينګار پېښې (Travesty)

په دې ډول تخنيک کې يو څوک د يوه مشهور شخص په ډول کالي اغوندي او ځان هغسي جوړوي. مثلا چارلي چاپلين به خپل برېتونه او نور لباس د هيټلر پر ډول جوړاوه او بيا به يې داسې حرکات کول چې هټلر مسخره او سپک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د فکر او دريځ پېښې (Burlesque)

په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د فکر او دريځ پېښې کېږي او معمولاً يو څوک د خپل ظاهري جوړښت خلاف دريځ غوره کوي. مثلا يو موږ او شتمن سړی د سوالگرانو غوندې موقف نيسي يا دا چې يو څوک د بنې له مخې سوالگر او بېوزله ښکاري، خو نابېره څرگنده شي چې نوموړی ډېر شتمن سړی دی يا د پوهنتون استاد په ټولگي کې د پوډري غوندې خبرې کوي يا پوډري ستيج ته پورته شي او د پوهنتون د استاد يا سياستوال غوندې وينا پيل کړي.

۲: گروټېسک (Grotesque)

په دې تخنيک کې کرکټرونه د خندا تر څنگ لوستونکي ډاروي هم. پخوا له دې تخنيک څخه يوازې په کارټون کې کار اخيستل کېده، مثلا انسان ته به يې لکۍ، اوږده غاښونه، ښکرونه، ببر وېښتان، اوږده غوږونه او ډاروونکې څېره ورکوله، خو اوس دې تخنيک د هنر نورو برخو ته هم لاره موندلې ده. گروټېسک د کوميډي او تراژيدۍ، خيال او واقعيت مشترک انځور دی. د دې تخنيک په مرسته کولای شو چې يو خندوونکی تخيل له واقعيت سره وتړو.

د نامتو روسي ليکوال يوگني زمياتين (Yevgeny Zamyatin) طنزي رومان چې (د قضا او قدر هگۍ) نومېږي د همدې تخنيک په مرسته ليکل شوی دی.د دې رومان مرکزي کرکټر د ژويپوهنې (Zoology) يو پروفيسر دی چې (پرسيکوف) نومېږي. نوموړی غواړي يوه سوربخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعاع کشف او بیا د دې شعاع په مرسته د ژوندیو موجوداتو بدن لوی کړي. باالاخره بریالی کېږي چې ډېرې لویې چرګې تولید کړي. دا چرګې خورا لویې هګۍ اچوي، خو یوه ورځ نابېره له دې هګیو څخه ډېر غټ چرګان، ماران، سمسارې او نور حیوانات راوزي او پروفیسر- خوري.

(۴۹: ۳۰ - ۳۲ مخونه)

د یو زر و یوه شپه نکلونو یوه برخه (د سیندباد سفرونه) نومېږي. په دې نکلونو کې سیندباد د خپل سفر خاطرات خپل یوه مېلمه ته بیانوي. دی د خپل سفر په بهیر کې له داسې ژوندیو موجوداتو سره مخ کېږي چې عجیبې او غریبې جولې او بڼې لري. مثلاً یوه برخه یې داسي ده: ((په یوه جزیره کې مو یوه لویه ماهۍ ولیده. ماهۍ ته چې ورننوتو،نو نابېره مویو لوی دېب (دېو) مخ ته ودرېد. دېب له رنګه تک تور او لکه یوه جګه ونه دومره لوړ و. سر یې د سپي او غوږونه یې ډېر اوږده او پر اوږو پراته وو، یوازې یوه سترګه یې درلوده چې هغه هم د پزې پر سر وه)). (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

په وروستیو کې د ګروټېسک تخنیک سینمایي هنر ته هم لار موندلې او د دې تخنیک په مرسته ګڼ شمېر کارټوني فیلمونه جوړ شوي لکه د شریک (Shrek) کارټوني فیلم چې مرکزي کرکټریې له جسمي پلوه عجیب او غریب جوړښت لري. د متضادو عناصرو ګډ انځور، خندا، ډار ، مبالغه او غیر عادي حالتونه د ګروټېسک عمده ځانګړتیاوې بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: د ژویو نکلونه (Fable)

نکلونه ډېر لرغونی تاریخ او په شفاهي ادب کې خورا لوړ مقام لري لکه د لرغوني یونان، روم، هند او مصر شفاهي ادبیات. تر میلاد اته پېړۍ مخکې د لرغوني یونان په ادبیاتو کې نکلونو ور ځای درلود، چې د هیسوډ (Hesiod) نومي شاعر په اثارو کې د باز او بلبل کیسه یې یوه بېلگه ده. نکلونه نه یوازې دا چې په شفاهي بڼه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږل شوي او په دې ډول یې زرگونه کاله ژوند کړی، بلکې یو شمېر نکلونه لیکوالو هم لیکلي چې ځینو یې دا کار د سیاسي، اجتماعي او تعلیمي هدفونو لپاره کړی دی.(۲۲: ۱۸۹ – ۱۹۱ مخونه)

پخوانیو خلکو د سیاسي، اجتماعي، تعلیمي او فرهنگي مسایلو په اړه خپل نظریات په کیسو او افسانو کې خوندي کول. د دې ډول اثارو یوه بېلگه (کلیله او دمنه) کتاب دی چې د لرغوني اریایي دورې افسانې پکې خوندي شوي.دا نکلونه په هندوستان کې (ویشنو سارما) په سانسکریټ ژبه راغونډ کړي او د (پنچه تانتره) په نوم شهرت لري. دا کتاب چې اکثره کرکټرونه یې حیوانات او تعلیمي پیغامونه لري، له سانسکریټ څخه په پهلوي ژبه ترجمه او په دې ډول یې اسلامي هېوادونو ته لاره موندلې ده.(۲۰: ۲۰ - ۲۱ مخونه)

نکلونه ځکه زرگونه کاله وروسته هم ډېر مینه وال لري چې اکثره کرکټرونه یې ژوي او د کرکټرونو تر څنگ کشمکش، پېښې او چاپېریال خلاف العاده انځور وړاندې کوي او په دې ډول د تعجب، خندا او تلوسې سبب کېږي. نوي داستاني اثار که څه هم ځینې یې رښتیا او یا رښتیا ته ورته او انساني عقل یې مني، خو په واقعي کیسو کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوي د سېمبولونو په توګه کارېږي او په کیسه کې د تخیل تومنه پیدا کوي. په معاصر داستاني ادب په تېره بیا طنز کې حیواني کرکټرونه جوړول د طنز له بریالیو تخنیکونو څخه ګڼل کېږي. لکه څنګه چې د ژویو نکلونه ډېر لرغوني دي دغه ډول د همدې تخنیک له مخې لیکل شوي اثار هم اوږد تاریخ لري چې د اریستوفان (مرغان) او (چونګوښې) نومي اثر یې ښه بېلګه ده.

په شلمه پېړۍ کې انګرېز طنز لیکوال جورج آرویل (George Orwell) د څناورو فارم نومي طنزي ناول هم یوه ښه بېلګه ګڼلای شو. دا کتاب یوه سیاسي او اجتماعي کیسه ده چې کرکټرونه یې حیوانان دي. په کیسه کې سرکوزان د څو نورو حیوانانو په مرسته انقلاب کوي، د فارم خاوند له فارم څخه شړي،د فارم ټول واک په لاس کې اخلي او وروسته واکمنه ډله یو د بل په شکنجه کولو او وژلو پیل کوي. دا کتاب چې پر کمونیزم نقد او د پخواني شوروي اتحاد سیمبولیک انځور بلل کېږي، خورا لوړ شهرت لري او د نړۍ په څو ژبو ترجمه شوی دی.

په پښتو ژبه کې (سپي څنګه مډالونه وګټل؟) طنز کرکټرونه هم حیوانان دي. دا داستان د دوو سپیو خاطرات دي چې یو سپی (جنرال براون جیټ) او په افغانستان کې د امریکا له نظامي قواوو سره کار کوي او بل سپی (چارچشمه) نومېږي چې په کابل کې ژوند کوي. د جنرال جیټ وروستۍ دنده د جمهوري ریاست په ماڼۍ (ارګ) کې د خلکو تلاشي کول دي.

یوه ورځ چارچشمه تر یوې مورۍ یا سوړې ارګ ته ورننوزي او له جنرال جیټ سره ویني. جنرال جیټ له چارچشمه سره خواخوږي ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، خپلې ځانګړې کوټې ته يې بيايي، اوبه او خواړه ورکوي او بيا د زړه خواله سره کوي. داستان د ګوانتنامو، ابوغريب، باګرام او کندهار په زندانونو کې د امريکايي عسکرو ظلمونه او کابل کې د جهادي تنظيمونو خپلمنځي جګړې او ناخوالي انځوروي.(۵۵: ۳۶ - ۵۱ مخونه)

۴: خيالي نړۍ (Utopia)

دې تخنيک ته په فارسي کې (ارمان شهر) وايي او معمولا په داستاني طنزونو کې کارول کېږي چې کرکټرونه، چاپېريال، مهال، خبرې، کشمکش، پېښې او داسې نور اړخونه يې خارق العاده او غير طبيعي وي. له دې تخنيک څخه د لومړي ځل لپاره تر ميلاد (۱۲۰) کاله مخکې يوناني مورخ او ليکوال (لوسيان) کار اخيستی دی. د لوسيان داستان د (هيرودت) او (هومر) د سبک له مخې پارودي شوی چې داسې پيل کېږي: ((موږ له خپلو پنځوسو ملګرو سره په سمندر کې سفر پيل کړ. اتيا ورځې وروسته مو کښتۍ يوې داسې جزيرې ته ورسېده چې له عجيبه رازونو څخه ډکه وه. له يوه ډبرليک څخه پوه شوو چې(هراکلس) تر دې ځايه پورې هم راغلی دی)). په دې داستان کې نورې عجيبه پېښې هم راغلي دي، مثلا وايي چې ((يوه زوروره دوړدوړکه (بړبوکۍ) راغله او زموږ کښتۍ يې هوا ته پورته کړه. په هوا کې پورته کېدو، پورته کېدو، پورته کېدو چې اخير سپوږمۍ ته ورسېدو. هلته مو وليدل چې د سپوږمۍ اوسېدونکي پر غټو غټو مرغانو سپاره او د لمر له اوسېدونکو سره د يوه ستوري د ملکيت پر سر په جګړه بوخت دي. په پای کې زموږ کښتۍ بيرته سمندر ته راکښته او يوه نهنګ ژوندۍ تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوني تېره کړه. د نهنګ په خېټه کې یو سمندر اوبه ولاړې وې. د سمندر په منځ کې مو یوه جزیره ولیده او په جزیره کې یو لوی ځنګل هم و. څرنګه چې موږ ډېر وېرېدلو، نو په منده جزیرې ته ورغلو او هلته پټ شولو. یو څه وخت وروسته مو زړه تنګ او په جزیره کې مو ځنګله ته اور واچاوه. د نهنګ نس د ځنګله د اور په لمبو وسوځېد او موږ یې تر خوله بیرته راوغورځولو)). په سمندر کې دا سفر دوام کوي او د (اودیسه) غوندې یوې عجیبه نړۍ ته رسېږي. داستان له مبالغې، درواغو او خیالي انځورونو څخه ډک دی. لوسیان غوښتي چې په خپل دې طنز سره د خپل وخت سیلانیان مسخره او درواغجن وښیي.(۴۲: ۴۹۵ - ۵۱۲ مخونه)

۵: آیروني (Irony)

آیروني هغه طنز ته ویل کې چې د کنایې صنعت پکې کارول شوی وي. آیروني د طنز لیکلو لپاره تر ټولو غوره، موثر او ګټور تخنیک دی. مشهور امریکایي لیکوال (چارلزبرسلر) وایي چې آیروني د کلماتو داسې استعمال ته وایي چې په ښکاره یو مطلب ورڅخه څرګندېږي، خو په واقعیت کې د دې کلماتو برعکس مطلب ورڅخه مراد وي. د آیروني اساسي ځانګړتیا د ظاهر او باطن تر منځ تضاد دی. په دې تخنیک کې یو کرکټر په خوله یو څه وایي، خو اصل واقعیت هغه دی چې دی یې نه وایي. (۳٦: ۳۸ - ۴۷ مخونه)

(افغانستان ته د نوبل جایزه ورکول کېږي) طنز هم د آیروني تخنیک له مخې لیکل شوی دی. په دې طنز کې ولسمشر- یوه کمیسیون ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفه سپارلې وي چې له فقر او بېوزلۍ سره د مبارزې کولو لپاره پلان جوړ کړي. د دې طنز یوه برخه داسې ده: ((د کمیسیون مشر د غونډې پر مهال لکه مارته چې شپېلۍ ووهې غاړه اوږده کړه او ویې ویل : که په افغانستان کې غریب خلک نه وای، نو غربت به هم نه وای. زما په فکر ترڅو چې مو په افغانستان کې غریب خلک نه وي ختم کړي، غربت به هیڅکله هم ختم نه شي. له دې خبرې سره سم د کمیسیون ټولو غړو د تائید په ډول چکچکې وکړې.

د دفاع وزارت استازې د خپلې نیکټایي غوټه ټینگه کړه او ویې ویل : دا خو واقعاً ډېر ښه نظر دی، خو ایا امریکا به په دې کار کې زموږ ملاتړ وکړي؟ دکمیسیون مشر په خندا اوږې پورته واچولې او ویې ویل : ته هم عجیبه خبري کوې؟ امریکایان خپله هره ورځ پر غریبو خلکو بمباری کوي او بل نو دا د غربت ختمولو لپاره تر ټولو اسانه او ارزانه لار ده. موږ ولیدل چې کله موږ له شېرپور څخه غریب خلک وشړل، نو هلته غربت هم ختم شو. که موږ له هغوی سره مرستې کولای، نو میلینونو ډالرو ته اړتیا وه، خو اوس یوازې یوه بلډوزر دا اړتیا پوره کړه. له غربت سره د مبارزې کولو پلان اساسي ټکی دا دی چې ټول وزارتونه مکلف دي چې بېوزله خلک وځپي، کله چې بېوزلان ختم شول، غربت خپله ختم کېږي. د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت استازي یو وار د کمیسیون مشر ته وکتل او بیا یې په ډډ اواز وویل: رئیس صاحب ډېر ښه وړاندیز مو وکړ. تاسي گورئ نړیوالې ټولنې له دې دومره ډېرو مرستو سره سره په افغانستان کې غربت ختم نه کړ، خو که موږ په خپلو لږو امکاناتو دا کار وکولای شو، زه باورلرم چې د سږکال د نوبل جایزه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخا افغانستان ته ورکړل شي)).(٥٦: ٥٢ - ٥٧ مخونه)

٦: تشبيه

تشبيه عربي کلمه ده چې په لغت کې ورته والي ته وايي، خو د ادبي اصطلاح له مخې په يوه مانا کې د دوو شيانو ګډون تشبيه بلل کېږي. د تشبيه غرض يا هدف د مشبه تعريف، د حال بيان، ستايل او بديو ښکاره کول دي، خو په طنزي تشبيه کې هدف معمولاً د مشبه بدوالی او مسخره کول وي. د تشبيه په تخنيک کې مبالغه راځي، مشبه له خپل تناسب څخه وزي او د خندا وړ ګرځي.(۳: ۴۲ - ۵۰ مخونه)

کله چې په طنز کې د يو منفي کرکټر ذهن، جسم او اجتماعي موقف له يو بد شي سره تشبيه شي، نو د خلکو سترګو ته هغه بد شی درېږي، له يوې خوا خندا ورځي او له بلې خوا يې منفي کرکټر په نظر کې سپک ايسي او قهر يې ورته راځي. د طنزي تشبيهاتو څو بېلګې ((د نصرو لالا واده)) نومي طنز کې موندلای شو:

((نصرو لالا چې به پر لاره روان و، نو لکه کباړ بايسکل ټولو پرزو يې کړپی او غړنجی کاوه. د زنګنو تکليف يې هم درلود، لکه غورازه موټر بې له ټېله کولو نه چالانېده. عمر يې تر اويا کالو اوښتی و، خو دا چې د تارياکو په پيسو مست و، نو په ودونو نه مړېده او دا يې څلورم واده و. که څه هم دري نورې ښځې يې ژوندۍ او په صورت جوړې وې، خو نصرو لالا لکه پوډري په ډېرو ودونو روږدي شوی و.

کله چې د آئينه مصحف وخت راغی، نو ښځو نارې کړې چې هلک راولئ. نصرو لالا لکه زعفران له شرمه تک ژېړ واوښت، پر يوه او بل انډي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، لکه موټر چې ګېر ته نه لوېږي، خر خر او غور غور یې پورته شو، خو بیا هم نه شوای ولاړېدای. په دې وخت کې یې ځوان زوی راغی او هغه یې په غېږ کې د ناوې خونې ته بوت. په لاره کې یې پښې لکه د الوتکې ټایرونه چې نه ایله کېږي هماغسې ټولې پاته وې.

نصرو لالا د شپاړس کلنې ناوې څنګ ته پر تخت ناست و. پر ژیړبخونه ږیره یې شنه نسوار داسې ځلېدل لکه د رسامۍ چټل نویسه کتابچه. نصرو لالا لکه د پرتوګاښ لرګی داسې ډنګر و، د اس غوندې اوږد اوربوز یې د ناوې خوا ته ورکوږ کړی و. اوږده غوږونه یې داسې ښکارېدل لکه د رکشې دوې دروازې چې خلاصې پاته وې. د ناوې څنګه ته داسې ښکارېده لکه توره پیشې چې په سپینه نکلې پیاله کې شیدې څښي.

نصرو لالا سګرېټې هم واهه، کله چې به یې خبرې کولې، نو د مستریانو خبره رینګ یې اواز کاوه او سږو یې هم ښه په درز کې شپېلۍ وهله. آئینه مصحف لا نه و پیل شوی چې زوم ټوخي شین کړ. ټوخی یې وار په وار پسې ډېرېده. له ټوخې سره به یې سر، اوږې او زنګنونه داسې په منظم ډول ښورېدل لکه ټرکټر چې چالان پاته وي او میټکاټونه، ګېرونه او سټرینګ یې ښوري. د آئینه مصحف نندارچیانو، په تېره بیا خسرګنۍ ته دا اندېښنه ورولوېده چې داسې نه وي خدای مه کړه زوم له ټوخې سره یو ځای له بلې خوا هم وټوخي او پزه مو راپرې کړي.

سهار ملا اذان د نصرو لالا مشرې مړور د ناوې د خونې ور وټکاوه. د خونې له دننه څخه یوازې د نصرو لالا غړومبی اورېدل کېده. د خونې ور له ټکېدو سره سم خلاص شو. د ناوې تر خوله د ځګونو نرۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښنده لیکه د زرین بالښت خوا ته تللې او په ګرېوان کې یې په نسوارو لړلو پلاستیکي غاښونو یوه زامه نښتې وه. نصرو لالا لکه مست اوښ تر خوله ځګونه بادول، په دې ځګونو کې یو و نیم زرین خالونه هم برېښېدل، تور او پنډ شونډان یې وښورول او د مړکانو ضد دوا خالي قطۍ ته یې اشاره وکړه: ورته وګوره! دې بدمرغې ځان په خپله وواژه. خپل شل منه تاریاک مې ارمان دي چې په ولور کې مې ورکړل. (۵۷: ۴۱۲) پرله پسې ګڼه)

۷: مبالغه (Exaggeration)

مبالغه د ټولو ملتونو په ادبیاتو کې لیدل کېږي. د دې صنعت لمن دومره لویه ده چې پر ادبیاتو سربېره په مجسمه جوړونه، نقاشۍ او سینما کې هم کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې یو شاعر یا لیکوال د یوه شي ښه والی یا بدوالی داسې حد ته ورسوي چې پېښېدل یې سخت، نادر یا ناممکن وي، مبالغه بلل کېږي. مبالغه پر درې ډوله ده لکه تبلیغ، اغراق او غلو. په تبلیغ کې د یوه شي تصدیق یا تکذیب په داسې ډول کېږي چې تر اوسه پېښ شوی نه وي، خو د عقل او عادت له مخې امکان لري. په اغراق کې بیا د یو شي ستاینه یا غندل په دومره شدت سره شوې وي چې د عادت له مخې امکان نه لري، خو عقل یې مني. غلو بیادې ته وایي چې د یوه شي ستایل او غندل نه عقل مني او نه د عادت له مخې امکان لري.

ځرنګه چې په طنز کې خلاف العاده انځور اساسي رکن دی، نو د مبالغې صنعت د دې کار لپاره خورا موثر او ګټور تخنیک بلل کېږي. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز کې مبالغه پر تبلیغ، اغراق او غلو سربېره دوه نور ډولونه هـم لـري. دا ډولونه له دې دریـو ډولونـو سره تـړاو لـري چـې یـو لـوی کـول او بـل کوچني کول دي. د دې تخنیک له مخـې د ټـولنې کـوچني مسـایل یـا کوچني کرکټرونه خورا لوی ښودل کېـږي او د ټـولنې پـام ورتـه رااوړي. طنز لیکوال لـه خپـل قلـم څخـه ذره بـین جـوړوي او لوسـتونکو تـه یـوه کوچنۍ سپږه د فیل غوندې غټه ور ښیي. دغه ډول یو لوی زورواکـی او شتمن سړی خوار او سپک ښیي.دا کار له څو لارو کېـدای شي. یـو دا چې په الفاظو کې په نیم یا سپک نوم یادشي، لکه وزیرگی، پاچاگوټی، والي گی، چټل خان، ملک وشمه او داسې نور نومونو یـاد شي او یـا دا چې له لویو حیوانانو سره تشبیه او په دې ډول سپک معرفـی شي. بلـه لار یې دا ده چې هغوی ته ځینې سپک اصطلاحات منسـوب شي لکـه د کاغـذه دېـب، فیـل دی پـه خلفـه تړلـی دی او داسـې نـور نومونـه او اصطلاحات ورته وکارول شي. بله لار یې دا ه چې هغوی په خپل عمـلي موقف او ژوند کې ناکام، کـوچني او سـپک وښـوول شي. (۴: ۵۵ - ۵۸ مخونه)

افغان طنز لیکوال ښاغلی حمید مفید چې په المان کې اوسېږي او پـه دري ژبه طنزونه لیکي، له دې تخنیک څخه خـورا پـه ماهرانـه ډول کـار اخلي. د بېلگې په ډول به د نوموړي له (ادم اوپن) کتاب څخه یو طنـز راواخلو: ((د المان د هامبورگ ښار په یوه مجلل هوټل کـې پرتمینـه او شـانداره غونـډه روانـه ده. د هـامبورگ ښـاروال خـورا پـه قـاف او لام او فاتحانه انداز خبرې کوي. په غونډه کـې د ماسـکو، ریـاض، نیویـارک او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو لویـو هېوادونـو ښـاروالان مېلمانـه او د چاپېریـال سـاتنې او خپلـو ښارونو د پاک ساتلو په اړه بحث کوي.

په دې وخت کې د (یوهانس مولر) په نـوم یـو اروپـایي چـې د ښـار پـه واټونو کې د تشناب د نشتوالي له امله د تالار برنډې ته راغی او داسـې فکر یـې کـاوه چـې دا تشـناب دی. لـه خپـل جیـب څخـه یـې کاغـذي دسمال راوایست، پزه یې په پاکه کړه او بیا یې دسمال لاندې واچاوه. تر دې وروسته یې په ارامـه پتلـون و ایسـت، لمـن یـې پـر سر واړولـه او پـر اودس مات کښېناست. د ښیښې شاته د مسکو ښاروال لـومړی سـړی و چې دا صحنه یې ولیده او پـه زوره زوره یـې وخنـدل. تـر دې وروسـته د ریاض ښاروال پوخ وهل او په زوره یې خنـدا شروع کـړه. وروسـته د ټولـو ورپام شو او په ګډه یې خندا پیل کړل. د هامبورګ ښاروال له شرمه تک سور شو، د غونډې برخه والو ته یې وکتل، ویې لیدل چې ټـول دبانـدې ګـوري او ده تـه یـې پـام نشـته. وینـا یـې پرېښـوده او پـر خپـل ځـای کښېناست. (یوهانس مولر) چې پر کومه لار راغلی و، بیرته پر هماغه لار ولاړ، بس یوازې د ښارونو د پاک ساتلو په خاطر یې د هدفمندو انسانانو د روزنې په نړیوال کنفرانس کې چټلي وکړه. (۴۰: ۱۵۹ مخ)

۸: د ستاینـې په بڼه غندنه (الذم بما یشبه المدح)

په دې ادبي صنعت کې یو شاعر یا لیکوال په خپل کلام کې د یوه شي غندنه په داسې ډول کوي چې په ښکاره سـتاینه، خـو پـه حقیقـت کـې غندنه وي. لکه خوشال بابا چې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عادل پاچا پیدا شو
اورنګ شاه د دین غمخور
خپل پلار تړي په عدل
په فتوا وژني خپل ورور. (۵۴: ۱۵۰ مخ)

موږ په پښتو ژبه کې د دې تخنیک پر بنسټ جوړ شوي ډېرداسې اصطلاحات ، محاورې، متلونه او کنایې لرو. مثلا یوه اصطلاح لرو چې وایي: په پک چې ریشخند وهې، نو ورته ووایه چې ځنېوره. کېدای شي داسې بېلګه هم ولرو: د ښار په یوه ګڼه ګوڼه ځای کې درنه چاودنه شوې او سلګونو ملکي خلکو ته یې تلفات اړولي دي. ولسمشر د وژل شویو خلکو خپلوان ارګ ته د فاتحې او تسلیت لپاره وربللي دي. په وربلل شویو خلکو کې یو سپین ږیری د نورو په استازیتوب ولاړېږي او داسې وایي: ((جناب ولسمشره! قربان مو شم، تاسې ډېر مهربانه یاست. زموږ لپاره مو شپه او ورځ پر ځان یوه کړې او ملت ته خدمت کوئ، په تېره بیا په امنیتي برخه کې ستاسې خدمتونه له هیچا هم پټ نه دي. له کومې ورځې راهیسې چې تاسې ارګ ته تشریف راوړی، په ټول افغانستان کې یو ملکی سړی هم نه دی وژل شوی. تاسې د سولې اتل یاست، خدای مو سیوری زموږ له سر څخه مه لیري کوه، عمرمو ډېر شه، خدای مو تخت او بخت برقراره لره)).

۹: انطاق او تجنیس

تشخیص په لغت کې پېژندلو او انطاق نطق او خبرو کولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح هغه صنعت دی چې یو بې سا شي ته سا ورکړل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا د هغه په ژبه خـبرې ورسره وشي یـا بـې سـا شـیان تـر خپـل مـنځ خبرې وکړي او انسان ورباندې پوه شي.(۲۴: ۹۷ مخ)

دا صنعت په طنـز کـې تخیـل پیـدا کـوي، یـو شـی لـه خپـل تناسـب او طبیعي حالـت څخـه بـاسي او پـه نتیجـه کـې د خنـدا لامـل گرځـي، د ببلگې لپاره به د ښاغلي کاتب پاڅون (د زړه خواله) نومي طنز راواخلو: د کتابتون په یوه الماری کې دوو کتابونو په خپلو کـې د زړه خوالـه سره کوله. لومړی کتاب چې له مخ نه یې خـړې خـاورې دوړېـدلې، د څنـگ گاونډي ته وویل: پخوا ښه و د موجودی په وخت کې به خاورې اودوړې راځنې پاکېدلې، خو نن په خړو خاورو کې ډوب یو.

دوهم کتاب چې پر شونډو یې دوې گـوتې خـاورې پرتـې وې پـه ځـواب کې وویل: پر خاورو شکر باسه. پر دې ووېرېږه چې سبا د خاورو پر ځای په ایرو کې ډوب نه شې. د دوهـم کتـاب خـبره رښـتیا شـوه. سبا بـاقي شوي معتمد کتابتون ته اور واچاوه او د باقیـاتو سـندونه یـې پـه مصرف مجرا شول. (۷: ۴ مخ)

۱۰: طباق الاضداد یا تناقض (Incongruity)

طباق په لغت کې یو ځای کولو او اضداد د ضد جمـع ده، خـو پـه ادبي اصطلاح کې هغه صنعت ته ویل کېږي چې یو شاعر یا لیکوال پـه خپـل کلام کې دوې مخـالفې یـا متضـادې مانـاوې راوړي وي. دا تخنیـک پـه طنز کې ډېر بریالی او د خندا لامل گرځي. موږ وویل چې کلـه انسـان له داسې حالت سره مخ شي چې له تناسب څخه وتلی او خلاف العـاده ورته ښکاره شي، نو خندا ورځي، لکه د خبرو او عمل تر منځ تنـاقض، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفت او موصوف تر منځ تناقض، د لفظ او مانا تر منځ تناقض، د موظف او وظيفې تر منځ تناقض او داسې نور. مثلا موږ باور لرو چې روغتون د روغتيا او شفا ځای دی. په روغتون کې اکثريت ناروغان تداوي او جوړېږي، خو که موږ له رسنيو څخه داسې خبر واورو چې له فلاني روغتون څخه د لومړي ځل لپاره دوه ناروغان روغ ووتل، د خندا وړ خبره ده. په دې اړه د آغلي ملالۍ بشير يوه لنډه کيسه رااخلو چې (غلبېل او کوزه) نومېږي. د دې کيسې نوم هم جالب او د اضدادو د تخنيک ښه مثال دی. په کندهار کې اصطلاح ده چې وايي: غلبېل کوزې ته ويل سورۍ. هدف يې دا وي چې غلبېل خپله سورۍ سورۍ و، خو کوزې ته يې پېغور ورکاوه چې ته سورۍ يې. په دې کيسه کې هم يوه بوډۍ خپله چيلم څکوي، خو د نورو سگرېټ څکول لويه گناه ورته ښکاري. کيسه په دې ډول ده:

((پر اوار ټغر ناستې بوډۍ د خټو دېوال ته شا ولگوله او مخامخ ولاړ ځوان له پوښتنو ډکو سترگو ته يې وکتل:

وی زويه مور يې داسې ښځه وه چې خدای دې ځنې ساته! د داسې مور به څه لور وي.

ځوان: ولې مورې؟ په مور يې څه شوي و؟ ښه خلک نه و؟ ژر راته ووايه څنگه خلک و؟

بوډۍ: زويه څه درته ووايم؟ که رښتيا راباندې وايې زما خو يې مور خوښه نه شوه.

ځوان: ښه مور يې څه کوې، زه خو يې له مور سره واده نه کوم، لور يې څنگه وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوډۍ: هی زما ساده زویه! د دې مور به څه لور وي. هر څومره چې ښه شي بیا هم د هغې مور لور به وي.پوهېږې چې مور یې څه کول؟ سګرېټ یې څکول، سګرېټ!

له دې خبرې سره سم بوډۍ په دواړو غوږو نیولو سره د لاسو چلیپا جوړه کړه او بیا یې لمسۍ ته ورغږ کړه: لورکۍ هغه چیلم مې را سم کړه چې سر مې چوي، بیا یې له ځان سره وویل: توبه خدایه توبه!

(۵: پرله پسې اتمه ګڼه، څلورم مخ)

۱۱: بدلون (Distortion)

په دې تخنیک کې د یوې کلمې یا عبارت شکل یا مانا ته د خندولو یا مسخره کولو لپاره بدلون ورکول کېږي. دا ډول بدلون پر درې ډوله دی لکه لفظي بدلون، معنوي بدلون او ګرامري بدلون چې دلته یې هر ډول لږ لږ تشریح کوو:

الف: لفظي بدلون:په دې ډول بدلون کې د یوې کلمې، جملې یا پاراګراف الفاظو ته بدلون ورکول کېږي. لکه اجماع په جماع، تحصیل په تعطیل، انتخابات په انتصابات، هنرمند په هنربند او صحت عامه په صحت خامه اړول. د دې بدلون یوه غوره بېلګه به د درې ناپوهانو (Three Idiot) نومي هندي فیلم څخه را واخلو. په دې فیلم کې د محصلینو د فراغت د غونډې لپاره چمتووالی نیول کېږي. غونډه خورا پرتمینه په پام کې نیول شوې چې د هندوستان لومړی وزیر او نور لوړپوړي دولتي چارواکي هم ورته رابلل شوي وي. د پوهنتون د ادارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا پرېکړه کېږي چې د محصلینو په استازیتوب بـه د دې پوهنتـون یو بهرنی محصل (چیتور) خبرې کوي. دکتابتون مسئول د چیتور لپاره بیانیه په هندي ژبه لیکـي، خـو چیتـور پـه هنـدي ژبـه نـه پـوهېږي، نـو پرېکړه کېږي چې چیتور به بیانیه ټکي په ټکي یادوي او په غونډه کې به یې هم له یاده وایي. مخکې تر دې چـې چیتـور لیکـل شـوې بیانیـه ترلاسه او یاد یې کړي، د (رنچوړ) په نوم یو ډېر شوخ او ټوکي محصل په غلا او چل ول د چیتور کمپیوټر خلاصوي او په بیانیه کـې د (چمتکـار) کلمه په (بلتکار) اړوي. چمتکار په هندي ژبه کې ابتکـار یـا کارنامـه او بلتکار جنسي تېري ته وایي. دا فیلم په کنـدهار کـې (پـلار پروډکشـن کمپنۍ) په پښتو دبله کړی او(کارنامه) کلمه یې په (عِماله) اړولې چـې په دې ډول یې دا بیانیه نوره هم د خندا وړګرځولې ده. د بیانیې پښـتو متن په دې ډول دی:

((درنـو حـاضرینو، ښـاغلو او آغلـو! جلالـتمآب لـومړی وزیـر پـري پټـې صاحب، درنو استادانو او محصلینو! السلام علیکم

نن که زموږ د پوهنتون نوم د لمر په شان ځلېږي، نو ویاړ یـې یـوازې د یوه سړي دی چې هغه زموږ د پوهنتـون رئـیس ډاکتـر وایـرس دی. دی ډېر زیارکښ او ستر انسان دی. له تېرو دېرشـو کـالو راهیسـې پـه دې پوهنتون کې پرله پسې عِماله کوي، هیله ده چې بیا به هم عماله کولـو ته دوام ورکړي. د دې پوهنتون محصلین خو بیخي حیران شوی چې یو سړی په خپل ژونـد کـې دومـره عمالـه ځنګـه کـولای شي هـا؟ ښـاغلي ډاکتر وایرس تر ډېرو تجربو وروسته ځان دې ځـای تـه رارسـولی دی. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت قدر پېژندل او وخت په مناسب ډول لګول خو بايد سړی له ده څخه زده کړي.

نن موږ محصلين په پوهنتون کې يو، خو سبا به په هيواد کې او له هېواد څخه دباندې خپاره شو، زه باور لرم چې په هر هېواد کې چې اوسو، نو هلته به هم عماله کوو او د دې پوهنتون نوم به نور هم ځلوو. نړۍ ته به ښيو چې د عمالې کولو کوم ظرفيت چې د دې پوهنتون په محصلينو کې شته، هغه د نړۍ په هيڅ ځای کې هم نشته.

جلالتمآب لومړی وزير صاحب!

موږ عمالې ته ډېره اړتيا درلوده، کور مو ودان چې زموږ پوهنتون ته مو عماله ورکړې ده. که څه هم عماله له هر چا سره شته، خو زموږ رئيس صاحب يې بيخي په جېب کې ګرځوي او هيچا ته يې نه ورکوي. جلالتمآب لومړی وزير صاحب! زه فکر کوم چې اصلا دا عماله تاسې ده ته په لاس ورکړې ده، تاسې يې وګورئ چې دی دا عماله څنګه پر ځای کاروي)).

ب: معنوي بدلون: په دې بدلون کې يوه کلمه يا عبارت د خپلې اصلي مانا پر ځای داسې مانا يا تفسير کېږي چې د خندا وړ ګرځي. د بېلګې په توګه به د ښاغلي کاتب پاڅون (ورکشاپ) نومي طنز راواخلو: ((ورکشاپ ترکيبي کلمه ده چې له (ورک) او (شاپ) څخه جوړه شوې ده. (ورک) دپښتو ژبې د ورک او لادرکه مانا لري او (شاپ) په لاتينه ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دوکان یا هټۍ ته ویل کېږي، نو ویلای شو چې ورکشاپ هغه هټۍ ده چې سامان آلات او هر څه پکې ورک وي. که ورک هم نه وي، نو د ترمیم لپاره میاشتې میاشتې انتظار باسي. ډېر ځله داسې هم پېښېږي چې د سامانونو پرزې پکې ورکې شي)).(۸: ۸ مخ)

ج: گرامري بدلون: په دې ډول بدلون کې د یوه لغت ریښې او گرامري جوړښت ته بدلون ورکول کېږي، مثلاً یو لغت یا جمله په مصنوعي ډول عربي، انگرېزي یا پښتو بلل کېږي لکه الکمپیوټر، الموټر، السورناچیه، الربابیه، ډوډیته الماښامیه، الکبابت الشامیه او ضمنا بولانیه او شلومبیت الترویه او تر خوراک وروسته پړمخې پرېوتیه.

۱۲: سرچپه کول: (Reversal)

دا تخنیک هم بدلون ته ورته دی، خو توپیر یې دا دی چې په دې تخنیک کې یوازې یوه کلمه، یو مفهوم، یو شی او یو عمل سرچپه کېږي او په دې ډول له تناسب څخه وزي او د خندا وړ گرځي. مثلا یو چا پښې پورته نیولي او پر لاسونو روان وي. د خندا پر ځای ژاړي، امیر د مامور نقش لوبوي، مقتدی ملاامام ته نصیحت کوي. بې سواد باسواد ته زده کړه ورکوي، لوی سړی د کوچني کارونه کوي، نارینه د ښځو ځانگړي کارونه کوي. د بېلگې لپاره به د بي بي سي راډیو د پخواني خبریال ښاغلي گوهر رحمان گوهر خبره راواخلو، دی وایي: ((یو وخت مې په پېښور کې د پاکستان له ملي راډیو سره د خبریال په توگه کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه. یوه ورځ په سټوډیو کې نوکري وم او د خبرونو، راپورونو، مرکو، ویناوو او سندرو تر منځ مې په ژوندۍ بڼه اناونسونه ورکول. په دغه ورځ مو د نشراتو په مهالویش کې د پاکستان د بابای قوم (بابای ملت) محمدعلي جناح وینا هم درلوده. د جناح وینا چې خپره شوه، نو ما باید داسې اناونس ورکړی وای: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح وینا واورېده، اوس به د گلنار بېگم په خواږه اواز کې یوه سندره واورئ، خو په اشتباه کې خبره راځخه سرچپه شوه او داسې مې وویل: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح په خواږه اواز کې سندره واورېده، اوس به د گلنار بېگم وینا واورئ)).

۱۳: دخندا وړ نوم ایښودل

په دې تخنیک کې پر یوه شخص، ادارې، کار یا فکر باندې داسې نوم ایښودل کېږي چې د خندا او ملنډو وړ وگرځي. لکه لوېشتکی، جگلاښو، ډارن، تورمخی، فیشنتون، د تعرض وزرات، کېبل شاهي، سوټه کراسي، ټوپکسالاري او داسې نور. دا ډول نومونه هغه وخت ډېر د خندا وړ گرځي کله چې نوم له شخصیت سره سمون و نه لري، لکه بې سواد ته میرزاخان، ډارن ته دلاورخان، په ونه ټیټ ته چینارگل، بدرنگ ته ښایسته خان او بوډا ته زلمی وویل شي. دغه ډول ځینو انسانانو ته د سپکاوي په نیت د حیوان نوم کارول هم د خندا وړ گرځي لکه خر، سپی، سرکوزی، چرگ، مېږی، گیدړ، سورلنډی، چنگاښ، چونگښه، خزدکه او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴: ناسمه املا

ناسمه املا لفظي تخنیک بلل کېږي چې یو شمېر طنز لیکوال یې د لوستونکو د خندولو لپاره کاروي. د لوستونکو د خندا لامل دا دی چې د وخت په تېرېدو سره د انسان ذهن او سترګې له ځانګړي او مشخص لیکدود سره اشنا او د لیکدود په اړه خپل ذهن ته یو تصویر او تناسب سپاري، نو کله چې یوه کلمه یا جمله له طبیعي جوړښت او تناسب څخه وتلې ورته ښکاره شي، انسان ته خندا ورځي. د اوبو او برېښنا وزیر ښاغلي ممتازالحق لنډ ژوند لیک د ناسم لیکدود یوه بېلګه ده.

د هوبو او برېخنا وظیر شاه خلي مومطاض الهک لانډزوندلیق

شاه خلی مومطاض الهک د مرهون صراج الهک ژوی په (۱۳۴۸ه ش) قال فه قابل قې دې نرۍ طه سترګې غرولي دي. ابتداعیه طالیماط یې د حلمند ولایط مرکز لښقرګاه قې فیل او د بقلوریا د پراغط صند یې د امریقا د جرثي هیالت لارنسویل شاونزي چخه ترلاثه کړی ډی. فه ۲۰۰۱م قال قې یې د بالطیمور فوحنتون چخه فه هیداره او طجارط کې د ماصتړۍ صند تر لاثه کړ دی.

شاه خلي مومطاض الهک سانوي او لیصانث ذده قړي فه فاکسطان کې په خسوسي ډهول طرثره قړي جي. نوموړي د ذده کړې فه بحیر کې له زینو موصصاتو سره هم قار کاوه. دغه ډول د امریقا فه ټیقثاظ هیالت کې له یوې غیر انتفاهي موصصې ثره د وقیل او نړیوالو روابتو کې د هولسمشر سلاحکار حم فاته شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ژبه

طنز له ادبیاتو او ادبیات له الفاظو سره اړه لـري. پـه ادبیـاتو کـې ژبـه د وسیلې تر څنګ هدف هم وي، ځکه چې ادبي ښـکلا د الفـاظو پـه بڼـه راڅرګنـدیږي او لوسـتونکی تـر اغیـز لانـدې راولي. انسـان د وخـت پـه تېرېدو سره له الفاظو سره عادت کېږي او دا الفاظ یې په ذهـن کـې یـو تناسب جوړوي چې ولسي ژبه هم ورته ویلای شو. کله چـې ولسـونه پـه ژبه کې نوي لغتونه واوري، نو نه وربانديې پوهېږي او که پوه هم شي، نو خپل یې نه ګڼي، هغه دی چې په نتیجه کې ژبه له تناسب څخـه وتلـې ورته ښکاري او نوي لغتونه یې د موسیقیت او آهنګ لـه پلـوه پـر غوږونـو ښه نه لګېږي. کېدای شي ولسونه د وخت په تېرېدو سره له نویو لغتونـو سره عادت او وروسته یې خپل وګڼي، خو که په لیکنه کې په لومړي ځل له داسې کلماتو سره مخ کېږي، نـو سـتړی کېـږي، لـه لیکنـې یـې خـوا توریږي او لوستل پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم ساده، روانه او ولسي ژبه د هرې ښې لیکنې ځانګړتیا ده، خو په طنز کې اړتیا بلل کېږي. څرنګه چې د طنز لوستونکي عام خلک دي او اکثره لوستونکي طنز د تفریح لپاره لولي، نو باید د طنز ژبه ساده او ولسي وي. طنز لیکوال باید داسې الفاظ غوره کړي چې د آهنګ تر څنګ عامه او څرګندده مانا هم ولري. په طنز کې ولسي-کنایې، محاورې، اصطلاحات، ولسي شعرونه او متلونه کارول او ځینو کرکټرونو ته جالب تکیه کلامونه ورکول نه یوازې دا چې لیکنه په زړه پورې کوي، بلکې د هرې سویې د خلکو لپاره یې لوستل اسانه کېږي.

د لفظي صنعتونو استعمال هم د طنزي ژبې یوه مهمه برخه ده. په لفظي صنایعو کې همدا الفاظ په هنري ډول سره اوډل کېږي او په طنز کې د خندا تومنه پیدا کوي. په ځینو بانډارونو کې به مو لیدلي وي چې یو څوک په خبرو کې اشتباه وکړي،یوه کلمه ناسمه تلفظ کړي او خلک یې پر خبرو خاندي. موږ کولای شو چې په شعوري ډول ځینې کلمې یا جملې داسې سره واړوو چې د خندا وړ وګرځي.مثلا یو نظامي قوماندان وایي: موږ د کوماندو لپاره داسې ځوانان غوره کوو چې له جسمي پلوه پیاوړي وي. اوس که په دې جمله کې د (جسمي) پر ځای (جنسي) کلمه راوړو د جملې مفهوم بدلون مومي او د خندا وړ ګرځي.

استاد نومیالی د (بازسازي) کلمه په (بادسازي) اړوي او د ثور د اوومې کودتا د طنز په ژبه داسې مسخره کوي:

د ټمبه غوایي له ببخه سا وتله په تېزي
دوی ویل دا ده بازسازي، ما ویل دا ده بادسازي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ليکوال ګڼ شمېر تخنيکونه په واک کې لري چې په مرسته يې په طنز کې خندوونکی انځور جوړ او کولای شي چې په دې ډول لوستونکو ته د ټولنې ګڼ شمېر ظريف اړخونه وروښيي او هغوی وخندوي، خو که و نه توانېږي چې د خپل طنز لپاره داسې سوژه پيدا کړي چې په خپل ځان کې د خندا مالګه لري او يا د خندا لپاره له معنوي صنعت څخه کار واخلي، نو لفظي صنعت اسانه کار دی او په طنزي ليکنه کې د خندا برخه پوره کولای شي.

په طنزي ژبه کې بله مهمه خبره په يوه موضوع پورې تړلي ځانګړې اصطلاحات او ټرمينالوژي ده. موږ مجبور يو چې د طنز ليکلو پر مهال دا اصطلاحات مشخص او پر ځای وکاروو. مثلاً که غواړو د معاينې يا عملياتو پر مهال له ناروغ سره د ډاکټر غير مسلکي اخلاق وښيو، نو بايد د معاينه کولو يا عملياتو په بهير کې ټول پړاوونه، افزار او پرسونل په خپلو طبي نومونو معرفي کړو، که داسې و نه کړو، نو لوستونکی باور نه کوي چې دا د يوه روغتون انځور دی. کله چې د روغتون انځور نه وي، نو لوستونکو ته په روغتون کې نيمګړتياوې هم نه شو ورښوولای. که پر يوه نظامي موضوع طنز ليکو، نو بايد ټول مروج عسکري اصطلاحات په پام کې ولرو. که په طنز کې يو عسکر خپل قوماندان ته په (لالو ماما) ورغږ کړي، لوستونکی باور نه کوي چې ګواکې دا دې يوه نظامي قطعه وي.

په طنز کې د اجتماعي ناخوالو په اړه د لوستونکي قضاوت کول د هدف يوه مهمه برخه ده او لوستونکی هغه مهال ښه قضاوت کولای شي چې د ليکنې تر اغېز لاندې راشي او د ليکنې تر اغېز لاندې هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي چې انځور واقعي غوندې ورته څرګند شي. که لیکوال په یوه موضوع پورې له ټرولو ځانګړو اصطلاحاتو سره بلد نه وي، نو ښه به دا وي چې له یوه مسلکي شخص سره مشوره وکړي.

د موضوع تر څنګ د طنز لپاره د قالب انتخاب هم د طنز پر ژبه اغېز کوي. په ادبي لیکنه کې له ګڼ شمېر ادبي تخنیکونو او تخیل څخه کار اخیستلای شو، خو په ژورنالستیک اثر کې هر ادبي صنعت نه شو کارولای. که د احمد په نوم د یوه ځوان د وژل کېدو پېښه په لنډه کیسه کې را اخلو، نو ویلای شو چې (د احمد په مرګ اسمان هم ډېر غمجن و، زړه یې تک شین و، سپوږمۍ هم په ویر لړلې وه، نن یې بیخي مخ انسانانو ته ور ښکاره نه کړ او د تورتم شاته پټه وه) خو که پر همدې پېښه راپور جوړوو، نو داسې ژبه نه شو کارولای. ژبه په ادب کې هم وسیله او هدف دی، خو په ژورنالیزم کې یوازې وسیله ده. په ادبي اثر کې الفاظ د ښکلا او موسیقیت لپاره غوره کېږي، خو په ژورنالستیک اثر کې د ژبې هدف یوازې د موضوع وضاحت او پیغام رسول وي، نو د طنز لپاره چې هر ډول قالب غوره کوو، مجبور یو چې په هماغه قالب پورې تړلې ژبه وکاروو.

ځینې طنزي تخنیکونه هم ځانګړې ژبه لري چې باید پام ورته وشي. د بېلګې په ډول پارودي په طنز کې یو تخنیک دی. که یو کلاسیک سبک پارودي کوو باید ژبه یې د زړې نسخې غوندې وي. د بېلګې په ډول محمدیار یار د امیر کروړ ویاړنه پارودي کړې ده. یار صاحب تر ډېره بریده هڅه کړې چې د امیر کروړ په ویاړنه کې راغلي لغتونه استعمال کړي. که څه هم د امیر کروړ په ویاړنه کې ځینې لغتونه اوس له

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعماله لوېدلي او یار صاحب هم په خپلو نورو شعرونو کې داسې لغتونه نه کاروي، خو د پارډي تخنیک دې ته اړ کړی چې د امیر کروړ د دورې ژبه استعمال کړي. په لنډ ډول ویلای شو چې د طنز ژبه باید روانه، ولسي، له موضوع، قالب او طنزي تخنیک سره سمه انتخاب شي. که طنز لیکوال خندوونکې سوژه نه شي پیدا کولای یا معنوي صنعت سم نه شي کارولای، نو کولای شي له لفظي صنعت څخه کار واخلي او په دې ډول په طنز کې خندوونکی قوت پیدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو عملي پړاوونه

تر دې ځایه مو د طنز پر تیورۍ بحث وکړ. اوس بـه د موضـوع دا اړخ وڅېړو چې په عملي ډول طنز څنګه ولیکو؟ کوم کار لومړی او کـوم یـې وروستی وکړو؟ له سره تر پایه کوم ټکي په پـام کـې ونیسـو او لـه کومـو پړاوونو څخه تېر شو؟ هر لیکوال د لیکلو ځانګړې کړنلاره او ډول ولري، خو د طنز لیکلو پړاوونه له نورو لیکنو سره تـوپیر لـري. زه غـواړم پـه دې بحث کې تر ډېره بریده له لوستونکو سره خپلې شخصي تجربې شریکې کړم. زه طنز په پنځو عمده پړاوونو کې لیکم چې په دې ډول دي:

۱: موضوع غوره کول

د طنز لیکلو په بهیر کې سوژه یا موضـوع غـوره کـول لـومړی ګـام دی. موضوع معمولا درې سرچینې لري لکـه تجربـه، مشـاهده او مطالعـه. د لیکوال خپلـې تجربـې تـر ټولـو ښـه سرچینـه ګڼـل کېـږي، ځکـه پېښـه ورباندې تېره شوې، اغېز یې ورباندې کړی، ذهن یـې ورنارامـه کـړی او په پېښه پورې تړلي ټـول اړخونـه یـې پـه خپلـو سـترګو لیـدلی دي لکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکان، زمان، کرکټرونه، د پېښې عوامل، نتيجه او داسې نور اړخونه. تر ټولو مهمه دا ده چې ليکوال د پېښې کرکټر پاته شوی دی.

په ظاهره د طنز لپاره موضوعات ټاکل اسانه کار برېښي. ليکوال کولای شي د اجتماعي ناخوالو يو اوږد ليست چمتو کړي، خو په دې ليست کې هره موضوع به تش جسد ته ورته وي چې روح يې اجتماعي انتقاد او د خندا تومنه ده. کېدای شي له انتقاد سره د ادبي صنعت په مرسته خندوونکی انځور هم وتړو، خو ولسي رنګ به يې کمزوری وي، نو ښه به دا وي يوه داسې موضوع غوره کړو چې ولسي- کيسه هم ورسره تړلې وي. د دې کار يوه ګټه دا ده چې دا ډول کيسې په خپل ځان کې د خندا تومنه لري. دوهم دا چې پوهېږو موضوع څومره مهمه او د خلکو له ورځني ژوند سره تړلې ده. دريم دا چې موضوع له ولس څخه راوتلې ده، که د هنر په ګېنه او لوړ تخيل سينګار او بيرته ولس ته وړاندې شي، ولس خپل انځور پکېويني او د زړه له تله يې خوښوي.

که ليکوال پام وکړي، نو په خپل ورځني ژوند کې يې خامخا داسې څه تجربه کړي او يا ورسره مخامخ شوی چې طنز وربانديې ليکل کېدای شي. د بېلګې په ډول يو ليکوال په خپل موبايل کې کريډيټ جمع کوي، خو کله چې خپل يو دوست ته زنګ وهي، نو د مخابراتي شبکې له خوا ورته ويل کېږي چې تاسې کافي کريډيټ نه لرئ. په دې وخت کې ليکوال حيرانېږي، له ځان سره وايي چې ما خو همدا اوس کريډيټ جمع کړ، شبکه ولې داسې وايي؟ په دې وخت کې د مخابراتي شبکې د شکاياتو نمبر ته زنګ وهي او خپله ستونزه ورسره شريکوي. شبکه ورته وايي چې تاسې (اسلامي معلومات) نومي ځانګړی پيکېج يا بسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاله کړې ده. کله چې په خپل موبايل کې کريډيټ جمع کوئ، نو پيسې يې د هماغه پيجکيج له مخې په اوتومات ډول شرکت ته ځي او تاسې داسې فکر کوئ چې خدای مه کړه زموږ شبکه ستاسې پيسې غلا کوي. په دې وخت کې ليکوال په قهر کېږي او د شبکې د خدماتي څانګې مامور ته داسې وايي: ((درواغ مه وايه، ما هيڅکله هم دا پيکيج نه دی فعاله کړی، بيخي ورسره بلد نه يم او بله خبره داده چې زه هندو يم، نو د اسلامي معلوماتو پيکيج به ولې فعاله کوم؟ ښکاره خبره ده چې ستاسې شبکه له مشتريانو څخه پيسې غلا کوي)).

ليکوال تر دې تجربې وروسته د نورو مخابراتي شبکې غلا ته متوجه کېږي او غواړي چې دا کار وغندل شي. د مخابراتي شبکو په اړه به خلک ډول ډول شکايتونه لري، خو ليکوال ته دا موضوع ځکه مهمه ده چې يو خو يې دی قرباني شوی او بل نو د ده تجربه پکې شامله ده. دا تجربه د ليکوال کار اسانه کوي، ځکه کيسه په خپل ځان کې انتقاد او د خندا تومنه دواړه لري او په لږ بدلون سره طنز ورباندې ليکل کېدای شي.

د موضوع موندلو بله سرچينه مطالعه ده. دلته زموږ هدف د چاپي موادو مطالعه نه، بلکې ټولې هغه کيسې او پېښې دي چې ليکوال ته د خلکو، کتابونو او رسنيو له لارې رسېږي. د بېلګې په ډول د کورنيو چارو وزير د نشه يي توکو پر ضد د مبارزې په اړه مطبوعاتي کنفرانس رابللی وي. يو خبريال له وزير څخه داسې پوښتنه کوي: د کابل په ډېرو ځايونو کې هيروئين په ښکاره ډول او سپينه ورځ خرڅېږي. ايا تاسې دا خلک نه شئ نيولای؟ نه پوهېږئ چې دا پوډر چېري جوړېږي، له کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایه راځي، سوداګر یې څوک دي او څوک لاس ورسره لري؟ وزیر په خندا ورته وایي: ((موږ د بشري خواخوږۍ له مخې د پوډرو دوکانونه نه بندوو، ځکه چې په کابل کې زرګونه پوډریان ژوند کوي، که موږ د پوډرو خرڅولو دوکانونه وتړو، پوډریانو ته پوډر نه رسېږي او په تکلیف کېږي، ان دا چې کېدای شي مړه شي، ځکه هغوی دومره توان او پیسې نه لري چې پوډر خپله له بهرنیو هیوادونو څخه راوارد کړي او یا دي د پوډرو رانیولو لپاره لیري سیمو ته ولاړ شي)).

په رسنیو کې دې ته ورته زرګونه خبرونه او راپورونه خپرېږي چې لیکوال ته موضوع ورکوي. د بېلګې په ډول لیکوال په ټکسي کې سپور دی او له (الف) راډیو څخه داسې یو خبر اوري: ((په کابل کې د تور صمد په نوم یوه مشهور غله ځان پولیسو ته وسپاره. تور صمد د پولیسو له خوا د څو نفرو په وژلو او ګڼ شمېر غلاوو تورن شوی دی. پولیسو له دوو کالو راهیسې د هغه د نیولو هڅه کوله، آن دا چې د هغه د وژلو یا ژوندي نیولو پر سر یې لس ملیونه افغانۍ نغده جایزه هم ایښې وه، خو تور صمد تری تم و او هیڅوک نه پوهېدل چې هغه به چېري پټ شوی وي. تور صمد نن سهار لس بجې په کابل کې پولیسو ته تر سپارلو مخکې (الف) راډیو ته وویل چې دی ځکه ځان پولیسو ته سپاري چې غواړي د ده پر سر ایښوول شوې جایزه په خپله وګټي.))

په دې خبر کې که څه هم د خندا تومنه شته، خو اجتماعي انتقاد ورپوري تړل نور فکر او کار غواړي. کله چې موږ د خلکو له خولې یا رسنیو کې داسې خبرونه یا راپورونه اورو، نو ضرور نه ده چې هغه پېښه کټ مټ راواخلو، داسې کیسې موږ ته د اجتماعي انتقاد او خندا اغېزل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي ډېر ښه مواد په لاس راکوي، کېدای شي په یوه پېښه کې یوازې د خندا مالګه موجوده وي، خو لیکوال باید دا مواد په ډېر هنرمندانه ډول پاخه، لیکنې ته چمتو او پاته اړخونه یې بشپړ کړي. لیکوال باید خامخا په کیسه کې نغښتی انتقاد، د خندا علت، د پېښې مکان، زمان، کرکټرونه او نور اړخونه څه ناڅه بدل کړي، که داسې و نه کړي، نو لیکنې ته یې ټوکه یا شفاهي طنز ویلای شو چې د لیکوال ملکیت نه بلل کېږي.

د موضوع موندلو دریمه سرچینه مشاهده او ولسي- بانډارونه دي. لیکوال خامخا په ټولنه کې داسې څه په خپلو سترګو ویني او یا یې له خلکو اوري چې که لږ بدلون ورکړل شي، نو په تول پوره طنزونه ځنې جوړېدای شي. د بېلګې په ډول یو سړی په بانډار کې ناست او د دولتي مامورینو له رشوت څخه سر ټکوي. وایي له کوچنیو مامورینو څخه نیولې بیا تر وزیرانو پوري ټول په فساد ککړ دي. بل ورپسې راغبرګه کړي چې ولسمشر خپله له فاسدو او رشوت خورو سره شریک دی، که ورسره شریک نه وای، نو فاسد مامورین به یې نه مقرر کول او یا به یې جزا ورکړې وای، خدای مې دي غاړه نه بندوي که ولسمشر له هر مامور سره شریک نه وي، نو له وزیرانو سره خو خامخا شریک دی، هسې درواغ وایي چې زه له فساد سره مبارزه کوم، داسې کوم او هغسې کوم. بل بانډاري بیا وایي: یاره زه خو وایم که ولسمشر رښتیا هم له فساد سره مبارزه کوي، نو خپل ټول وزیران، مرستیال وزیران، رئیسان، والیان او نورې غټ بلاوي دي په یوه پلمه ارګ ته وروغواړي او بیا دي د دوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې ځانمرګي وکړي، په دې ډول به له افغانستان څخه فساد یو مخ ورک شي.

اوس که په دې ولسي بانډار کې د خلکو نظریات سره راغونډ کړو، نو نه یوازې دا چې د طنز لپاره مو یو ښه موضوع پیدا کړه، بلکې د طنزي کیسې یو ښه پلاټ مو هم تر ګوتو کړ. په دې کیسه کې هم اجتماعي انتقاد او هم د خندا تومنه شته، خو دا چې ولسمشر په څه ډول په ارګ کې ځانمرګی کوي د خندا پله یې نوره هم غني کېدای شي. زما د ډېرې طنزونو موضوعات او کیسې له ولسي بانډارونو غوره شوي دي. زما یو طنز (په ارګ کې ځانمرګی) چې په (۱۳۹۲ ه ش) کال لیکل شوی، موضوع او پلاټ یې د پورتني ولسي- بانډار څخه غوره شوي دي.

۲: د موضوع په اړه څېړنه

کله چې لیکوال موضوع غوره کړه باید په ذهن کې یې ښه پخه کړي. داسې نه شي چې لکه ډاګې یا پوسته رسوونکی کیسې له ولسي- بانډارونو څخه راواخلي او بیا یې کټ مټ په هماغه بڼه بیرته ولس ته ورسوي. لیکوال باید لکه یو مجسمه جوړوونکی د غره سپېره او زیږه ډبره په خپلو هنرمندو ګوتو وتوږي، د ولس د خوښې، اړتیا، ذوق او غوښتنو سره سم یې وسکڼې او بیا یې ولس ته وړاندې کړي. په لومړي ګام کې د موضوع ټولو اړخونو ته د لیکوال پام نه وراوړي، نو ښه لاره دا ده چې موضوع له ځان سره یاداښت او هغه اړخونه یې هم ولیکي چې تر دې مهاله د ده په ذهن کې راګرځي. تر یاداښت وروسته که څه هم لیکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل کار بوخت کېږي، خو ذهن یې له هماغې موضوع سره تړلـی وي، که لږ وخت وروسته بیرته پر هغه موضوع کار وکړي، نو موضوع به یې په ذهن کې ښه پخه او انکشاف ته چمتو شوې وي.

کله چې موضوع په ذهن کې پخه شوه او لیکوال ډاډه شو چې موضـوع په لیکنه ارزي، نو باید د موضوع په اړه څېړنه وکړي. مـثلا کـه موضـوع طبي وي، نـو بایـد لـه ډاکټـر سره مشـوره وشي. کـه څـه هـم ډاکټـر بـه لیکوال نه وي، خو لږ تر لـږه پـه طبـي اصـطلاحاتو کـې مرسـته کـولای شي. د موضوع د مسلکي څېړنې تر څنګ له لیکوالـو سره مشـوره کـول هم ډېره ګټه لري. که څه هم ځینې لیکوال دا کار شرم ګڼي یا ډارېږي چې څوک به یې موضوع غلا او یا بـه ناسـمه مشـوره ورکـړي، خـو مـا (همت) د لیکوالو لـه سـلا مشـورو ډېـره ښـه نتیجـه ترلاسـه کـړې ده. لـه داسې لیکوالو مې هم ډېر څه زده کړي چې آن د طنز الف و با هـم نـه پېژني. زه ځینې وختونه خپل طنزونه تر خپرېدو مخکې عامو خلکـو تـه هم لولم او د هغوی غبرګون ګورم. غواړم پوه شم هغـه هـدف چـې مـا د طنز لپاره ټاکلی ایا خلک یې احسـاس کـولای شي؟ ایـا دوی تـه خنـدا ورځي او د خندا په پای کې اجتماعي ناخوالو ته متوجـه کېـږي؟ ایـا د طنز ژبه خوږه، ساده او د پوهاوي وړ ده؟

لیکوال باید له ځانه وپوښتي چې ایا رښتیا یې طنز لیکلی او که یـې پـه دې نـوم هجـوه، هـزل یـا کومیـډي اثـر لیکلـی دی؟ ایـا رښـتیا یـې یـوه اجتماعـي بـې عـدالتي پـه ښـه کـړې او کـه یـې پـه غـیر شـعوري ډول اجتماعي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي؟ دې پوښتنو ته ځوابونـه پـه یوازې سر نه شو موندلای، نو ښه بـه دا وي چـې خپـل اثـار تـر خپرېـدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې له ولس سره شريک کړو. زه داسې څو ليکوال پېژنم چې لس شل کاله د طنز په نوم ليکنې کوي، خو طنز نه شو ورته ويلای، هغه څه چې دوی يې طنز بولي نه يې خپله تعريفولای شي او نه يې لوستونکي هغسي انگېري.

ما څو واره له عامو خلکو څخه ډېر ښه نظريات اورېدلي دي. آن دا چې ځينې وختونه طنز وليکم او د مشورې لپاره لازم څوک پيدا نه کړم، نو خپلو بچيانو ته يې لولم او د هغوی نظريات اخلم. زما په اند دا ضرور ده چې کله موږ کومه ليکنه ټولنې ته وړاندې کوو بايد لومړی يې امتحان کړو چې مطلوبه نتيجه ورکوي که نه؟ که يې لازمه نتيجه نه ورکوله بايد له سره کتنه ورباندې وکړو. زما په اند ليکوال بايد تل ځان پوه کړي چې خلک د ده د ليکنو په اړه څه نظر لري؟ که داسي و نه کړي، نو د ليکنو سا به يې له زېږېدو سره سم ختلې وي.

۳: د هدفونو غوره کول

کله چې مو موضوع په ذهن کې پخه او ليکلو ته چمتو شوه، نو د هدفونو وار رارسېږي. په ليکنه کې هدفونه پر دوو برخو وېشلای شو چې يو اساسي او بل فرعي هدفونه دي. د بېلگې په ډول غواړو له کم عمره نجونو سره د بوډاگانو سړو واده کول وغندو. تر غور وروسته پرېکړه کوو چې طنز د لنډې کيسې په بڼه ليکو. غواړو وښيو چې په کيسه کې د نصرو لالا په نوم اويا کلن بوډا له يوې شپاړس کلنې نجلۍ سره د هغې له خوښې پرته واده کوي. اوس دې هدف ته د رسېدو لپاره بايد څو فرعي هدفونه وټاکو. د بېلگې په ډول غواړو چې بوډا د لوستونکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې سپک معرفي کړو، د هوس لېونی يې وښيو، دا کار يې بې ضرورته وګڼو، عملا يې داسې وښيو چې يو ناوړه کار يې کړی، باطله لار يې غوره کړې او خلک کرکه ځنې کوي، په جسمي لحاظ کمزوری او آن دا چې پر خپلو پښو د ناوي خونې ته هم نه شي تلای. دا ټول هغه څه دي چې زموږ مرکزي هدف پياوړی کوي.

په طنز کې د هدف تر څنګ د پيغام خبره هم خورا مهمه ده. هغه څه چې د ليکنې په هره ليکه او پاراګراف کې د لوستونکو پام هدفونو ته وراړوي پيغام بلل کېږي، نو ويلای شو چې پيغام هدف ته د رسېدو لپاره وسيله ده. که يو فرعي هدف دا وي چې نصرو لالا په جنسيـ لحاظ کمزوری وښيو، نو دې هدف ته د رسېدو لپاره د دې انځوريز پاراګراف په مرسته پيغام ورکولای شو:

((نصرو لالا د ناوي له مخ څخه شال پورته کړ، خوله يې ويړه شوه، لکه د غوجلي موږي ژېړ او خيرن غاښونه يې ښکاره شول، په جېبونو کې يې ګوتي ووهلې. د ګوليو څو خيرن پاکټونه يې را وايستل، يوې او بلې خوا ته يې سره واړول، ببرې وروځې يې لکه د تږي خره راوځړېدې، يو پاکټ يې ورپورته کړ او بيا يې بيرته په نورو پاکټونو کې ورواچاوه، له دې سره سم يې رنګ لکه زعفران ژېړ واوښت او له ځان سره وبونګېد: اوففففففف! هغه زما د ځوانۍ ګولۍ څه شوې؟ لکه چې راڅخه هېرې شوي دي)). کله چې ګورو نصرو لالا د جنسيـ قوت ګولۍ خوري، نو په ذهن کې مو د طنز يو فرعي هدف ياني جنسيـ کمزوري راګرځي، له دې سره سم مو د ښځو مظلوميت سترګو ته درېږي او له نصرو لالا څخه کرکه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکی د طنز لوستلو په بهیر کې د پیغامونو په مرسته په نوبت یوه یوه فرعي هدف ته متوجه کېږي او له مرکزي هدف سره تړاو ورکوي. کله چې لوستل پای ته رسېږي، نو د لوستونکي ذهن پر مرکزي هدف تمرکز کوي. هدفونه باید جلا پر یوه کاغذ ولیکل شي چې وروسته په شعوري ډول هر هدف ته جلا جلا پام وشي، خو که هدفونه و نه لیکل شي، نو کېدای شي یو ډېر مهم هدف راشخه پاته شي. که څه هم د لنډکیو طنزونو لپاره د هدفونو یاداښت ته اړتیا نشته، خو که طنزي ناول یا طنزي راپور لیکو، نو باید هدفونه یې مخکې له ځان سره یاداښت او د لیکنې پر مهال په خپل نوبت پام ورته وکړو.

۴: د لوښي یا قالب غوره کول

کله چې مو موضوع، څېړنه او هدفونه غوره کړل، د دې وخت دی چې مناسب لوښی، قالب یا چوکاټ ورته غوره کړو. باید پام وکړو چې لوښی د محتوا په اندازه وي. که د طنز محتوا په څلوریزه کې ځایېږي باید د قصیدې په قالب کې یې وړاندې نه کړو او که محتوا د ناول په اندازه لویه وي باید د لنډې کیسې په قالب کې وړاندې نه شي. که کوچنۍ محتوا ته لوی قالب غوره کړو تاوان یې دا دی چې لوستونکی ستړی کوي، طنز بې خونده، وچ او بې مفهومه ورته ښکاري او په نتیجه کې یې لوستل پرېږدي. دغه ډول که لویه محتوا په کوچني چوکاټ کې وړاندې کړو د موضوع جزیات نه شو وړاندې کولای، په دې صورت کې مجبور یو د موضوع ټولو اړخونو ته پام و نه کړو، پر هر څه سرسري تېر شو چې په نتیجه کې د طنز هنري او ریالستیک اړخ کمزوری کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قالب په غوره کولو کې د لیکوال استعداد او تجربه هم ضرور ده. که ځوک شاعر نه وي، نو د نظم په بڼه طنز نه شي لیکلای، که په داستاني لیکنو کې برلاسی نه وي، نو د ناول، لنډې کیسې یا سفرنامې په قالب کې ښه طنزونه نه شي لیکلای. دغه ډول که ځوک خبریال نه وي، نو په ژورنالیستیک قالب کې لیکل شوي طنزونه یې د خلکو نه خوښېږي، نو په کار ده چې لیکوال په هغو قالبونو کې طنزونه ولیکي چې پر هغه پوره حاکمیت ولري.

۵: د طنز لیکلو تخنیکونه غوره کول

تر قالب یا لوښي وروسته باید د طنز لیکلو تخنیکونه غوره شي. مخکې مو ویلي وه چې طنز له دوو اساسي ارکانو څخه جوړ دی چې یو اجتماعي انتقاد او بل خندوونکی انځور دی. انتقاد کول ډېر اسان کار دی، آن دا چې عام خلک هم انتقاد کولای شي، خو انتقاد له خندوونکي انځور سره تړل او بیا هغه په هنري انداز سره وړاندې کول په طنزي تخنیکونو یا ادبي صنعتونو پورې اړه لري.
د تخنیکونو غوره کول هم تر یوه بریده د طنز په موضوع او محتوا پورې اړه لري. تور طنزونه ځان ته جلا او سپین طنزونه جلا تخنیکونه لري. مثلا آیروني، د ستاینې په بڼه غندنه او گروټیسک هغه صنعتونه دي چې په طنز کې د انتقاد خوا ځلوي او د ترخه یا تور طنز لپاره ښه نتیجه ورکوي. دغه ډول پاروډي، تشبیه، بدلون، مبالغه، سرچپه کول او ناسمه املا بیا هغه تخنیکونه دي چې په طنز کې د خندا اړخ پیاوړی چې له دې ډول تخنیکونو څخه معمولا د سپین طنز په لیکلو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخيستل کېږي. که ليکوال د طنز تـر ليکلـو مخکـې خپـل اسـتعداد او طنز محتوا ته پام وکړي او بيا په هغه رڼا کې د طنـز ليکلـو صـنعتونه لـه ځان سره يادانښت کړي، نو په تول پوره طنز ليکلای شي.

پــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه:

۱: الفت، گل پاچا، (۱۳۳۹ه ش) لیکوالي، املا او انشا، کابل: پښتو ټولنه

۲: ادیب، عبدالکافي (۱۹۹۰م) خورې پاڼې، چارسده، پښتونخوا: ملت پبلیکېشنز

۳: بېنوا، عبدالروف،(۱۳۹۰ه ش) ادبي فنون،کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۴: باختري، منیژه، (۱۳۸۸ ه ش) انگبین نیشخند و شرنگ نوشخند، کابل: انتشارات سعید

۵: بشیر، ملالۍ، (۱۳۹۵ ه ش) غلبېل او کوزه، کندهار: ټاټوبی جریده، ځلورم کال، پرله پسې اتمه گڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ه ش) د ښار په ستېډيوم کې، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه
۷: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) پندونه او خوندونه، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه
۸: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) د بنجاره هټۍ، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه
۹: پولارډ، آرتر، (۱۳۷۸ه ش) طنز، تهران
۱۰:جهاني، عبدالباري، (۱۳۹۳ ه ش) راز و نياز، کندهار: نارنج خپرندويه ټولنه
۱۱: حبيبي، عبدالحی،(۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور : دانش خپرندويه ټولنه
۱۲: حبيبزی، طلا، (۱۳۸۸ه ش) طنز او خندا، کابل: دانش خپرندويه ټولنه
۱۳: حليم، صفيه، (۱۹۹۴م)د سندباد اووه سفرونه، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه
۱۴: خټک، خوشال خان،(۱۳۹۳ه ش) د خوشال کليات، کابل: دانش خپرندويه ټولنه
۱۵: خموش،عبدالقدير، (۱۳۹۰ ل) په پښتو ادبياتو کې د طنز پيداينښت او پاينښت، ننگرهار: ختيځ خپرندويه ټولنه
۱٦: روهي، محمد صديق، (۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور : دانش خپرندويه ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷: روهي، محمد صدیق،(۱۳۸٦ش) ادبي څېړنې،کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۱۸: رحماني، عبدالرحمن، (۱۳۹۴ه ش) د موسیقۍ رنګونه او پیوندونه، کابل

۱۹: رشیدي، جمشید، (۱۳۹۱ه ش)ادب تیوري،کابل: انتشارات نامي

۲۰: زېری، صالح محمد، (۱۳۹۰ ه ش) کلیله او دمنه، کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۲۱: سادات، عاقله، (۱۳۹۳ ه ش) ادبڅېړنه، پېښور: میهن خپرندویه ټولنه

۲۲: شینواری، دوست،(۱۳٦۵ه ش) د ادب د تیورۍ اساسونه، کابل: دولتي مطبعه

۲۳: شمیسا، سیروس، (۱۳۸٦ه ش) انواع ادبي، تهران

۲۴: شېرزاد، محمد اقا، ادبي فنون، ۱۳۹۲ش، کابل

۲۵: ښکلی، اجمل،(۱۳۹۱ ه ش) د کره کتنې مکتبونه، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۲٦: ښکلی، اجمل، (۱۳۹۰ه ش) کال سبکپوهه، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۲۷:ظفري، مظفر عالم (۱۹۹٦م) اردو صحافت مین طنز و مزاح، لاهور: پیروز سنز

۲۸: ظفر، ظفرخان، (۲۰۰۴م)د ناوي لور ، پېښور: یونیورستي بک اجنسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹: عمید، حسن، (۱۳۸۱ ه ش)، فرهنگ عمید، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر

۳۰: غني، غني خان، (۲۰۱۴م) لټون، پېښور: یونیورسټي بک ایجنسي

۳۱: غضنفر، اسدالله، (۱۳۹۲ه ش)د نثر لیکلو هنر، ننگرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۳۲: فریاد، سید فاروق، (۱۳۸۲ ه ش) هنر گرافیک، کابل

۳۳: قانع، عصمت، (۱۳۹۴ه ش) د یاغیانو سرود، کابل

۳۴: کاښی، محمد طاهر، (۱۳۹۴ه ش) بهرني لیکوال، کابل: علومو اکاډمي

۳۵: کریچلي، سیمون، (۱۳۴۹ه ش) در باب طنز ، تهران

۳۶: کوکه، داگلاس کالین، (۱۳۸۹ه ش) آیروني، تهران

۳۷: مخلص، ولي محمد،(۱۳۷٦ه ش) د لوی مخلص کلیات، کوټه: صحاف نشراتي موسسه

۳۸: مکي، ابراهیم، (۱۳۸۳ ه ش) شناخت عوامل نمایش، تهران

۳۹: مینه یار، عبدالوهاب،(۱۳۸۹ه ش) د خیال پسرلی،هلمند: هلمند ادبي بهیر

۴۰: مفید، حمید، (۱۳۹۱ه ش) ادم اوپن، انتشارات تاک

۴۱: مرچنټ، ویلیم ملوین، (۱۳۷۴ه ش) کومیډي، ایران: کتابخانه ملي ایران

۴۲: نوراني، جلال، (۱۳۹۱ه ش)هنر طنزپردازی،کابل: بیهقي کتاب خپرولو موسسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳: نوراني، جلال،(۱۳۸۹ه ش) ادبیات دراماتیک، کابل: انتشارات سعید

۴۴: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش) پرودی و پرودی سازان، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۵: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش)گروتیسک، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۶: نظري، محمود، (۱۳۹۵ه ش) د طنز نړیوال تاریخ، لومړی ټوک، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۷: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) طنز څه شی دی؟(۱۳۸۷ ه ش) کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۸: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) حاضر ځوابي کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۹: هوتک، محمد،(۱۳۳۹ ه ش) پټه خزانه، کابل: د پوهنې وزارت

۵۰: هېوادمل، زلمی، (۱۳۷۹ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

۵۱: هیوادمل، زلمی، (۱۳۹۰ ه ش) د پښتو نثر اته سوه کاله ، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۵۲: هاشمی، محی الدین،(۱۳۷۲ ه ش)د لیکوالۍ فن ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه

۵۳: هاشمي، محی الدین،۱۳۹۳ ه ش)، د ادبپوهنې ځانګې، کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴: همکار، محمد ابراهیم، (۱۳۹۲ه ش) بدیع فن او پښتو شاعري، ننگرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۵۵: همت، عبدالنافع، (۱۳۸٦ه ش) سپي څنگه مډالونه وگټل؟ کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه

۵٦: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۰ ه ش) سیاسي عینکې، ننگرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۵۷: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۵ ه ش) د نصرو لالا واده، کندهار: سورغر اوونیزه، (۴۱۲) پرله پسې گڼه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library